

DONBAS SAVAŞI'NIN UKRAYNA MİLLİ KİMLİĞİNE ETKİLERİ

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI**

Gökberk KUZGUNKAYA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yuliya BİLETSKA

DONBAS SAVAŞI'NIN UKRAYNA MİLLİ KİMLİĞİNE ETKİLERİ

Gökberk KUZGUNKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Yuliya BİLETSKA

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

NİSAN 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	3
TEZ ONAY SAYFASI	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI.....	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	15
ARAŞTIRMANIN LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ.....	16
ARAŞTIRMANIN ORGANİZASYON YAPISI.....	18
GİRİŞ.....	20
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	27
KİMLİĞİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	27
1.1. Kimlik Kavramı	27
1.2. Milli Kimliğe Yönelik Yaklaşımlar.....	30
1.2.1. Etnik Kimlik.....	34
1.2.2. Sivik Kimlik	35
1.3. Milli Kimliğin Savaş Faktörü Kapsamında Değerlendirilmesi	38
2. İKİNCİ BÖLÜM	41
KİYİV RUS'TAN BAĞIMSIZ UKRAYNA'YA TARİHSEL SÜRECİN YANSIMALARI	41
2.1. Bağımsızlık Öncesinde Ukrayna Ulusunu Şekillendiren Tarihsele Miras ...	41
2.1.1. Kiyiv-Rus Dönemi	41
2.1.2. Kozak Hetmanlığı Dönemi.....	45
2.1.3. Rus İmparatorluğu Dönemi.....	47
2.1.4. Sovyetler Birliği Dönemi.....	52
2.2. Bağımsız Ukrayna'nın Ulus İnşa Süreci	62

2.2.1. Bağımsızlığın İlanından Donbas Savaşı'na Kadarki Süreçte Ulus İnşasına Yönelik Çalışmalar.....	62
2.2.2. AvroMeydan Olayları ve Donbas Savaşı'nın Ulus İnşa sürecine Yansımaları.....	68
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
DONBAS SAVAŞI'NIN ETKİLEDİĞİ MİLLİ KİMLİK DİNAMİKLERİ	73
3.1. 1991-2014 Yılları Arasında Ukrayna Milli Kimliği'nin Değerlendirilmesi	73
3.2. Donbas Savaşı'nın Etkilediği Dinamikler ve 2014 Sonrası Ukrayna Milli Kimliği'nin Dönüşümü	82
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ	119

TEZ ONAY SAYFASI

Gökberk KUZGUNKAYA tarafından hazırlanan “DONBAS SAVAŞI’NIN UKRAYNA MİLLİ KİMLİĞİNE ETKİLERİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğretim Üyesi Yuliya BİLETSKA

.....

Tez Danışmanı, Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. 19/04/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yuliya BİLETSKA (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Marziye MEMMEDLİ (KSÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Gökberk KUZGUNKAYA

İmza :

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel ve akademik bilgi birikimiyle beni destekleyen, değerli tavsiyelerini esirgemeyen ve sonsuz sabrıyla araştırmam boyunca bana rehberlik eden hocam Dr. Öğretim Üyesi Yuliya BİLETİSKA'ya içtenlikle teşekkür ederim.

Tezimin inceleme komisyonu üyeleri Dr. Öğretim Üyesi Sanem YAMAK ve Dr. Öğretim Üyesi Marziye MEMMEDLİ'ye değerli vakitlerini ayırarak bu çalışmanın geliştirilmesi sürecindeki değerlendirmeleri ve tavsiyeleri için şükranlarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca her zaman arkamda duran, çalışmamın yazım sürecinde motivasyonumu yüksek tutmama yardımcı olan, maddi ve manevi anlamda beni destekleyen aileme teşekkür ederim.

Gökberk KUZGUNKAYA

ÖZ

Ukrayna, bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren modern bir devlet olma bilinciyle hareket etmiştir. Tarihsel mirasın etkilerini üzerinden kaldırarak, ulusal birliğini sağlamak noktasında milli kimliğin inşasına önemli yer vermiştir. Ukrayna, milli kimliğinin inşasına yönelik politikaları uygulama noktasında zaman zaman sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin tarihten gelen bölgesel farklılıklarıyla birleşen siyasal, ideolojik, etnik, dilsel ve dinsel yönelimlerin tamamı toplumun kimlik algılamalarını etkilemiştir. Tarihsel mirasın getirdiği bölgesel farklılıklar öne sürülerek, Ukrayna toplumunun ulusal değerleri gölgede bırakılmaya çalışılmıştır. Ukrayna toplumu taban tabana zıt olarak değerlendirilerek kutuplaştırılmış ve ulus inşa süreci sekteye uğratılmıştır. Ülke, AvroMeydan olaylarını takip eden, Kırım'ın işgali, yasa dışı ilhakı ve Donbas bölgesindeki Rusya destekli grupların ayrılıkçı hareketleriyle savaşa sürüklenmiştir.

Ülkenin tarihsel, etnik ve bölgesel unsurları öne sürülerek toprak bütünlüğüne yönelik başlayan ayrılıkçı hareketler, beklenen istikrarsızlığı ve ayrımcılığı oluşturmak yerine ulusal birlik ve bütünlüğe katkılar sağlamıştır. Bağımsızlığın kazanılmasıyla birlikte tarihsel mirasa dayanan etnik kimlik anlayışından sivik kimliğe geçişin temelleri atılmıştır. Kapsayıcı bir milli kimliğin oluşum sürecine verilen önem etnik unsurlardan ayrılan vatandaşlık bilinciyle desteklenmiştir. Ukrayna'nın yaşadığı siyasi ve askeri gerilimler, toplumun tarihten gelen ulusal düşünce kalıplarını değiştirmiştir. Yurttaşlık bilincinin güçlenmesi, sivik temelli kimlik anlayışının destek bulduğunu göstermiştir. Böylece Ukrayna'da etnik farklılıkları gözetmeyen kapsayıcı bir milli kimliğin oluşumu desteklenmiştir. Bu çalışmada milli kimliğin dinamiklerini etkileyen savaş olgusunun, toplumsal düşüncelerde yarattığı değişim üzerinde durulmuştur. Ukrayna'yı farklı açılardan etkileyen Donbas Savaşı'nın milli kimliğe olan yansımaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna, Donbas Savaşı, Milli kimlik, Etnik kimlik, Sivik kimlik

ABSTRACT

Ukraine has acted with the awareness of being a modern state since its independence. It has given an important place to the construction of national identity to ensure national unity by removing the effects of historical heritage. Ukraine has faced problems from time to time at the point of implementing the policies for the construction of its national identity. All of the political, ideological, ethnic, linguistic and religious orientations combined with the regional differences in country's history have affected the identity perceptions of the society. By asserting the regional differences brought about by the historical heritage, the national values of the Ukrainian society were tried to be overshadowed. Ukrainian society has been polarized, viewed as diametrically opposed, and the nation-building process has been disrupted. The country, following the events of EuroMaidan, occupation of Crimea, its illegal annexation and the separatist movements of Russia-backed groups in the Donbas region were dragged into war.

By citing the historical, ethnic and regional elements of the country, separatist movements towards territorial integrity contributed to national unity and integrity instead of creating the expected instability and discrimination. With the achievement of independence, the foundations of the transition from an ethnic identity based on historical heritage to a civic identity were laid. The importance given to the formation process of an inclusive national identity was supported by the awareness of citizenship separated from ethnic elements. The political and military tensions experienced by Ukraine have changed the historical national thought patterns of the society. The strengthening of citizenship consciousness has shown that the civic-based understanding of identity has found support. Thus, the formation of an inclusive national identity that does not consider ethnic differences in Ukraine was supported. In this research, the change in social thoughts caused by the phenomenon of war, which affects the dynamics of national identity, is emphasized. The reflections of the Donbas War, which affected Ukraine from different perspectives, on the national identity were evaluated.

Keywords: Ukraine, Donbas War, National identity, Ethnic identity, Civic identity

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Donbas Savaşı'nın Ukrayna Milli Kimliğine Etkileri
Tezin Yazarı	Gökberk KUZGUNKAYA
Tezin Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Yuliya BİLETSKA
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	19/04/2022
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	119
Anahtar Kelimeler	Ukrayna, Donbas Savaşı, Milli kimlik, Etnik kimlik, Sivik kimlik

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Impacts of the Donbas War on Ukrainian National Identity
Author of the Thesis	Gökberk KUZGUNKAYA
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Yuliya BİLETSKA
Status of the Thesis	Master's Thesis
Date of the Thesis	19/04/2022
Field of the Thesis	Area Studies
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	119
Keywords	Ukraine, Donbas War, National identity, Ethnic identity, Civic identity,

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

DİF: İlka Kuçherıva Demokratik Girişimler Vakfı

İng.: İngilizce

KİİS: Kiyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı

NEP: Yeni Ekonomi Politikası

OUN/UPA: Ukrayna Milliyetçileri Örgütü/Ukrayna İsyân Ordusu

RSFSC: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

Rus.: Rusça

SBKP: Sovyetler Birliği Komünist Partisi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDK: Türk Dil Kurumu

UHC: Ukrayna Halk Cumhuriyeti

Ukr.: Ukrayince

Ukrayna SSC: Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Bu araştırmada, 2014 yılında Ukrayna'nın Donbas bölgesinde başlayan savaşın Ukrayna milli kimliğine olan etkisi değerlendirilmiştir. Rusya'nın ayrılıkçı gruplar üzerinden başlattığı eylemler neticesinde, Ukrayna'nın doğu ve güney bölgeleri zarar görmüştür. Rusya'nın bölgedeki ayrılıkçı gruplarla başlattığı eylemler etki alanını giderek genişletmiş ve Donbas Savaşı'na neden olmuştur. Ukrayna'da yaşanan AvroMeydan olayları (Ukrayna'da 'Onur Devrimi' olarak adlandırılmaktadır), Kırım'ın Rusya tarafından işgali ve yasa dışı ilhakı akabinde başlayan Donbas Savaşı, toplumu çeşitli açılardan etkisi altına almıştır. Ukrayna'nın kırılma noktaları olarak tanımlanabilecek bu siyasi ve askeri olaylar, toplumsal düşünceleri değiştirmiştir. Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerini kapsayan ve Rusya tarafından desteklenerek, sürdürülen Donbas Savaşı, son yıllarda Ukrayna toplumunda artan derecede yurttaşlık anlayışıyla ilişkilendirilmiştir. Ukraynalılar arasında devlete olan bağlılık duygusu güçlenmiştir. Ukraynalıların kendilerini her şeyden önce ülkelerinin vatandaşı olarak tanımlamaları belirginlik kazanmıştır. Tarihi mirasın etnik, dilsel, kültürel unsurlarını gölgede bırakan, devlete bağlılık etrafında yeniden şekillenen sivik bir milli kimlik oluşumu başlamıştır.

Bu çalışmanın konusunu Ukrayna toplumunda tarihsel mirasın getirisi olan etnik temelli milli kimliğin, Donbas Savaşı'nın etkileriyle geçirdiği dönüşüm oluşturmıştır. Kimliğin şekillendirilebilen ve inşa edilebilen yapısını dikkate alan çalışmamız, milli kimliğin etnik ve sivik dinamikleri üzerinde durmuştur. Milli kimliğin tarihsel olaylardan etkilenen yapısı gereği çalışmaya Ukrayna'nın tarihsel süreci dahil edilmiştir. Bu araştırmayla Sovyet sonrası Ukrayna'da milli kimliğin sivik yönde geçirdiği dönüşüm incelenmiştir. Milli kimliği etkileyen savaş faktörü güncel olayların merkezi olan Donbas bölgesindeki savaş kapsamında değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmayla Ukrayna'nın sahip olduğu, etnik temelli milli kimlik mirasının bağımsızlıktan günümüze geçirdiği dönüşümü değerlendirmek amaçlanmıştır. Bağımsızlığını yakın tarihte kazanmış Ukrayna için milli kimliğin ve ulus inşa çalışmalarının önem taşıdığı gerçeğinden hareket edilmiştir. Milli kimliğin etnik ve sivik

içerikli yapısına odaklanılan çalışmada, savaşların kimliksel dönüşüm sürecine olan etkileri değerlendirilmiştir.

Araştırmanın genel çerçevesinde kimlikle ilişkili olarak incelenen savaş olgusunun, tarihsel mirasın etkilerini yönlendirebileceği, toplumdaki düşünce kalıplarını değiştirebileceği ve milli kimliği oluşturma sürecini de etkileyebileceği tartışılmıştır. Bu doğrultuda Ukrayna toplumunu farklı açılardan etkisi altına alan Donbas Savaşı'nın, milli kimliğin etnik yapısından sivik yapısına doğru gerçekleştirdiği dönüşüm açıklanmıştır. Araştırmamızda savaş unsurunun, etnik temele sahip olan Ukrayna milli kimliğinde yarattığı etkiler değerlendirilmiştir. Değişen toplumsal dinamikler kapsamında sivik milli kimliğe dönüşüm sürecinin nicel verilerle analiz edilmesi amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmanın araştırma konusuyla ilgili ayrıntılı literatür taraması yapılarak; Türkçe, İngilizce, Ukrayince ve Rusça kitaplar, makaleler ve tezlerden yararlanılmıştır. Yerli ve yabancı haber ajansları ve medya kuruluşlarının arşivleri kullanılarak araştırmanın konusuyla ilgili literatür değerlendirilmiştir. Çalışmanın kapsamı doğrultusunda güncel gelişmeler analiz edilerek, yapılan sosyolojik araştırmalar ve anket verileri kullanılmıştır. Güncel verilerin analizini değerlendirebilmek amacıyla Ukrayna hakkında sosyolojik araştırmalar yapan Razumkov Center, Rating Sosyoloji Grubu, Ukraine Crisis Media Center ve Kiyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü gibi araştırma merkezlerinin çalışmalarından yararlanılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması ve sınırları içerisinde egemenliğini tayin etmesi, tarihsel mirasın etkilerini kaldırma süreciyle aynı döneme denk düşmemiştir. Ukrayna toplumunun düşünce yargıları ve devlete bağlılık noktasındaki hassasiyetleri, bağımsızlık sonrası kırılma noktaları olarak adlandırılacak olaylardan etkilenmiştir. Bilhassa 2013 yılının Kasım ayında başlayan Ukrayna'da, 'Onur Devrimi' olarak adlandırılan, AvroMeydan olayları ve akabinde Rusya tarafından Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı oluşan tehditler, devleti ve toplumu birçok açıdan zorluklarla karşı

karşıya bırakmıştır. Ukrayna'yı farklı açılardan etkileyen siyasi olaylar, 2014 yılından itibaren Donbas bölgesinde Rusya tarafından sürdürülen ayrılıkçı eylemler neticesinde farklı boyut kazanmıştır. Bahsi geçen olaylar neticesinde Ukrayna toplumunun tarihsel süreçten gelen düşünce ve değer yargıları değişmeye başlamış, ulusal bilinçte yurttaşlık yönelimi güçlenmiştir. Ukrayna, bağımsızlık sonrası milli kimlik inşa çalışmalarını desteklemesine rağmen ulusal duyguların oluşumu ivediklikle gerçekleşmemiştir. Bu noktada Donbas Savaşı'nın başlaması, Ukrayna'da toplumsal dinamiklerin ve düşüncelerin değişimini hızlandırmıştır. Milli kimliğin sivik unsurları güçlenmiş, böylece etnik özellikleri içeren milli kimlik anlayışından sivik temelli anlayışa dönüşüm başlamıştır. Bu çalışmayla Ukrayna'yı çeşitli yönlerden etkisi altına alan siyasi ve tarihsel olayların milli kimliğin oluşum sürecine olan etkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu hipotez, Donbas Savaşı'nın Ukrayna milli kimliğinde gerçekleştirdiği yurttaşlık bilincine dayalı dönüşümün incelenmesidir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde verdiği mücadelenin milli kimliğe etkisini değerlendiren araştırmanın bütünlüğünü sağlamak için tarihsel süreç derinlemesine incelenmiş, bu durum çalışmanın kapsamını genişletmiştir. Bu nedenle araştırmanın tarihsel sürecini konu alan bölümün kapsamını belirlemek zor olmuştur.

Araştırmanın sınırlılığını oluşturan önemli bir husus, değerlendirilen sosyolojik anketlerin ülkenin tamamını kapsayamamasıdır. Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinin bazı bölümlerinin hükümetin kontrolü dışında olması bu alanlarda araştırma ve anket yapma imkanını sınırlandırmıştır. Bu nedenle incelenen anket verilerinin sonuçlarıyla, Ukrayna'nın siyasi sınırlarının tamamına değil geneline odaklanılmıştır.

Araştırmada İngilizce, Ukrayince ve Rusça kaynaklardan yapılan alıntıların Türkçeye en iyi şekilde aktarılması konusuna özen gösterilmiştir. Özel isimlerin kullanımı, anlamı kolaylaştırmak adına parantez içerisinde orijinal dillerinde yazılmıştır. Araştırmada kullanılan özel isimler ve şehir isimleri telaffuzu en yakın şekilde yansıtabilecek tercümeyle ifade edilmiştir. Özel isimler genel kullanımdan ziyade Ukrayince'ye ve Ukrayna devletinin resmi kullanımına uygun şekilde yazılmıştır. Örneğin Ukrayna'nın başkenti Kiev'in yazımı Türkiye'deki kullanımından farklılık

taşıyarak 'Kıyiv' olarak kullanılmıştır. Diğer önemli farklı bir kullanım 'Sivik kimlik' teriminde görülmüştür. Araştırmanın kavramsal yapısını karşılayabilecek kullanıma uygun bir terimin bulunmaması nedeniyle 'Civic identity' terimi, İngilizceden Türkçeye 'Sivik kimlik' olarak tercüme edilmiştir. Milli kimliğin yapısına odaklanılan araştırmamızda, bazı etnik ve sivik temelli kavramların kullanımına ve yazımına dikkat edilmiştir. 'Ukrayin' terimi etnik anlamda kullanılırken, 'Ukraynalı' terimiyle sivik yönelim belirtilmiştir. (2013)-2014 yılında gerçekleşen AvroMeydan olayları, Ukrayna'da 'Onur Devrimi' olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram çalışmamızın taşıdığı bilimsel ve akademik değerler kapsamında, literatürde kullanılan terimsel anlamıyla Türkçe'ye uygun şekilde 'AvroMeydan' (İng. *Euromaidan*, Ukr. *Євромайдан*, Rus. *Евромайдан*) olarak kullanılmıştır. Donbas bölgesinde 2014 yılında başlayan çatışmaların savaşa dönüşen yapısı, Ukrayna Dışişleri Bakanlığının açıklaması esas alınarak 'Donbas Savaşı' olarak kullanılmıştır. Kullanılan kelimeler ve kavramlarda Türk Dil Kurumu'nun kuralları esas alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Araştırma'nın özgün değerini korumak için farklı akademik yayınlara başvurulmuştur. Türkçe, İngilizce, Ukrayince ve Rusça kaynaklar kullanılarak çalışmanın kapsamı genişletilmiştir. "Donbas Savaşı'nın Ukrayna Milli Kimliğine Etkileri" adlı çalışmamızın giriş bölümünde, Ukrayna'nın Sovyetler Birliği yönetimi altında karşı karşıya kaldığı politikaların, milli kimliğin etnik sürecine olan etkileri değerlendirilmiştir. Giriş bölümünde Astrid S. Tuminez'in "Nationalism, Ethnic Pressures, and the Breakup of the Soviet Union", Paul D' Anieri, Robert Kravchuk, Taras Kuzio'nun "Politics And Society in Ukraine", Volodymyr Kulyk'in "National Identity in Ukraine: Impact of Euromaidan and the War", "Language and Identity in Ukraine After Euromaidan" ve Kolstø ve Høivik'in "Political Construction Sites: Nation Building in Russia and the post-Soviet States" gibi kaynaklar başta olmak üzere birçok bilimsel ve akademik literatürden yararlanılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kimlik, milliyetçilik, milli kimlik ve milli kimliği etkileyen savaş faktörü değerlendirilmiştir. Bu bölümde birçok farklı araştırmacının çalışmaları kullanılmakla birlikte; Anthony David Stephen Smith'in "National Identity" ve Benedict Anderson'ın "Imagined Communities Reflections on the Origin and Spread

of Nationalism” gibi çalışmalardan yararlanılmıştır. Savaşın etkileri kapsamında değerdendirilen milli kimlik başlığında birçok araştırmacının konu hakkındaki bilimsel kaynakları incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünün ilk başlığı Ukrayna’nın tarihsel sürecini kapsayan bölümdür. Bu başlık altında Ukrayna’nın tarihsel mirası, ulusal hareketlenmeler ve tarih yazım süreciyle birleştirilmiştir. Bu açıdan çeşitli boyutlarda ele alınan tarih bölümünde farklı yazarlar ve araştırmacıların çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu başlığın literatür yapısını Orest Subtelny’nin “Ukraine: A History”, Paul Robert Magocsi’nin “A History of Ukraine”, Serhy Yekelchuk’un “Ukraine: Birth of a Modern Nation”, Serhii Plokhyy’nin “Avrupa’nın Kapıları Ukrayna Tarihi” ve İsmail Aydıngün ve iğdem Balım’ın “Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna, Türk Dilli Halklar- Türkiye ile İlişkiler” temel kaynakları oluşturmakla birlikte farklı kaynaklar da değerdendirilmiştir. Bu kaynaklar Ukrayna coğrafyasını ve toplumsal yapısını tarihi kapsamda anlama noktasında önemli olmuştur. Ukrayna’nın tarihsel ve siyasi kırılma noktalarıyla milli kimlik inşa sürecini oluşturan bölümün ikinci başlığında genel olarak Ukrayna Mevzuatına yer verilmekle birlikte, Ayşegöl ve İsmail Aydıngün’ün “Sovyet Sonrası Ukrayna’da Devlet, Toplum ve Siyaset Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler”, Viktor Stepanenko ve Yaroslav Pylinskyi’nin, “Ukraine After the Euromaidan Challenges and Hopes” alışmaları olmak üzere Ukrayna Mevzuatı gibi çeşitli kaynaklara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü, araştırmanın sosyolojik anket verileriyle desteklendiği bölümdür. Bu bölümde bağımsızlığını kazanan Ukrayna’nın 2014 yılına kadar olan milli kimlik yapısı ve 2014 sonrası değişen milli kimlik algısı değerdendirilmiştir. Ukrayna milli kimliğinin geçirdiği dönüşümün ele alındığı bu bölümde farklı araştırmalar, anketler ve analizlerden yararlanılmıştır. Bu bölümde Volodymyr Kulyk, Taras Kuzio gibi Ukrayna’ya yönelik araştırmalar yapan bilim insanlarının çalışmalarından yararlanılmıştır. Aynı zamanda Razumkov Center, Rating Sosyoloji Grubu, Ukraine Crisis Media Center, Kiyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü ve İlka Kuçeriva Demokratik Girişimler Vakfı gibi kurumların sosyolojik anket, araştırma ve analizlerinden yararlanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN ORGANİZASYON YAPISI

2014 yılında Ukrayna’da başlayan Donbas Savaşı’nın milli kimlik inşası üzerindeki etkilerinin analiz edildiği bu çalışma üç temel bölümden oluşmuştur. Çalışmanın giriş bölümünde, Ukrayna’nın Sovyetler Birliği milliyet politikalarından etkilenen tarihsel süreciyle konuya başlangıç yapılmıştır. Ukrayna’yı farklı yönlerden etkileyen Sovyet mirasının, etnik unsurları ön planda tutan ve milliyetçilik değerleriyle desteklenen ulus oluşum süreci açıklanmıştır. Farklı etnik grupları ortak bir ulus anlayışında birleştirmek için uygulanan politikaların toplumsal motiflere olan etkisi milli kimlik oluşumu çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde kimliğin kavramsal ve kuramsal çerçevesi konunun merkezine alınarak, kavramın çeşitli yönlerden değerlendirilmesi yapılmıştır. Kimliğin farklı tanımlamaları üzerine odaklanılan bu bölümde milli kimliğin yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Milli kimliğin etnik ve sivil temelli yaklaşımları üzerinde durularak genel anlamda akademik literatürde ele alınan anlamlarıyla kavramların farklılıkları belirginleştirilmiştir. Milli kimliği farklı yönlerden etkileyen savaş unsuruna da yer verilen bu bölümde, savaş olgusunun uzun vadede ulusal duyguların, devlete olan aidiyetin, güvenin ve yurttaşlık bilincinin yönlendirilmesi konusunda yaratabileceği etkiler açıklanmıştır. Çalışmanın bütünlüğünü sağlamak için milli kimliğin dönüşümünde etkili olan savaş faktörü, Ukrayna’nın verdiği mücadele kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü iki temel alt başlıktan oluşmuştur. İlk başlıkla bağımsızlık öncesi Ukrayna’nın tarihi; milli düşünceler, değerler, semboller etrafında değerlendirilerek; Ukrayna’ya belirginlik kazandıran ulusal hareketlenmeler, tarih yazımıyla ele alınmıştır. 1991 sonrası gelişmelerin daha net şekilde anlaşılmasını sağlayacak tarih bölümünün kapsamlı yapısı devamında bağımsızlık sonrası Ukrayna’nın siyasi süreci ve kırılma noktaları detaylandırılarak açıklanmıştır. Ukrayna tarihinin önemli fay hatlarını oluşturan; AvroMeydan olayları, Kırım’ın işgali, yasa dışı ilhakı ve Donbas Savaşı’nın milli kimlik inşa politikalarına olan yönelimi siyasi kararlar temelinde incelenmiştir. Milli kimliğin inşasına yönelik uygulanan politikalar kapsamında; tarihsel, dilsel, sosyo-kültürel dinamiklerin dönüşen yapısı ele alınmıştır.

Çalışmanın geniş kapsamlı üçüncü bölümünde, Ukrayna’nın değişen toplumsal dinamikleri sosyolojik anket verilerinden ve akademik kaynaklardan yararlanılarak

incelenmiştir. Ukrayna'nın bağımsızlıktan 2014 yılına kadar milli kimlik anlayışında, etnik, bölgesel, dilsel unsurların etkisinin baskın olduğu, Ukraynalıların kendilerini tanımlamalarında etnik sembollerin ve motiflerin izleriyle daha yakın ilişki kurduğu görülmüştür. Bu bölümün ikinci başlığında, milli kimlik inşasına yönelik izlenen politikaların ve (2013)-2014 olaylarının yarattığı dönüşümün, Ukraynalıların yurttaşlık anlayışındaki yükselişle olan bağlantısı incelenmiştir. Ukrayna'da başlayan savaşın topluma olan etkileri milli kimlik çerçevesinde açıklanarak, anketlerden elde edilen bulgulardan hareket edilmiştir. Donbas Savaşı'nın etkileri doğrultusunda, Ukrayna toplumunda ulusal duyguların artan derecede yurttaşlık bağları ve devlete olan aidiyetlik olgusuyla ilişkisine odaklanılmıştır.

Araştırmanın sonuç bölümünde Ukrayna'da tarihten gelen etnik temelli milli kimlik yapısının, sivik yönelimlere doğru dönüşümüne odaklanılmıştır. Aynı tarihsel, kültürel, dilsel temelleri taşıyan yurttaş topluluğunun oluşturulması, etnik kimliğin ayrıştırıcı yapısından ziyade sivik kimliğin kapsayıcı yapısına olan geçişin desteklenmesiyle oluşacağı üzerinde durulmuştur. Ukrayna milli kimliğinin oluşum sürecinde, sivik unsurların artan etkinliği bu süreci etkileyen savaş faktörü kapsamında değerlendirilmiştir. Ukrayna'da ortak duygular ve kültürel birliktelik içerisinde oluşan milli kimlik inşa sürecinin dönüşümü değerlendirilmiştir. Bu bölümde aynı zamanda 2022 yılında Rusya'nın, Ukrayna'ya yönelik saldırısının Ukrayna toplumunda bulunduğu karşılığın milli kimliğin oluşumuyla ilişkisi gösterilmiştir. Ukrayna milli kimliğinde gerçekleşen dönüşümün mevcut olaylardaki gerçek yansıması üzerinde durulmuştur. Bu nedenle çalışmamız güncel bir olayın değerlendirilmesi noktasında yeni akademik çalışmalara önemli bakış açısı sunmuştur.

GİRİŞ

Ukrayna bağımsızlığın ilan ettiği 1991 yılından itibaren siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel alanda pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Ukrayna’da, Sovyet mirasının farklı alanlardaki etkileri uzun süre hissedilmiş, değişimler yıllar sürmüştür. Geniş tarihi ve kültürel mirasın farklı etnik ve toplumsal gruplar üzerindeki etkisi, siyasi kararların hayata geçirilmesini zorlaştırmıştır. Toplumsal birliği sağlama sürecinin zorlu şekilde yönetildiği Ukrayna’da, siyasi sınırlar içerisinde egemenliğin tayin edilmesinin ardından milli kimliğin inşasına ihtiyaç duyulmuştur. Böylece farklı kimlikleri kapsayan bir milli kimliğin oluşumu desteklenerek, toplumsal birliktelik sağlanacak ve aynı kimlik duygusuna sahip kişiler ulusun üyelerini oluşturacaktır. Bu nedenle bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren Ukrayin tarih anlatısı, sembolleri, efsaneleri ve kültürel değerlerini içeren milli kimliğin oluşturulması amaçlanmıştır.

Kapsamlı bir sürecin ürünü olan milli kimlik inşası; siyasi, iktisadi, kültürel ve toplumsal unsurlardan etkilenebilir. Milli kimliğin devleti ve toplumu etkileyen olaylar kapsamında değişim geçirebilecek dinamik yapısının bir örneği de Ukrayna’da görülmüştür. Ukrayna’nın bağımsızlıktan günümüze çeşitli alanlarda vermiş olduğu mücadelelerin yanı sıra 2014 sonrası gerçekleşen olaylar milli kimlik üzerinde geniş etkiler yaratmıştır. AvroMeydan olayları ardından Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne yönelik başlayan saldırılar, milli bilincin algılamalarını etkilemiştir. Ukrayna’da milli kimliği etkileyen yakın tarihli olayların değerlendirilmesine geçilmeden önce Ukrayna’nın sahip olduğu etnik kimlik anlayışının temellendirilmesi konu bütünlüğünü sağlamak açısından önem taşıyacaktır. Uzun yıllar Sovyetler Birliği yönetiminde kalan Ukrayna’nın siyasi, idari, iktisadi, kültürel ve toplumsal değerleri, bağımsızlık sonrası süreçte de tarihsel mirasın etkisiyle aktarılmıştır. Neticede Ukrayna’nın eski Sovyet değerlerinden kopması ve milli kimliğine belirginlik kazandırması kısa vadede mümkün olmamıştır. Bu durumun nedenlerinden biri Sovyetler Birliği yönetiminin bu topraklarda yoğun şekilde uyguladığı milliyetler politikasıdır. Dolayısıyla Ukrayna’da milli kimliğin oluşum sürecini anlayabilmek için Sovyetler Birliği’nin tarihi mirasını değerlendirmemiz gerekecektir.

Sovyetler Birliği’nin tarihsel süreçte farklı etnik grupları, kültürleri, dinleri ve dilleri bir arada tutmak için uyguladığı politikalar bağımsızlığını ilan eden ülkelerde uzun yıllar hissedilmiştir. 1917 yılında Rus imparatorluğundan aldığı çok etnili ve

kültürlü toplumun istikrarını sağlamaya çalışan Sovyetler Birliği, azınlıklara kendi kaderlerini tayin hakkını vererek, özgürlük ve eşitlik ortamı oluşturmaya çalışmıştır. Farklı etnik grupların bulunduğu coğrafya içerisinde milletlerin kendi kültürel ve dilsel gelişimleri desteklenmiştir. 1920'li yıllarda başlatılan bu uygulamalar yerelleştirme (İng. *Nativization*, Ukr. *Коренізація*, Rus. *Коренизация*) olarak adlandırılmıştır. Milletlerin merkezi bir yönetimde birleşmesine yönelik süreç 1922 yılında Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) ve Ukrayna'nın da aralarında bulunduğu devletlerin 'Birlik Anlaşmasını' imzalamasıyla başlamıştır. Sovyetler Birliği'ni oluşturan bu anlaşmadan iki yıl sonra çok uluslu yapı 1924 Anayasasıyla kabul edilmiştir. Birçok farklı cumhuriyetin etno-bölgesel sınırlarla bölündüğü Sovyetler Birliği'nde, egemen etnik grupların temsil edildiği milliyetler oluşturulmuştur. Dil bakımından farklılaşan birçok milliyetin, kendi idari ve bölgesel birimleri kurulmuştur. Sovyetler Birliği mevcut politikaları 1930'lu yıllar itibariyle değiştirmeye başlayarak etnik ve milli kültürlere verilen gelişme imkânı sınırlandırılmış, küçük ulusların milliyetçiliğine karşı durularak Rus milliyetçiliği fikirleri açıkça desteklenmiştir (Tuminez, 2003, s. 93-94). 1930'lu yıllar itibariyle Sovyetlerin milliyet politikası değişmiştir. Stalin tarafından Rus milliyetçiliği desteklenirken farklı ulusların milliyetçi uygulamalarına karşı durulmuştur. Bu politikalar farklı milletler üzerinde ekonomiden toplumsal yaşama önemli etkiler oluşturmuştur. Sovyetler Birliği için farklı milletler tehdit olarak görülmeye başlanırken, Ukraynalılar da bu durumun etkisini yaşamıştır. Çünkü bu dönemde Ukrayna milliyetçiliği de tehdit olarak algılanmıştır.

Rus milliyetçiliğinin baskın hale getirildiği Sovyetler Birliği sınırları içerisinde, Ukrayna gibi devletler Sovyetleştirme-Ruslaştırma (ya da Ukraynalılaştırmadan arındırma) uygulamalarıyla karşılaşmıştır. Ukrayna'nın farklı bölgeleri, Stalinizmin suni açlık ve büyük terör uygulamalarının etkisi altında bırakılmıştır. Ukrayna halkı 'küçük Ruslaştırma' uygulamalarıyla karşı karşıya bırakılmıştır. Ukrayna dili ve kültürü; modern çağ ve kentleşmeyle uyumsuz olarak ilişkilendirilmiştir. Sovyetleşme ve modernleşme, halkların yerel kimliklerini terk ederek, Sovyet iktidarını ve Rus dilini kabul etmeleriyle uyumlu hale getirilmiştir. Sovyetleştirme politikalarıyla desteklenen tarih yazımı Ukrayna halkının, Rus halkının bir kolu olarak görülmesiyle ve bölgesel bağıllıkla ilişkilendirmiştir. 1930'lu yıllardan 1980'li yıllara kadar uygulanan milliyetler politikası Ukrayna üzerinde etkiler bırakmıştır (D' Anieri, Kravchuk ve Kuzio, 2018, s. 53-55). Sovyetler Birliği'nin uzun yıllar etkisi altında kaldığı bu politikalar birbirine

yakın olan dil ve kültürlerin iç içe geçmesine neden olmuştur. Rus milliyetçiliğinin etkileri farklı grupları etkisi altına almakla birlikte etnik, dilsel, kültürel değerler bir kimlikte bütünleştirilmiştir. Kolektif bir kimlik etrafında birleştirilen halkların ayrılıkları Rus üst kimliğiyle sınırlandırılmıştır. Stalin döneminde yoğun şekilde hissedilen Rus milliyetçiliği farklı grupları etkisi altına almakla birlikte, toplumu birçok yönden etkilemiştir. Stalin'in ölümü ardından Rus etno-milliyetçiliği etkisini kaybetmeye başlamıştır. Buna rağmen Ruslar, ağabeylik iddialarını uzun yıllar sürdürmüştür (Kolstø ve Høivik, 2018, s. 197). Sovyetler Birliği'nin farklı halklar üzerindeki hakimiyetinin ve politikalarının mirası, Ukrayna gibi birçok devletin bağımsızlık sonrası toplumsal yapısını uzun yıllar etkilemiştir.

Sovyetler Birliği'nde uygulanan milliyetler politikasıyla, çok kültürlü ve dilli halkların bütünlük ve huzuru sağlanmaya çalışılmıştır. Benzer etnik, dilsel ve kültürel özelliklere dayalı halklara belirli özgürlükler tanınarak birleştirilmiş, daha küçük gruplar büyüklerin içine dahil edilerek Ruslaştırma politikalarına zemin hazırlanmıştır. Sovyetler Birliği çatısı altında birleştirilen halklar, devlete olan aidiyet duygusunun güçlendirilmesini sağlayacak politikalarla desteklenmiştir. Sovyet rejiminin milliyetleri tek çatı altında birleştirme uygulamasıyla, her vatandaşın doğduğu anda uyruğunu belirten ve o kişinin hayatının geri kalanı için milli kimliğini oluşturan bireysel pasaportlar uygulamaya geçirilmiştir. Daha büyük milletler, birlik cumhuriyet düzeyinde birleştirilmiş, daha küçük grupların, daha büyük gruplara dahil olması sağlanmıştır. Bu şekilde, devlet olma ve siyasi bağımsızlık deneyimleri olmayan Ukrayna gibi milletler, Sovyetler Birliği'nin 'devlet ağına' düşmüştür (Tuminez, 2003, s. 95). Milliyetler politikasıyla gruplar arası farklılıklar eritilerek, devlete olan aidiyet duygusu sağlanmak istenmiştir. Geniş coğrafi sınırlar içerisinde yaşayan farklı milletler hem etnik gruba hem de devlete bağlılık temelinde şekillendirilen kimlik politikasıyla birleştirilmiştir. Etnik bir gruba dahil olmak ve devletin vatandaşı olmak ayrı şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Devletle, ortak bir kültür ve dil birliğinin dışındaki özelliklere atıfta bulunmak için 'vatandaşlık' (İng. *Citizenship*, Ukr. *Громадянство*, Rus. *Гражданство*) terimi kullanılmıştır. Böylece devletle olan bağlılık 'vatandaşlık'la ilişkilendirilmiştir. İngilizce'den 'milliyet' olarak çevrilen 'nationality' (Ukr. *Національність*, Rus. *Национальность*) kavramı bireyin soyunu yani etnik özelliklerini ifade etmek için kullanılmıştır. Böylece Sovyetler Birliğinde yaşayan bir kişi resmi anlamda iki farklı kimliğe sahip olmuştur (Wanner, 2010, s. 11). Sovyetlerin

uyguladığı milliyetler politikası birçok etnik grup üzerinde etkileri uzun sürecek milli kimliğin temellerini oluşturmuştur.

Sovyet mirasının etkileri hissedilen Ukrayna’da, bölgesel ayrılıkların önüne geçilmek istenmiştir. Etnik ve kültürel açıdan farklı unsurları bulunduran bir toplumu gelen tehditlerden koruyabilmek ve bütünlüğünü sağlayabilmek için vatandaşlar arasında birlik ve etkileşimin sağlanmasına öncelik verilmiştir. Bu çerçevede yeni sınırlar ve yönetim anlayışı içinde ulus inşasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Lakin Ukrayna’nın uzun süreli modern devlet deneyimine sahip olmaması, ülkenin farklı tarihi, iktisadi ve toplumsal hafızalar taşıyan bölgeleri içermesi ve devletin resmi dilinin ülkenin her yerinde aynı oranda kullanılmaması bu süreci yavaşlatmıştır (Şahin, 2020, s. 93). Özellikle Sovyet mirasının vârisi olan Rusya, bu nedenleri öne sürerek, bağımsız Ukrayna’nın bölgeleri arasındaki kutuplaşmalardan yararlanmak istemiştir. Sovyetler Birliği’nin tarihsel mirasına atıfta bulunan Rusya tarafından, halkların kardeşliği yönünde çağrılar yapılmıştır. Ukrayna ve Rusya arasındaki dilsel ve kültürel yakınlık, ülkelerdeki kimlik ikilemini meydana getirmiş ve ülkelerin milli kimlik yapılarına odaklanmayı gerektirmiştir. Muhakkak ki her iki ülkede de kimliklerin homojen bir yapıya sahip olmasından söz edilemez (Hrytsak, 1998, s. 265). Sovyetler Birliği’nin uyguladığı siyasi ve toplumsal politikalar birçok dinamiği etkilemiştir. Bilhassa bu tarihsel mirasın Rusya tarafından, modern Ukrayna topraklarında öne sürülmesi siyasi, tarihsel ayrılıkları belirginleştirmiştir.

Ulus inşa sürecini etkileyen birden fazla faktör bulunmakla birlikte bu sürecin karakteristik yapısını oluşturan önemli etkenlerden biri milli kimliktir. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla birlikte Ukrayna’da oluşan ideolojik boşluğu dolduracak milli kimliğin olmaması endişeler yaratmıştır. Neticede güçlü ve istikrarlı bir milli kimlik, sosyal uyumu sağlayarak, toprak bütünlüğünü ve ulusal güvenliği garanti eder (Zhurzhenko, 2014, s. 249). Milli kimliğin tutarlı bir yapı kazanamaması, toplumsal olarak etnik, dilsel, kültürel bölünmelerin yaşanmasına neden olabileceği gibi bu durum yeni devletleri içsel ve dışsal tehlikelerle karşı karşıya bırakacaktır. Milli kimliğin unsurlarını oluşturan ulusal tarih yazımı ve efsaneler aynı zamanda ulusal devlet anlayışını etkileyen faktörlerdir. Bu nedenle devletler, tarihi mirasın izlerinin bir kısmını ya da tamamını silebilmek için ulus inşa çalışmaları sürdürmektedirler (Kuzio, 2002a, s. 241). Bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerin kapsamlı bir kimliği bulunmayabilir.

Devletlerin uyguladığı politikalarla, tüm vatandaşların saygı göstermesini beklediği kapsayıcı bir milli kimlik oluşumu hedeflenmektedir. Milli kimliğin oluşum süreci, baskın etnik grubun siyasi kültüründen ve sembollerinden, tarihçiliğinden, efsanelerinden, törenlerinden, dilinden ve halk kültüründen etkilenecektir. Aksi takdirde vatandaşların devletin kurumlarına, hukukun üstünlüğüne, anayasaya ve diğer sivil unsurlara gösterecekleri hassasiyet toplumsal dayanışmayı sağlamak noktasında eksik kalacaktır (Kuzio, 2002b, s. 14). Milli kimliğin kapsayıcı yapısı bireyin, topluma mensubiyetle özdeşleşmesini sağlayacaktır. Bu durum ortak duygular etrafında oluşan bir ulusa aidiyetlik bilincini ifade edecektir.

Milli kimlik ve ulus inşası birbiriyle ilişkili sürecin bir parçasını oluşturmaktadır. Devletler kapsayıcı bir milli kimlik anlayışıyla bireylerin kendilerini ulusla özdeşleştirme sürecini destekleyebilirler ve ulus inşa süreciyle kendi otoritelerini meşrulaştırabilirler. Ulus inşası, milli kimliğin oluşumunu ve toplumla özdeşleşme sürecini kapsamaktadır (Paci, Sambanis ve Wohlforth, 2020, s. 67). Farklı unsurları taşıyan kimliklerin kapsayıcı bir milli kimlikte birleşmesi, toplumu ortak duygu ve aidiyetlik bilincinde biraraya getirecektir. Toplumda sağlanan birliktelik, insanları bir ulusun üyelerine dönüşmesine zemin hazırlayacaktır. Birbirini destekleyen ve içe içe geçmiş süreçler, aslında modern anlamda ulusa dahil olmayı açıklamaktadır. Ulus inşası etnik ve/veya sivil yönlü olabilir. Etnik temelli ulus inşa sürecinde toplumsal alanda üstünlüğe sahip grupların gelenek ve sembolleri, devletin gelenek ve sembolleriyle eşitlenerek halkın genelini kapsar. Buna karşılık sivil ulus inşasında etnik farklılıklar gözetilir ve korunur. Aynı zamanda geleneksel ve kültürel yapılara zarar vermeden güvence altına alınan grupların birlikteliği sağlanır. Bu birliktelik zamanla devletin milli motiflerine, yurttaşlık bilincine bağlılıkla sonuçlanacaktır (Kolstø ve Høivik, 2018, s. 4). Etnik ve sivil ulus inşası farklı dinamiklerden etkilenebilecek kapsamlı sürecin parçasını oluştururlar. Ulus inşası süreci devletlere göre farklı yoğunluk göstermekle beraber, Ukrayna gibi Sovyet mirasının çeşitli özelliklerini taşıyan ülkelerde çok daha yoğunudur. Farklı düzeylerde gerçekleşmesi mümkün olan Ukrayna ulus inşasının, mikro düzeyde bireyler arasındaki ulusal bilincin oluşması, makro düzeyde semboller ve söylemler yoluyla yeni bir Ukrayna siyasi topluluğunu oluşturması, uluslararası düzeydeyse Rusya'dan bağımsız bir devlet olarak kabul edilmesini kapsamaktadır. Uluslararası düzeyde tamamlanmış bu süreç mikro ve makro düzeylerdeki süreçleri de etkilemektedir (D' Anieri, Kravchuk ve Kuzio, 2018, s. 49-51). Bu nedenle etnik ve sivil

dinamikleri kapsayan milli kimliğin oluşumu, aynı duygular ve bilinç etrafında birleşen bir ulus inşa sürecini etkilemektedir.

Ukrayna bağımsızlığını kazandığı 1991 yılı itibariyle yeni sınırlarına ve yönetim anlayışına sahip olmuştur. Sovyetler Birliği'nden ayrılan diğer ülkeler gibi Ukrayna'da da ideolojik boşluk ve milli kimlik yokluğu yaygın endişeler oluşturmuştur. Batı Ukrayna topraklarının Orta Avrupa devletlerinde, Doğu Ukrayna'nın ise Rusya/SSCB'nin egemenliğinde olması, Doğu ve Batı Ukrayna'da kültürel birlikteliğin algılanması ve dolayısıyla Ukrayna milli kimliğinin içeriğine ilişkin etkiler yaratmıştır (Shulman, 1999, s. 1021). Siyasi sınırları içerisinde farklı dönemlerin tarihsel mirasını taşıyan Ukrayna'da, milli kimliğin oluşması tarihsel olayların yeniden gözden geçirilmesiyle mümkün olmuştur. Tarihsel anlatımın oluşumuyla, milli kimlik için önemli olan 'biz ve diğerleri' ayrımına belirginlik kazandırılmıştır. Tarihsel bellekte şekillendirilmiş kolektif deneyimler temelinde toplumsal gerçekliklerin, kişisel ya da grupsal düzeydeki yansıması kimliği oluşturmaktadır. Böylece bireyin topluma dahil olmasını sağlayan sembolik alanın ana hatları belirlenecektir (Haropna, 2012, s. 62). Tarih, kültür ve değer yargılarıyla bütünleşen bireyin topluma olan entegrasyonu ve bağlılığı bu yönde şekillenecektir. Ukrayna'da tarihsel sürecin yansımaları ve hafızalara yer eden olayların siyasi konjonktüre göre şekillendirilmesi milli kimliği etkileyen dinamiği oluşturmuştur.

Ukrayna'da tarihsel hafızanın canlandırılması ve ulusal sembollerin ön plana çıkarılması milli kimliği etkileyen faktörler olmakla birlikte, ülkenin iç ve dış politik olayları da süreci etkilemiştir. Ülkede hâkim olan bölgesel farklılıklar ve etno-kültürel kimlik ayrılıkları politik olaylardan etkilenmiştir. Ukrayna, bağımsızlığını kazanması itibariyle etnik, bölgesel ve dilsel farklılıkları kaldırmaya yönelik politikalar uygulayarak sivik unsurları desteklemiştir. Böylece Ukrayna yasalarına saygı, vatandaşlık ve Ukrayna'nın anavatan olarak algılanması gibi yurttaşlık özellikleri, etnik unsurların önüne geçmiştir. Kimliğin etnik yapısından ziyade sivik yapısı güç kazanmıştır (Kulyk, 2016a, s. 91-92). Ukrayna uyguladığı kimlik politikasıyla kapsayıcı bir milli kimliğin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Ancak milli kimliğin inşasına yönelik bu süreç 2014 yılına kadar netlik kazanamamıştır. Özellikle 2013 yılında başlayan AvroMeydan olayları ülkenin bağımsızlık savaşı haline dönüşmüştür. Ukrayna'nın başkenti Kiyiv'de yaşanan olaylar, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Donbas Savaşı'nın

başlamasıyla sürmüştür. Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne yönelik saldırılar toplumu çeşitli yönlerden etkilemiştir. 2014 yılındaki olaylarla, Ukrayna halkının ulusal özgürlüğe verdiği önem ve ortak toplumsal değerlerde birleşme süreci hızlanmıştır. Ukrayna milli kimliği, AvroMeydan olayları ve Donbas Savaşı'nın etkisiyle, bölgesel ve bölgesel olmayan kimliklere karşı daha belirgin hale gelmiştir. Rusya'ya artan yabancılaşmayla birlikte Ukrayna ulusuna dahil olmanın anlamı değişmiştir. Milliyetçilik düşüncesine olan yönelim tarihsel anlatımda da yer bulmuştur (Kulyk, 2016b, s. 606-607). Ukrayna'nın sahip olduğu tarihi mirası dönüştürme çabalarına eklenen bu kırılma dönemleri Ukrayna'nın milli kimlik oluşum sürecini etkilemiştir.

Bağımsızlıktan 2014 yılına kadar açıklık kazanamamış olan milli kimlik inşası, Rusya'nın saldırgan politikaları karşısında toplumsal düşünce yargılarının değişmesiyle sonuçlanmıştır. Özellikle toprak bütünlüğüne yönelik saldırılar, Ukrayna vatandaşlarının ulusal birlik düşüncesinde birleşmesini sağlamıştır. Ukraynalıların yurttaşlık düşüncesiyle hareket etmesi ve ülke topraklarını korumaya çalışmaları milli kimliğin netlik kazanmaya başladığının göstergesi olmuştur. Bilhassa savaş ve çatışma gibi durumlar milli kimlikleri etkileyerek, milletin hatıralarında konumlanarak toplumsal hafızalarda yer bulurlar. Savaşın bıraktığı etkiler, milleti maddi ve manevi yönde etkileyebilmekte ve kalıcı olabilmektedir. Ulusal hafızanın bu süreci milli kimlikle yakından ilişkilidir (Drozdzewski, Waterton ve Sumartojo, 2019, s. 2). Ülkenin bütünlüğüne ve huzuruna yönelik saldırıların Rusya destekli ayrılıkçılar tarafından desteklenmesi, Ukrayna halkının tarihsel algılarında ve Rusya'ya yönelik düşüncelerinde değişiklikler oluşturmuştur. Ukrayna toplumunda 2014 yılına kadar milli kimliğin etnik dinamikleri ön plandayken bu durum yaşanan Rus saldırganlığı sonrası değişiklik göstermiştir. Ukrayna vatandaşlarının, ülkeye yönelik bağlılıkları, toprak bütünlüğünü korumaya yönelik yaklaşımları, kendilerini her şeyden önce yurttaş olarak hissetmeye başlaması sivik yönelimlerin belirginlik kazandığını göstermiştir. Bu bilgiler ışığında kimliğin kavramsal yapısı belirlenerek, milli kimliği etkileyen savaş dinamiğine odaklanılmıştır. Ukrayna milli kimliğine etki eden tarihsel miras üzerinden hareket edilerek, Ukrayna'nın güncel olayları bu kapsamda değerlendirilmiştir. Milli kimliğin Donbas Savaşı öncesinde ve sonrasında geçirdiği dönüşüm ve bu sürecin toplumsal yansımaları ön plana çıkarılmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

KİMLİĞİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Kimlik Kavramı

Son yıllarda geniş tartışmaların merkezinde yer alan kimlik kavramı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler araştırmalarında milliyetçilik, etnisite, toplumsal cinsiyet ve kültür gibi birçok önemli analizin alt başlığını oluşturmuştur (Fearon, 1999, s. 1). Kimlik; geleneksel, modern ve postmodern dönemler arasındaki ideolojik, bireysel, toplumsal ve sosyo-kültürel farklılıklardan etkilenmiştir. Kimlik kavramına atfedilen tanımlamalar kavramsal ve kuramsal çerçevede; siyasi, sosyal, psikolojik, ideolojik, dini, toplumsal ve kültürel uzantılarla boyutlarını genişletmiştir. Son dönemlerde kimlik üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, bu kavramın farklı yönlerini ortaya koyarken kimlik kavramı üzerine tek bir tanımın yapılması oldukça zorlaşmıştır. Bu durumunun nedenleri arasında kimlik kavramının farklı bilim dallarıyla ilişkili olması, farklı dönemlerde kavramın üzerine yeniden düşünülmesi vardır. Kimlik kavramının farklı tanımlamalarıyla başlayan çalışmanın bu bölümünde, kimliğin farklı yönleri dönemselsel karşılaştırmalarla ele alınmıştır.

Kimlik kavramı tarihsel birikim içerisinde, bireysel düzeyde benlik kavramıyla ilişkilendirilmekle birlikte çok eski yıllara dayanan bir kavram değildir. Farklı araştırmacılar tarafından çeşitli şekilde tanımlanan bu kavram, öncelikle psikoloji alanında ele alınmış, 1980’li yıllarda sosyoloji ve siyaset bilimi gibi alanlarda incelenmeye başlanmıştır (Aydemir ve Demir, 2020, s. 12). Üzerinde kesin ve tek bir tanımına rastlanamayan ve farklı yönlerden değerlendirilen kimlik kavramını anlamlandırabilmek ve bu kavramın çıkış noktasını değerlendirmek için etimolojisine bakmak gerekmektedir. Aydoğdu’ya göre; Latince ‘idem’ kökünden türetilmiş olan kimlik terimi zorunlu bir aidiyeti içermektedir (Aydoğdu, 2004, s. 117). Birden çok bilim alanıyla ilişkili olan (ya da ilişkilendirilen) bu kavramın yapısı farklı boyutlarıyla ve oluşum süreciyle ilgili çeşitlilikleri içerisinde bulundurmaktadır. Kimlik kavramı üzerine çalışmalar yapan Taylor ve Spencer, bu kavramı bir süreç çerçevesinde değerlendirmiştir. Taylor ve Spencer’e göre kimlik, sürekli olarak yeniden değerlendirilen, kültürel içeriklerle bağlantılı olan bir süreçtir. Kendimiz ve başkalarıyla olan diyalog sürecini ifade eden politik bir kavramdır (Taylor ve Spencer, 2004, s. 4). Bireyin kendisiyle ve toplumla olan ilişkisini açıklayan kimlik, dinamik ve değişime açık

bir yapıdadır. Bu nedenle çeşitli siyasi, toplumsal, tarihsel olaylardan etkilenebilir. Kimlikler, kişinin karakteristik ve kişisel özelliklerini sosyal ilişkiler, roller ve sosyal grup üyelikleriyle tanımlar. Kimlikler; geçmişe, şimdiye ve geleceğe odaklanarak kişinin beklentilerini, tercihlerini yönlendirebilir. Bu nedenle kimlikler yön vericidir (Oyserman, Elmore ve Smith, 2012, s. 69). Kimliğin bireysel, ilişkisel, kolektif ve maddi yönleri olduğunu ifade eden araştırmacılar, kimliğin bu yönlerini bütünleştirerek genel bir tanıma ulaşmışlardır. Kimlik, bireysel bir kişinin merceğinden bakıldığında kişinin kendi seçtiği veya ona atfedilen taahhütlerinden, kişisel özelliklerinin ve kendisiyle ilgili inançlarının birleşiminden, diğer kişilerle anlamlı olan rolleri ve pozisyonlarından, sosyal gruplara ve sınıflara üyeliğinden, maddi varlıklarla özdeşleşmesinden ve coğrafi uzamda nereye ait olduğu duygusundan oluşur (Vignoles, Schwartz ve Luyckx, 2011, s. 4). Kimlik, kişiyi diğerlerinden ayıran özellikleri ifade etmekle birlikte, bir gruba mensubiyet bağlamında değerlendirilebilir. Bu nedenle bireysel kapsamda benlik duygusunun oluşması ve sosyal sürece dahil olmayı kapsayabilir.

Kimlik türlerinin farklı boyutları söz konusu olsa da genel çerçevede bireyi ve dahil olduğu grubu açıklamaya yönelik kapsamlı türleri olduğu söylenebilir. David A. Snow ve Catherine Corrigan-Brown; kişisel, sosyal ve kolektif olmak üzere en az üç farklı kimlik türü olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal kimliği, sosyal rollere; cinsiyet, etnik ve ulusal kategorilere dayandırmışlardır. Kişisel kimlikler, kişinin kendisine atfettiği nitelikler ve anlamlardır; kişisel olarak ayırt edici olarak kabul edilen ‘öz tanımlamalar’ ve ‘öz yüklemelerdir’. Ortak bir nedenin, tehdidin veya kaderin paylaşılan algıları ve duyguları, ortak ‘biz’ duygusunu oluşturur, insanları kolektivitinin çıkarları uğruna birlikte hareket etmeye motive eder, böylece daha önce bahsedilen birliktelik duygusunu oluşturur. Duygusal ve ahlaki olarak etkinleştirildiklerinde veya dayatıldıklarında kolektif kimliklere dönüşebilirler. Kolektif kimliğin temelinde sosyal gruplara olan katılım bulunabilir. Kolektif kimlikler, sosyal ve kişisel kimliklerden çeşitli şekillerde ayrılırlar da birbiriyle olan bağlantıları söz konusudur. (Snow ve Corrigan-Brown, 2015, s. 174-175). Bireysel, sosyal ve kolektif kimlik türleri kapsamlı bir sürecin ürünü olmakla birlikte kavramsal ve teorik farklılar söz konusudur. Bireysel kimlik genel olarak benlik kavramına olan yönelimdir. Kişinin kendi kişisel özellikleri çevresinde oluşturduğu benlik bilincinin yansımasıdır. Bu nedenle bireyin eylem, tercih ve yönelimlerini belirlemesinde ve hayatını bu normlar üzerine yönlendirmesini sağlar. Sosyal kimlik, bireyin benzerlikler ve farklılıkları üzerinden yola çıkarak; cinsiyet,

meslek, din gibi özelliklerle toplumsal - sosyal gruplara üyeliğini belirtir. Bu nedenle sosyal kimlik, bireyin toplumla olan ilişkisinin ortaya çıkmasıdır. Kolektif kimlikte içine dahil olunan grubun üyeliğine yönelik özdeşleşme sağlanmaktadır.

Bireysel ve toplumsal kapsamda düşünülen kimlik kavramını tanımlama üzerine yapılan tartışmalar, dönemin şartları ve toplumsal sürecin dönüşümleri göz önünde bulundurularak, geleneksel dönemden postmodern döneme doğru değişiklik göstermiştir. Bireyin kendiyle ve toplumla olan ilişkisinin merkeze alındığı kimlik kavramı, geleneksel dönemden postmodern döneme toplumun değişen sosyal, kültürel, dini ve ideolojik algılamalarıyla köprü kurmuştur. Geleneksel toplumda akrabalık ve dini inançlar sistemi gibi unsurlar kimliğe belirginlik kazandırırken, modern dönemde yargı, güvenlik, dostluk gibi unsurların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra dönemsel şartlar kimlik sorunlarını da çeşitlendirmiştir (Şimşek, 2002, s. 31-32). Bu durum kimlik kavramının konjonktürel gelişmelerin olumlu ve olumsuz etkilerinden bağımsız düşünilemeyeceğini göstermiştir. Geleneksel, modern ve postmodern dönemin özellikleri kimliğin etnik ve sivil bileşenlerini etkilemiştir. Dalbay'a göre geleneksel dönemde kendi ailesinin, grubunun doğal üyesi olan ve toplumsal kimliği hazır olan birey, modern dönemle birlikte kendisine verili bu doğal bağları koparmış ve bu nedenle kimlik sorunu ortaya çıkmıştır. Modern toplumun bir sorunu olarak beliren kimlik, modernizm çevresinde ideal hale getirilerek topluma entegre edilmiştir (Dalbay, 2018, s. 165). Geleneksel dönemin kimlik vurgusundaki ırk, cinsiyet, dini inanç, akrabalık bağları gibi olgular modern dönemde belirginliğini yitirmeye başlamıştır. Böylece kimlik kavramı daha yapay, bireyin kendi belirleyebildiği ve toplumsal rollerle formüle edilmiş bir olgu haline gelmiştir.

Kimliğin doğal bir süreç olarak işleyen yapısının dönemsel şartlara uygun hale getirilmesi, onu etkileyen dinamikleri de değiştirmiştir. Girgin'e göre geleneksel toplumlarda kimlik bütünlük taşıırken bu yapı modernleşmeyle birlikte daha bireysel bir yapı kazanmaya başlamıştır. Postmodern dönemde ise sınırların ortadan kaybolmaya başlamasıyla kimlik daha geçişken bir durumla karşı karşıya kalmıştır ve bu dönemde kimlik edinmek diğer dönemlere göre daha kolay hale gelmiştir (Girgin, 2018, s. 204). Kimliğin yapısında meydana gelen değişimler, dönemsel tartışmalar etrafında şekillenerek, benzerlik ve farklılıkları daha belirgin hale getirmiştir. Geleneksel ve modern toplumlardaki ayrılıkların farklı kimlikleri ortaya çıkardığını belirten Özdil,

kimliğin bireysel ve kolektif yönünü, dönem içerisinde incelerken belirli özelliklere dikkat çekmiştir. Özdil'e göre kimliğin bireysel ve kolektif olmak üzere iki yönü vardır. Modern dönemde bireysel kimlik ön plana çıkarken, kimlik, postmodern dönemde bölünen toplum ve toplumsal yapılar gibi parçalanmıştır. Bu dönemde kişinin birden fazla kimliği olurken bu kimliklerin sürekliliği ve dayanıklılığı daha kırılgan hale gelmiştir (Özdil, 2017, s. 397). Kimlik, geleneksel dönemden modern döneme geçiş süreciyle toplumsal rollerle kazanılmış bir olgu haline dönüşmüştür. Ivic'e göre postmodernistler, homojen ve sabit kimliklerin şiddet ve baskı ürettiğine inanırlar. Postyapısalcı ve postmodernist yazarlar özcü kimlik kavramını reddeder ve kimliğin dinamik, melez ve değişken olduğunu iddia ederler. Dolayısıyla, postyapısalcı ve postmodernist bir yaklaşım, parçalanmayı, tikelliği ve farklılığı ön planda tutar (Ivic, 2016, s. 58). Geleneksel dönemden postmodern döneme kadar farklı unsurları kapsayarak süregelen kimlik kavramı mikro düzeyde bireyle, makro düzeyde toplumla ilişkilendirilmiştir. Will Kymlicka'ya göre modernleşme, insanları sabit sosyal rollerden ve geleneksel kimliklerden kurtarır ve bireyleri geleneksel tanımlayıcı kimlikler yerine seçim ve değişikliği tercih etmeye teşvik eden özerk bir bireysellik idealini teşvik eder (Kymlicka, 2000, s. 11). Bu açıdan, modern dönemin bireysel ve toplumsal algılamaları kapsamında değerlendirilebilecek ve ulus devletleşme sürecinin önemli bir parçası olan milli kimliğin çerçevesinin belirlenmesi önemli olacaktır.

1.2. Milli Kimliğe Yönelik Yaklaşımlar

Milli kimlik kavramı birçok bilimsel araştırmaya konu olmuş, farklı araştırmacılar tarafından incelenmiş, çeşitli yönleri sahip bir kavramdır. Bireysel, toplumsal ve daha üst boyutlarda devleti kapsayan yapısı nedeniyle taranan literatürden genel ve ortak bir tanımını bulmak zorlaşmıştır. Bu bölümde, birbirleriyle ilişkili olan millet, milliyetçilik ve milli kimlik kavramlarının farklı tanımlamaları ve özellikleri üzerinde durularak, milli kimliğin kolektif yönü olan etnik ve sivil milli kimlik ayrımı değerlendirilmiştir. Milli kimlik kavramı, özünde milletle ilişkilendirilmiştir. Kavramın farklı bilimsel tanımlarına ve çeşitli yönlerine geçilmeden önce terimsel olarak genel çerçevesinin çizilmesi uygun olacaktır. TDK'nin sözlüğüne göre 'millet' çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Oxford Dictionaries'e

göre millet; belirli bir ülkede, tek bir hükümet kontrolünde yaşayan aynı dil, kültür ve tarihe sahip bir grup insan olarak kabul edilmiştir (Oxford Learners Dictionaries, 2021). Her iki tanım milletin ortak bir toprak, dil, kültür ve tarih gibi unsurlarla ilişkilendirildiğini ve bu yöndeki benzerlik duygusundan hareket edildiğini göstermiştir. A. Smith'in görüşüne göre millet, tarihsel bir bölgeyi, ortak mitleri ve tarihi hatıraları, kitlesel topluluğu, kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi ve tüm üyeler için ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir nüfustur (Smith, 1991, s. 14). Bu kapsamda tarihsel ve kültürel ortaklıkların sağlanması, duygu ve düşünceler etrafında oluşan bir iradenin varlığını göstermiştir. Millet kavramına farklı bir bakış açısı getiren Anderson, milleti hayali bir topluluk olarak tanımlamıştır (Anderson, 2006, s. 6). Milletin oluşumu etnik, dinsel, dilsel ve kültürel temellere dayandırılmıştır. Bunun karşısında savunulan diğer bir düşünceyse milletin modern tarihsel süreçteki yönelimlerden oluşan inşa sürecini ifade etmesidir. İmparatorluklar veya monarşilerden farklı olan demokratik devletler; tarihsel bir anlatı, ortak bir dil, kültür ve sembollere dayanan ortak bir bilinç teşvik etmelidirler. Bu süreçte kamusal alan bireylere aktif sosyal, ekonomik ve politik aktör olmaları için verilen ortak bir kimlikle şekillenir (Tamir, 2019, s. 428). Milleti oluşturduğu düşünülen, 'ata'lardan gelen nesnel bağılıkların yanında ortak duygu, düşünce ve değerler gibi daha soyut faktörlerin oluşturduğu manevi bağılılık millet'in oluşumuyla ilişkilendirilmiştir.

Bir milletin sahip olduğu tarih, kültür, gelenek ve görenekler, milli dil, ülkeye olan sadakat, devletin sağladığı özgürlük, eşitlik, demokrasi, yasal haklar gibi unsurlar, milleti diğer milletlerden ayıran özelliklerdendir. Milleti, 'hayali bir topluluk' olarak kavramsallaştıran Benedict Anderson'un düşüncelerinden hareket eden Max Jones'e göre milleti oluşturan milyonlarca insanın büyük çoğunluğu hiçbir zaman birbiriyle karşılaşmamasına rağmen ortak özellikleri paylaştığını hayal ediyor. Bu kapsamda bireylerin milletlerini belirli ortak özellikler (örneğin, savaşçı-barışsever) dahilinde tanımla biçimleri milli kimlik kavramında birleşiyor. Bu gibi ortak özellikler milli kimlikte birleşerek, milli kimlik üzerinden tanımlanmıştır (Jones, 2007, s. 79). Milletin sahip olduğu kendine has özellikler, bireyin aidiyet duygusuyla milli kimlikte birleşerek, toplumun fertlerini diğerlerinden farklılaştırma eğilimi göstermiştir. Millet olma bilinci kazanmış/kazandırılmış toplumların sahip oldukları özellikler milli kimlik çatısı altında birleşmiştir. Milli kimliğin oluşmasıyla, milliyetçiliğin yakın ilişkisi olduğu belirtilmiş, milliyetçilik bir toplumun bağımsızlığını kazanmak ve sürdürmek için gerekli olan

kültür ve siyaset eğilimleri olarak tanımlanmıştır. Kültürel değerler, din, dil, semboller, ortak amaçlar gibi milliyetçiliği güçlendiren unsurların milli kimliğe olan etkisi üzerinde durulmuştur (Yıldız ve Demir, 2015, s. 16). Millet, milliyetçilik, milli kimlik gibi devletin ve toplumun farklı yönlerini ilgilendiren geniş kapsamlı süreçlerin ulus devlet anlayışıyla bağlantısı da bu noktada önemlidir. Hans Kohn'a göre bir ruh hali olan milliyetçilik ulus devlete gerek duyar ve ulus devletin oluşması milliyetçiliği güçlendirir. Bu tarihsel süreçte, sürekli bir karşılıklı bağımlılık ve etkileşim bulunmaktadır. Kohn, milliyetçiliğin, Batı'da ulus inşa etme çabasıyla geçmişin duygusal yönünden uzak, siyasi gerçeklik ve günümüzün mücadeleleriyle daha yakın olarak ortaya çıktığını belirtirken; Orta ve Doğu Avrupa'daki milliyetçiler, sıklıkla, geçmişin mitlerinden ve geleceğin hayallerinden, siyasi bir gerçeklik haline gelmesi beklenen ideal bir vatan yaratmışlardır (Kohn, 1994, s. 162-164).

Milliyetçiliğin sivil ve etnik çerçevesini belirleyen bu yaklaşım, dönemsel ve bölgesel farklılıkları ayrıştırarak milliyetçiliğin iki yönünü kapsayan bir yapı oluşturmuştur. 18. yüzyılda felsefi olan bu kavramlar, 19. yüzyılda ideolojik hale gelmiştir. Sivil milliyetçilik daha liberal, birleştirici ve kapsayıcı bir genellemeye sahip olarak batı demokrasilerine karşılık gelmekteyken; etnik milliyetçilik daha ilkel, muhafazakâr, bölücü doğu toplumlarına özgü olmuştur (Zubrzycki, 2002, s. 275). Toplumsal özellikler göz önünde bulundurularak milliyetçiliğin etnik ve sivil boyutlardaki yapısı milli kimliğin oluşumuyla da ilişkilendirilmiştir. Etnik milliyetçilik, milletin etnik köken açısından tanımlanmasını içerir. Etnik milliyetçiliğe göre insanları bir arada tutan siyasi haklar yerine, ataya dayalı etnik özelliklerdir. Sivil milliyetçilik, millet olmayı ortak yurttaşlıkla tanımlar. Vatandaşlığa ilişkin bir yurttaşlık anlayışı etnik köken, ırk, din veya cinsiyetten bağımsız olarak siyasi bağlılıktan oluşur (Gabrielsson, 2016, s. 4-5). Etnik milliyetçilik toplumsal ayrılıkları belirgin hale getirirken, sivil milliyetçilik daha kapsayıcı bir yapıya sahiptir.

Milliyetçiliğin etnik ve sivil çerçevede değerlendirilen yapısı esas olarak süreç dahilinde gelişen milli kimliğin kapsayıcı yapısında yer bulmuştur. Bilim insanları, milli kimliğin etnik ve sivil olarak niteliksel ayrımını yapmışlardır. Sivil milliyetçilik bir ulus devlette yaşayan insanları; ortak bir toprak üzerinde yaşama, ortak siyasi ilkelere olan inanç, devlet vatandaşlığına sahip olma, siyasi kurumlarda temsil edilme ve ulusun bir parçası olma arzusu veya rızası gibi özellikler etrafında birleştirme amacıyla hareket

etmektedir. Etnik milliyetçilikteyse toplum; ortak ata, kültür, dil, din, gelenek ve ırk gibi özelliklerin etrafında birleştirilmelidir. Milli kimliklerin, sivil ve etnik unsurların bir kombinasyonuna dayanacağı kabul edilmiş, sivil ve etnik bileşenlerin göreceli gücünün ulustan ulusa değişebileceği iddia edilmiştir (Shulman, 2004, s. 35). Milli kimliği, milleti oluşturan toprak parçası, tarih, kültür, hukuk sistemi, iş bölümü ve üretim gibi ortak faktörler etrafında değerlendiren Smith'e göre milli kimliğin beş özelliği bulunmaktadır. Smith bu özellikleri sırasıyla şu şekilde açıklamıştır: tarihi bölge/vatan; ortak mitler ve tarihi anılar; ortak, kitlesel bir halk kültürü; tüm üyeler için ortak yasal haklar ve görevler; ortak bir ekonomiye sahiptir (Smith, 1991, s. 13-14). Milletin oluşumu için tanımlanan unsurların milli kimliğin içerisinde bulunması da her iki kavramın birbiriyle olan ilişkisini göstermiştir.

Milli kimlik oluşum süreci açısından karmaşık bir yapıda bulunmaktadır. Kişinin kendisi ve grubu arasındaki aidiyet duygusundan hareketle, kamusal ve sosyal durumlardan etkilenen milli kimlik sembolik kavramlara dayanmaktadır. Bir toplumun veya grubun, önemli olaylarını içeren anlatılar ve efsanelerle gelişen birliktelik duygusu milli kimlik oluşumu ve ulus inşa sürecini etkileyebilmektedir (Kane, 2000, s. 247-248). Devleti farklı alanlarda etkisi altına alan olayların toplumda bıraktığı etkiler uzun yıllar sürebilmekte ve milli birliği etkileyebilmektedir. Bu nedenle milli kimliğin, güç kazandığı zamanlar devletlerin savaş riskiyle karşılaştıkları dönemler olmuştur. Kültürel faktörler ve ulusal başarılar, milli kimliği etkileyen unsurlar arasında olmakla birlikte, kolektif ulusal duygular savaş ve savaş hatıraları çevresinde şekillendirilmektedir. Bu nedenle milli kimlik ve çatışmaların birbiri üzerinde yarattığı etkilerin farklı örneklerini tarihsel süreçte görmek mümkündür (Evans, 2011). Devleti ve toplumu etkisi altına alan olaylar milli kimliğin oluşumunu farklı düzeylerde etkileyebilir.

Toplumsal etkilerin yoğun düzeyde hissedildiği savaş gibi durumların toplumsal hafızada konumlandırılması milli kimliğin oluşumunu teşvik edebilmektedir. Ortak duygularla hareket eden toplumun üyelerinin milli kimlik algılamaları güçlenebilir. Birlik ve beraberlik kavramları ön plana çıkarak milli kimliğin oluşum süreci hızlanabilir. Milli kimliği etkileyen savaş bileşeni, ulusal savaş anılarıyla bağlantılıdır. Ulusu tasvir eden unsurlardan bazıları savaş ve benzeri durumlardan esinlenerek oluşturulan mitler ve sembollerdir. Milli marşlar, bayraklar, ulusal liderler gibi tarihi figürler ve semboller özelinde oluşturulan anlatıların yoğunlaşması, ulusal birlik ve

beraberliğin sağlanması açısından önemlidir. Savaş mitleri savaş sonrası dönemde milli kimliğin gelişiminde belirleyici bir faktördür. Özel anlamlar atfedilen, savaş ve beraberindeki semboller bazı milletlerde sivil birliğin oluşumunda önem taşımıştır (Hedetoft, 1993, s. 282-285). Bu nedenle devletler milli kimliğin inşa sürecinde tarihi figürleri ve kahramanlık efsanelerini ön planda tutarlar. Ulusal çerçevede verilen mücadeleler, maddi ve manevi açılardan ulusta önemli izler bırakabilmektedir. Savaş ve çatışma süreçlerinin ulusal hafızada şekillenmesiyle bir ulusun sahip olduğu toplumsal ve kültürel değerler üzerinde etkiler görülebilmektedir. Maddi unsurların etkilerini ortadan kaldırmak mümkün olsa da maddi olmayan unsurların etkilerini kaldırmak uzun sürebilmektedir. Böylece toplumsal değerleri etkisi altına alan olayların, bireyler üzerinde oluşturduğu olumsuz deneyimler milli kimliğin inşa sürecini etkileyebilmektedir.

1.2.1. Etnik Kimlik

Bir topluluğa belirli özellikler dahilinde aidiyet belirten, sosyal yaşamda kendini gösteren etnik kimliği anlamak için öncelikle kavramın kökenini oluşturan etnisite olgusunu tanımlamak gerekmektedir. Etnisite kavramı; ırk, din, dil, ortak tarih, bölge, sosyal semboller gibi bir veya daha fazla özelliğin birleşiminden oluşmakla birlikte, yurttaşlık üyeliği, ekonomik durum, ahlaki öğretisi, kişisel geçmiş gibi unsurlardan farklıdır (Gilley, 2004, s. 1158). Bu anlamda etnisite kavramı, doğuştan gelen durumların kolektif bir anlayışla birleşmesine imkân sağlamıştır. Adrian Hastings etnik kökenin sınırlarını genişleterek, daha farklı unsurları kapsayacak şekilde ele almıştır. Hastings'e göre etnik köken bir grup insanın yaşamın temellerini paylaştığı ortak kültür temelinde; kıyafetleri, evlerinin tarzları, evcil hayvanlarla ve tarım arazileriyle olan ilişkileri, toplum içindeki kadın erkek rolleri, cinayet ve soygun işleme durumları, savunma şekilleri, mülkiyet ve otoritenin devredilme şekli, doğum ve evlilik ritüelleri, atasözleri, şiirleri, tarihi, efsaneleri ve dini inançları kapsamaktadır. Bütün bu unsurlar konuşulan dil aracılığıyla paylaşılır, her etnik köken, içinde alt etnik kökenlere ayrılarak küçük farklılıklar gösterebilir (Hastings, 1997, s. 167). Böylece etnik özelliklerin atalardan geçen, doğumla aktarılan ve bireysel farklılıkları sınırlandıran unsurları içerisinde bulundurması aidiyetlik duygusunu ortak köken etrafında şekillendirebilir.

Siyasi bir kavram olarak 1950’li yılların başında kullanılan etnisite kavramı, bir inşa süreci olan etnik kimlikle doğrudan bağlantılıdır. Kolektif kimliklerden biri ve en önemlisi olan etnik kimlik, ulus ve milliyetçilik kavrayışının şekillenmesinde önemlidir. Etnik kimliğin belirlenmesinde etkili olan aidiyet ve kolektivite, etnik kimliğin ne zaman ve ne şekilde aktif hale gelebileceği siyasi, toplumsal ve kültürel yapılarla doğrudan bağlantılıdır (Yanık, 2013, s. 227-235). Etnik kimlik üzerine siyasi, kültürel, sosyolojik ve psikolojik alanda farklı bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu disiplinlerin farklı bakış açıları nedeniyle etnik kimlik, çok çeşitli teorik yaklaşımlar ve araştırma yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Etnik kimlik kavramını inceleyen araştırmacılar genellikle belirli gruplara odaklanmışlar ve bu etnik gruplar içindeki etnik kimliğin temel bileşenlerini değerlendirmeye çalışmışlardır. Etnik kimlikle ilgili olarak farklı gruplara yönelik yapılan araştırmalarda etnik uygulamaların sosyal faaliyetlere ve kültürel geleneklere katılım yönü olduğu gösterilmiştir (Phinney, 1992, s. 156-159). Ortak kökenli bir gruba bağlılık çevresinde değerlendirilen etnik kimlik grubun mensupları arasında dayanışma duygusu sağlayabilir. Esman, etnik kimliği ortak köken ve hayali akrabalık dahil olmak üzere ortak köken iddiasında bulunan, kendine özgü gelenekleri, giyimi, dili, tarihi olan ve ortak bir kaderi paylaşmayı bekleyen topluluk olarak tanımlamıştır. Böyle bir toplulukta doğan kişiler ortak bir kimliği paylaşırlar ve ayrı bir halkı oluştururlar. Bu durum etnik kimliğin dayanışmanın bir parçasını oluşturabileceğine dikkat çekmektedir (Esman, 1994, s. 15-16). Etnik kimliğin farklı dinamikleri içerisinde bulunduran kavramsal temeli, bireyin sahip olduğu özellikler üzerinden belirli değerlerle gruba olan bağlılığını içerebilir. Gruba olan bu üyelik ortak ritüeller, gelenekler ve tarihsel bağlılık etrafında şekillenmiştir. Atalardan gelen bağlılıkla ilişkilendirilen etnik kimlik kavramı, bireyi doğduğu toplumun içerisine dahil ederek, belirlenen özelliklerin dışına çıkışını sınırlandırabilir.

1.2.2. Sivik Kimlik

Milli kimliğin kolektif türüne dahil olan sivik kimlik, bireyin topluluk veya grupla bağlarını tanımlayan bir kavramdır. Sivik kimlik, sosyal ve ahlaki değerlerle ilişkili olabilir ve bu unsurlar sivik kimliği etkileyebilir. Bireyin yaşam deneyimleri, sosyal statüleri, toplumla olan ilişkileri değiştikçe sivik kimliğinde de değişimler olabilir. Modern dönemde bireysel ve toplumsal gelişmelerle önemi artan sivik kimlik,

karmaşık bir yapı haline gelmiştir. Sivik kimlik, bireyin toplum içinde sosyal, politik ve ekonomik çerçevede kurduğu ilişkilerin yanı sıra toplumda kendini nasıl konumlandığını içerir. Kişisel ve ahlaki değerleri de kapsayarak bir topluluğa aidiyet duygusuyla bağlanma ve sorumluluk içeren sivik kimliğin oluşum süreci, güncel konular dahil olmak üzere farklı unsurlardan etkilenebilir (Viola, 2020, s. 50-52). Bu nedenle toplumu etkileyen olaylar ve siyasi kararlar sivik kimliğin önemli belirteçlerini oluşturabilir. Sivik kimliğin bu yönü etnik kimliğe göre daha maddi unsurları içeren yapısıyla ilişkilendirilebilir. Kolektif özellikler taşıyan bu kimliğin toplumda oluşmaya başlaması yurttaşlık bilincinin yerleşmesiyle ilişkilendirilmiştir. Sivik kimlik duygusu toplumsal çerçevede bireyin komşularıyla olan ilişki biçiminden askerlik yapma durumuna kadar birçok unsuru kapsar. Sivik kimliğin bu geniş kapsamı bireye yurttaşlık bilinci katmak ve bu doğrultuda davranışlara yönlendirmek için oldukça idealdir. Sivik kimlik yurttaşlık yaşamını motive etme gücü çerçevesinde, devletin eylem ve faaliyetleriyle şekillendirilebilir. Sosyal gruplarla bağlantılı olan sivik kimlik kavramı herkes için haklar ve sorumlulukları içeren kamusal alandaki eylemi ifade eder. Tam bir sivik kimlik, üyelik, katılım ve haklarla ilgi olan unsurları kapsar. Yurttaşlık duygusunu destekleyen sivik kimlik, bir üyelik duygusu içerir; ahlaki bir kimlik gibi haklara yönelik kaygıları içerir, fakat sadece bu unsurlarla sınırlı değildir. Sivik yaşama katılımı da ilişkilendirilen sivik kimlik, sosyolojik, psikolojik ve politik etkilere açıktır (Hart, Richardson ve Wilkenfeld, 2011, s. 771-775). Siyasi, toplumsal, ekonomik, psikolojik süreçlerden etkilenebilecek sivik kimlik, bireysel ve toplumsal yönelimleri içerisinde bulunduran bir yapıya sahiptir. Haklar ve sorumlulukları içeren, devlete bağlılıkla ilişkilendirilen sivik kimlik, yurttaşlık anlayışının değerlerini kapsamaktadır.

Aydınlanma fikirleriyle desteklenen sivik kimlik, insan hakları ve kamusal müzakerelere katılım sürecinden etkilebilir. Vatandaşlık temelindeki katılım sivik kimliğin önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Sivik kimlik, kimin vatandaş olduğu ve kimin vatandaş statüsünden yararlanması gerektiği konusunda devam eden tartışmaların merkezinde yer almaktadır (Troup, 2010, s. 80-82). Sivik kimlik, etnik unsurlardan daha çok yurttaşlık anlayışına dayanan bir sürecin ifadesidir. Mevcut literatür sivik kimlik kavramını, ortak toprak parçası, vatandaşlık, siyasi ilkeler ve ideolojiye sahiplik, siyasi haklardan yararlanma ve ulusa olan bağlılık gibi bileşenler üzerinde değerlendirmiştir (Shulman, 2002, s. 559). Toplumsal süreçten soyutlanarak gelişmesi düşünülemeyecek sivik kimlik kavramı çeşitli dinamikleri kapsamaktadır. Sivik kimlik bir süreci ifade

etmekle birlikte, sosyal, politik ve ekonomik yapılarla yaşam deneyimleri ve etkileşim yoluyla zaman içinde gelişir (Knefelkamp, 2008, s. 1-3). Sivik kimliğin farklı bileşenleri taşıyan yapısı, devleti ve toplumu yakından ilgilendiren olayların etkileriyle ilişki içerisinde bulunmaktadır.

Sivik kimlik, topluluk üyeliğiyle ilişkili olarak yüklenen sorumlulukları da kapsamaktadır. Bir gruba ait olma duygusu ve sorumluluk bilinciyle ortak çıkarları savunmak, sivik kimliğin içeriğini oluşturmaktadır. Hem bireysel hem de bir gruba üyelikle ilişkilendirilen sivik kimlik, bireyi sorumluluk bilinci ve ortak çıkarlarla yurttaşlık anlayışında birleştirir (Kirshner, 2009, s. 414-415). Toplumsal birlikteliğin ve beklentilerin ortak tercihlerde birleşmesi sivik kimliğin oluşumuyla mümkün olmaktadır. Bir toplulukla duygusal bağın kurulmasının yanı sıra yetki ve sorumluluk bilincinin kazanılması gibi unsurlara dayanan sivik kimlik, bir topluluğa katılım, topluluk hakkında bilgi edinme ve demokratik ilkelerin benimsenmesi sonucunda gelişir. Bu çerçevede sivik kimliğin kişiler arası güveni sağladığı, ortak bir amaç için çalışmaya yönlendirdiği, dolayısıyla topluluk üyeleri içinde ortak bir bağlılığın oluşmasına zemin hazırladığı söylenebilir (Atkins ve Hart, 2003, s. 156-164).

Sivik kimliğin geliştiği toplumlarda bireylerin, ülkeleri için çalışma ve üretme duyguları yüksektir. Bununla birlikte mevcut statükoya karşı da sivil bir birliktelik oluşturulmasında öneme sahiptir. Sivik kimlik kolektif bir bileşene sahip olduğu gibi toplumun siyasi ve ahlaki boyutlarını da kapsar. Aynı zamanda mevcut toplum içinde eleştirel ve destekleyici olabilir. Sivik kimliğin geliştiği toplumlarda, statükonun korunmasına ve sürdürülmesine yönelik düşünceler oluşabileceği gibi mevcut duruma karşı bir sürecin gelişimi de desteklenebilir (Youniss, McLellan ve Yates, 1997, s. 620-631). Siyasi, ekonomik ve sosyal değerlerin yansımalarını yurttaşlık anlayışında birleştiren sivik kimliğin bu yönü etnik kimlikten ayrılmaktadır. Sivik kimlikte ortak üyeliğin merkezini devletle ve toplumla ilişkilendirilen siyasi, demokratik, yasal, ekonomik koşullar belirlemektedir. Sivik kimliğin mevcudiyeti, etnik özelliklerin üstünde, devletle ve toplumla olan ilişkidir. Sivik kimliğin geliştiği toplumlarda kendini devletin üyesi olarak hisseden bireyler, haklar ve sorumluklar kapsamında devlete olan bağlılıklarını ortak çıkarlarla yurttaşlık anlayışında birleştirir.

1.3. Milli Kimliğin Savaş Faktörü Kapsamında Değerlendirilmesi

Kimliklerin önceden belirlenmiş olmaktan ziyade şekillendirilebilir olduğu düşüncesi, savaşla bölünmüş toplumlarda devlet ve barış inşası için umut vaat etmektedir. Kimliğin değişebilen yapısı, sivik bir aidiyet duygusunun yeniden oluşmasını sağlayabilir. Çatışmalar sonrası kazanılan deneyimler, kimliklerin hangi ölçüde şekillenebildiğini değerlendirmemize fırsat verebilir (Keranen, 2014, s. 132). Bu nedenle kimlik, çatışma veya savaş gibi durumlarda birleştirici ve ötekileştirici bir algının yaratılması noktasında önem taşımaktadır. Algılanan tehdit özelinde önem taşıyan kimlik, çatışma durumlarında özel bir dinamik olarak hareket ederek devletin sahip olduğu toprak parçası gibi somut bir yapı kazanabilir. Özellikle dış müdahaleyle karşılaşılması ve farklı kültürlerin hakimiyetinden korunması noktasında belirginlik kazanan bir yapıya sahiptir (Bloom, 1990, s. 114). Kimliğin bir topluluğa dahil olma sürecini içeren kolektif yapısı toplumsal dinamikleri etkileyebilecek süreçlerde harekete geçebilir. Benzer etnik ve/veya sivik unsurları taşıyan bireyler, aidiyet duygusunda toplumsal birliktelik oluşturabilirler. Böylece devletler, savaş zamanlarında askeri kuvvetlerin ve sivillerin merkezden uzak yerlerde de birlikteliğini sağlayarak, düşmana karşı olumsuz propagandalar oluşturabilirler. Bu durumun tersi düşünüldüğünde milli kimliği olmayan bölgelerden gelen askerler, milli kimlikleri olmadığı için savaşımayabilir hatta düşman ordularına bile katılabilirler. Bu nedenle savaşlar, devletlerin uyguladığı belirli politikalarla milliyetçiliği ve milli kimliği şekillendirebilecek yapıya sahiptir (Alesina, Reich ve Riboni, 2017, s. 2-3). Milli kimlik, toplumsal dayanışmayı sağlayarak ortak duyguları paylaşan kişilerin ulusal bağımsızlık uğruna fedakârlık yapma isteğini teşvik eder.

Devletler, kimliğin esnek yapısını şekillendirebilecek savaş olgusunu kullanarak, dost düşman ayrımını belirginleştirebilirler. Savaşlar farklı etnik, dini, ideolojik unsurlar kapsamında ‘diğeri’nin oluşturulmasını sağlayabilir ve ulusa kendi kimlik sınırlarını belirleme imkânı verebilir. Özellikle böyle bir süreçte, sivik milliyetçiliğin önem kazanmasıyla, yurttaşlık bilinci ve vatanseverlik düşüncesine olan yönelimler güçlenebilir. Bu durumun tersi düşünüldüğünde bölünmüş toplumlarda, çatışmalar sonrası barış inşasının hedeflerinden biri düşman grupların ‘öteki’ni kavramsallaştırma ve onunla ilişki kurma biçimlerini değiştirmek olmalıdır. Ayrıca etnik köken, din veya dil ayrımlarına dayalı grup kimliklerini daha az düşmanca hale getirmenin yolu sosyal özellikler kullanılarak gruplar arasında kurulacak birlikteliği yeniden inşa etmek

olmalıdır (Aiken, 2008, s. 28). Savaşlar, milli birlikteliği teşvik ederek, kolektif bir kimliğin yaratılması ya da tekrar canlandırılması için bir araç olabilir. Ülkeye ve topluma karşı oluşabilecek dış tehdit durumunda milli kimlik güçlü bir yapı kazanabilir. Ulusun bağımsızlığına, varlığına ve topraklarına gelen saldırılar, milleti birleştirerek savaş durumlarında milli bağlılığı sağlayabilir. Şiddet ve silah kullanımını meşrulaştırmak için başvuru olan güçlü ilkelerden biri 'millet' düşüncesidir. Çünkü dışarıdan gelen tehditler, bir grubun veya toplumun üyelerini birbirine yaklaştırarak, güçlü bağlara sahip bir topluluk oluşturur. Böyle bir toplulukta gelişen güçlü duygular ve hisler, düşman olarak tanımlanan 'diğerlerinin - ötekinin' tehlikeli olarak algılanmasının önünü açacaktır (Haller, 2003, s. 100-106). Böylece devletlerin, demokratik bir yapıyı sürdürme (ya da kazanma), toplumsal huzuru sağlama, ülkenin bütünlüğüne karşı oluşabilecek tehditleri engelleme noktasında milli kimliğin inşası önem kazanacaktır.

Ukrayna'nın bölgesel ve etno-kültürel farklılıkları, ülkenin milli kimliğinin belirginleşmesini zorlaştırmıştır. Birbirine rakip kimliklerin mevcudiyeti ülkedeki çelişkileri arttırmakla birlikte gruplar arasındaki diyalogu etkilemektedir. Ülkenin doğu ve güney bölgesinde Rusya'ya yakın olan dilsel, kültürel ve etnik bağılıklar, bölgelerin tarihsel mirasıyla ilişkilendirilmiştir. Milli kimliğin belirginlik kazanamamış olması, ülkenin genel yapısını ve dış politik rotasını belirlemede engeller yarattığı için Ukrayna, küresel oyuncular için bir savaş alanı haline gelmiştir (Кривицька, 2018, s. 129-130). Bu durum özellikle AvroMeydan olayları, Kırım'ın ilhakı ve Donbas bölgesinde başlayan savaşın etkisiyle kendini belirgin şekilde göstermiştir. Ukrayna'nın karşı karşıya kaldığı Rus saldırganlığı ve ona bağlı siyasi olaylar, toplumda önemli kimliksel değişimler yaratmıştır. Ukrayna'nın kimliksel değişimi etnik, bölgesel, yerel kimliklerden ziyade sivik kimlik anlayışıyla özdeşleşmiştir. Ülkenin hükümet kontrolündeki bölgeleri de dahil olmak üzere ülkenin üniter yapısının korunması istenmiştir (Haran, Yakovlyev ve Zolkina, 2019, s. 18). Bu nedenle bölgesel olarak etno-kültürel özellikler taşıyan Ukrayna milli kimliğinin yurttaşlığa dayanan unsurlarını güçlendirmenin üzerinde durulmuştur. Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve toplumsal huzuruna zarar veren olaylar, Ukraynalıların vatanseverlik duygularını ve yurttaşlığa yönelik düşüncelerini etkilemiştir. Ukrayna'da milli kimliğin belirginlik kazanması, vatandaşların eşitliğini sağlayarak ülke içerisindeki farklı etnik gruplara olan saygıyı güçlendirebilir. Milli kimliğin oluşturulması gruplar arasındaki ayrılıkları ve suç

unsurlarını hafifleterek, devletin gelişimi sürecinde ortak bir birliktelik sağlayabilir (Korostelina, 2008, s. 211). Burada asıl olan dışarıdan bir tehdit veya saldırının gelmesiyle topluluk ve birliktelik duygusunun oluşumudur. Ortak bir sivil kimliğin bütünleştirici kapsamı, bireylerin yurttaşlık duygusunda birleşmesini sağlayarak, birlik ve beraberliğin oluşumunu teşvik edecektir.

2. İKİNCİ BÖLÜM

KİYİV RUS'TAN BAĞIMSIZ UKRAYNA'YA TARİHSEL SÜRECİN YANSIMALARI

2.1. Bağımsızlık Öncesinde Ukrayna Ulusunu Şekillendiren Tarihsel Miras

Günümüz Ukrayna'sının yüzyıllara dayanan tarihinde farklı toplulukların kültürel mirasını bulmak mümkündür. Uzun yıllar Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği himayesinde kalan Ukrayna'nın tarihsel ve kültürel mirası farklı toplulukları içerisinde bulundurmaktadır. Her ne kadar 'Ukrayna- Ukrayin' tanımlamaları oldukça geç yüzyıllara dayansa da bu tarihi kökenin temelleri Ukrayna'nın mirasında bulunabilir. Bu miras uzun yıllar Rus tarih anlatısında farklı açılardan değerlendirmeye tabi olmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasıyla farklı kimliksel yönelimlerin milli kimlik çerçevesinde birleştirilmesi için çalışılmıştır. Bu sürecin önemli bir dinamiğini de tarihsel anlatı oluşturmuştur. Ortak tarihsel anlatı, ulusal semboller, kültürel özellikleri paylaşan bireyler, aynı duygu ve düşüncelere sahip olabilecek böylece milli kimliğin oluşumu desteklenecektir. Bu nedenle bağımsız Ukrayna'da ulusal tarih yazımına önem verilmiştir. Özellikle bu süreçte Ukrayna'nın tarihi mirasına netlik kazandıracak çalışmalar yapılmıştır. Ukrayna'nın ulusal sembolleri, kahramanları, efsaneleri ön plana çıkarılmıştır. Milli kimliğin oluşmasında önemli bir yeri bulunan tarih anlatımının değerlendirilmesi, çalışmanın önemli bir dayanağını oluşturmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlık öncesi tarihinin ana hatlarının incelendiği bu bölümde, Ukrayna'nın geçirdiği siyasi, kültürel ve sosyal değişim süreci tarihsel çerçevede değerlendirmiştir.

2.1.1. Kiyiv-Rus Dönemi

Ukrayna'nın yüzyıllar öncesine dayanan tarihsel mirası Kiyiv-Rus şehir devletine kadar gitmektedir. Ukrayna'nın tarihi, eskiden Rutenya (Rus) da denilen Kiyiv Ruslarının 9. yüzyılda kurdukları şehir devletine dayandırılmıştır. Ukrayna, MÖ Kimmerler, İskitler ve Sarmatlardan başlayıp sırasıyla Got, Hun, Bulgar, Avar, Hazar, Macar ve Peçeneklerin, daha yakın zamanlarda Polonya, Çarlık Rusyası SSCB'nin istilası, işgali ve hükümdarlığıyla karşı karşıya kalmıştır (Aydingün, 2012, s. 214-215). Bu nedenle kapsamlı bir tarihin varlığından söz etmek mümkündür. Bu tarihsel süreç, ulusal tarih anlatıları içerisinde çeşitlilikler göstermiştir. Uzun yüzyıllara dayanan tarihi

yaklaşımlar, içerisinde kesin bilgiler bulundurmasa da Ukrayna'nın tarihi Kiyiv-Rus temellerine dayandırılmıştır. 882 yılında Novgorod ve Kiyiv beylikleri tek bir birimde örgütlenerek, tüm Doğu Slav kabileleri 'Kiyiv-Rus' olarak birleşmiştir (Білоцерківський, 2007, s. 27). Doğu Slav kabilelerinin bir şehir devleti olarak Kiyiv-Rus altında birleştirilmesi, tarih yazımında öne sürülen topraksal mirasın temelini oluşturmuştur. Ukrayna tarih yazımında sıklıkla vurgusu yapılan, Kiyiv-Rus'un kurucu unvanını taşıyan Oleg tarafından Kiyiv'in fethi başlatılarak, burası 'Rus şehirlerinin anası' olarak görülmüştür (Cross, Sherbowitz-Wetzor ve Olgerd, 1953, s. 61), (Basil, 1939, s. 66). Tarihsel olarak Kiyiv-Rus'un hükümdarı olan Oleg, kararlı yönetimiyle çeşitli kabileler üzerinde hakimiyet sağlamış, ticari anlaşmalar uygulamıştır. Kiyiv-Rus'un mirası bu açıdan Ukrayna tarihsel mirasında önemli bir noktada konumlandırılmıştır. Kapsamlı bir örgütlenme yapısı olmamasına rağmen bu dönemde yakın bölgelere fetihlerin gerçekleşmesi ve toplulukların Kiyiv-Rus'a dahil edilmesi önemli girişimleri oluşturmuştur. Siyasi bir örgütlenme açısından modern anlamda devlet olarak adlandırılmayacak Kiyiv-Rus'un siyasi ve bürokratik yapısı oluşmamıştır. Hükümdarlar ve yönetilen topluluk arasındaki ilişkiler, özellikle şehir dışı nüfus söz konusu olduğunda gelirin toplanması olmuştur. Bununla birlikte, Kiyiv-Rus toplumunda artan derecede siyasi, sosyal ve ekonomik düzen ve kültürel başarı söz konusu olmuştur (Subtelny, 2009, s. 42). Tarihsel süreçte birçok kavmin geçiş güzergâhı olan Kiyiv-Rus toprakları, 9. yüzyılda başlayan örgütlenme anlayışıyla farklı prenslikleri kapsamıştır.

Örgütsel bir yapıya sahip Kiyiv-Rus, tarihin belirli dönemlerinde sınır komşularıyla savaşmış, sınırlarını genişletmiş fakat toprak bütünlüğünü uzun yıllar sürdürememiştir. Oleg'den sonra Kiyiv-Rus'un yönetimini sürdüren Ihor, ona bağlı tebaalar üzerinde otorite oluşturmuştur. Bu dönemde gelişigüzel toplanan haraçlar, Ihor'un ölümüne neden olmuştur. Hükümdarlık Ihor'un ölümüyle eşi Olha'ya geçmiştir. Kiyiv-Rus'ta yapılan reformlarla, ticari ilişkilere önem verilmiş ve toplanan haraçların miktarları belirlenmiştir. Bu dönemde diğer topluluklarla ilişkilerde diplomasi hâkim olmuştur (Subtelny, 2009, s. 28-29). Tarihsel sürecin yansımalarına bakıldığında Kiyiv-Rus'un hükümdarlığını devralma mücadelesi varisler arasında kritik öneme sahip olmuştur. Hükümdarlığı ele geçirme mücadelesi, kardeşler arasındaki çekişmeleri arttırmış, Kiyiv-Rus'un yönetimini zorlaştırmıştır. Farklı bölgelere gerçekleştirdiği fetihlerle hükümdarlığı sürdüren güçlü lider Svıatoslov'un oğulları arasındaki mücadeleler, kardeşlerin birbirlerini öldürmeleriyle sonuçlanmıştır. Svıatoslov'un

oğullarından biri olan Yaropolk'un ölümünden sonra hükümdarlık diğer oğlu Volodimir'e (980-1015) geçmiştir. Bu dönemde sınırlar genişlemiş, ekonomik ve kültürel gelişmeler ön plana çıkmıştır. Kiyiv-Rus'un yönetiminde bulunan Volodimir, imparatorluğun dini yönden modernizasyon sürecini başlatmaya kara vermiştir. Volodimir, İslam, Yahudilik ve Katolik Hristiyanlık gibi farklı dinleri değerlendirerek 988'de Ortodoks Hristiyanlığı benimsemiştir. Katoliklik yerine Ortodoksluğu seçen Volodimir, Doğu Slav halklarını Polonya gibi Katolikliği benimseyen komşularından ayırmıştır. Aynı zamanda Doğu Slav kültürünün temelleri atılarak, Ruslara ortak bir kimlik duygusu kazandırılmıştır. Büyük Volodimir'in imparatorluk için kabul ettiği Ortodoks Hristiyanlık, Kiyiv Rusları ve devamı niteliğindeki Ukrayna kültürü için 'başarı' olarak kabul görmüştür. Volodimir'in ölümü ardından 1036 yılında imparatorluğun yönetimine Yaroslav geçmiştir. Kiyiv-Rus'un en başarılı dönemlerinden biri olarak adlandırılan Bilge Yaroslav döneminde sınırlar genişlemiş, imparatorluğun ekonomik refah seviyesi yükselmiştir. Bu dönem Kiyiv-Rus'un 'Altın Çağı' olarak adlandırılmıştır. İmparatorluk, Yaroslav döneminde inşa ettirilen kiliseler ve manastırlarla, eğitim ve kültürel anlamda değişimler yaşamıştır. Bu dönemde yaşanan diğer önemli bir gelişme Bilge Yaroslav'ın ortak hukuki kodu geliştirmesidir. Rus Adaleti (Ruska Pravda) olarak adlandırılan hukuki kod özel mülkiyeti koruyarak, bazı suçlarda para cezaları ödenmesinin önünü açmıştır (Kubicek, 2008, s. 22-25).

Kiyiv-Rus yönetimini sürdürmek için yaşanan güç mücadelelerine rağmen, ticari, dini ve yasal konularda gelişmelerin örnekleri görülmüştür. Özellikle dini ve yasal konularda verilen kararlar, Kiyiv-Rus yönetiminde bulunan grupların, ortak dini ve yasal konularda birleşmesini sağlamıştır. Böylece merkezi bir yönetim anlayışı toplumsal unsurlarla destelenmiştir. Hristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte Kiyiv Rusya'sı güç kazanmıştır. Birçok Slav kabilesini merkezi yönetime bağlı hale getiren Kiyiv Rusya'sı dini yönelimi sağlamasının yanında askeri ve hukuki kararları uygulamaya koymuştur. Yurt (udel'naya) Sistemi'yle yeni knezlikler oluşmuştur. Böylece knezlikler arasında güç mücadelesi başlamıştır. Büyük knez olma çabası toprağın genişletilerek diğer knezlikleri boyunduruk altına alma mücadelesiyle sürdürülmüştür. Bu süreç 12. yüzyılda iktidarın Suzdal-Vladimir Knezliği'ne geçmesiyle değişmiştir. Kiyiv-Rus'un önemi azalmış, Rus knezliklerinden Moskova Knezliği tarih sahnesindeki yerini almıştır (Konak, 2012, s. 100-101). Kiyiv-Rus'un ticari, dini, hukuki, askeri alanda uyguladığı yenilikler yönetim anlayışını güçlendirdiği gibi tersi durumlarla da sonuçlanmıştır.

Ukrayna'nın doğuşu niteliğinde tasvip edilen Kiyiv-Rus Knezliğinin mirası farklı siyasi, etnik ve kültürel kapsamda değerlendirilmiştir. Ukrayna tarihini farklı dönemlerde ele alarak inceleyen, Kiyiv-Rus'un mirasını ve varislerini değerlendiren Serhii Plokyh, 'Kiyiv-Rus' teriminin 19.yüzyıl bilim insanları tarafından bulunduğu ve Kiyiv merkezli bir devlet anlamında kullanımına işaret etmiştir (Plokyh, 2017, s. 48). Tarih yazım sürecinde Kiyiv-Rus Knezliği'nin coğrafi, etnik, dini ve kültürel unsurları üzerinde tam manasıyla uzlaşılabilmesi, akademik ve düşünsel boyutlarda ayrılıkları meydana getirmiştir. Bilhassa Rusya ve Ukrayna arasındaki 'Kiyiv-Rus' mirasının genel kabulü akademik çevrelerce tartışılmıştır. Tarihsel miras üzerinde çeşitli araştırmalar ve farklı görüşler söz konusu olmuştur. Ukrayna veya Rusya tarih anlatımını destekleyenlerin yanı sıra ortak bir tarih anlatısını geliştiren ve destekleyen çalışmalarda olmuştur. Ukrayna tarihini kapsamlı ve Rus tarihçilerinden farklı şekilde değerlendiren Ukraynalı tarihçiler ortaya koyduğu argümanlarla Kiyiv-Rus mirasını Ukrayna'ya atfetmiştir. Rusya, Kiyiv-Rus'un varisi olarak görülmemiş ve kanıtlarla desteklenmiştir. Kiyiv-Rus'un başkenti olarak Kiyiv kabul edilmiş bu topraklar modern Ukrayna'yla ilişkilendirilmiştir. Toprak mirasının yanı sıra Rusya'da, Kiyiv-Rus'la ilgili olarak kültürel veya ırksal bir süreklilik olmadığı bunun tersi olarak Ukrayna'da sürekliliği ortaya koyacak kanıtların varlığı üzerinde durulmuştur (Veryha, 1963-64, s. 7-9). Her ne kadar tarihsel süreçle ilgili farklı düşünceler ve görüşler fazla olsa da modern Ukrayna tarih anlatımında, tarihsel hafızanın Kiyiv'e yönelik toplumsal ve kültürel birlikteliği vurgulanmıştır.

Ukrayna'nın ataları sayılan Kiyiv-Rusların, Kiyiv topraklarındaki mirasını öne sürmesi ulusal gurur meselesi olmuştur. Muhakkak Kiyiv bölgesinde yaşayanların hepsinin etnik Ukrayın veya Rus olmasından söz edilemez. Ancak Kiyiv'in, Slav ırkına dahil olan etnik Ukrayınların, Rusların ve Beyaz Rusların evi konumunda olması önemlidir. Günümüz Ukrayna'sının ata mirası toprakları, Kiyiv-Rus kapsamında değerlendirilmiştir (Motyl, 1993, s. 88). Bu kapsamda Kiyiv-Rus'a dayanan modern Ukrayna tarih anlatısı, toprak mirasını, ortak tarihsel süreci, kahramanları ve efsaneleri sınırlar içerisinde yaşayan halkın ortak düşünceler ve duygular etrafında birleşmesini desteklemiştir. Tarihsel süreç eğitime, toplumsal ve kültürel hayata, sanata yansıtılarak geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Ortak tarih anlatımının toplumun farklı kesimlerine yansıyan boyutları, Ukraynalılar arasında aynı duygu ve düşüncelerin oluşumunu güçlendirerek, milli kimlik anlayışında birleşme sürecini etkilemiştir.

2.1.2. Kozak Hetmanlığı Dönemi

Ukrayna tarih anlatısında Kiyiv-Rus mirasının devamı niteliğindeki Kozak Hetmanlığı dönemi oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde verilen mücadeleler, tarihte iz bırakan kahramanlar ve efsaneler, Ukrayna tarih anlatısında yer bulmuştur. Modern Ukrayna tarih anlatımında altın çağ olarak değerlendirilen Kozak Hetmanlığı dönemi önemli gelişmelerin yaşandığı tarihsel mirasa sahiptir. Güç mücadelelerinin yaşandığı bir dönemde, Kiyiv-Rus otoritesinin sınırlanmasına rağmen Kiyiv Rus mirasını güçlendirerek sürdürecektir. Kozak Hetmanlığı dönemi başlamıştır. Sınır komşularının güçlenerek, hakimiyet alanlarını genişletmek istemesi ve yönetimde yaşanan istikrarsızlıklar, Kiyiv-Rus topraklarının güç kaybetmesine neden olmuştur. 1569 yılında Polonya Krallığı ve Litvanya Büyük Dükalığı birlik oluşturarak, ‘iki ulusun topluluğu’ olarak nitelendirilen Lublin Birliğini kurmuşlardır. Litvanya’nın sahip olduğu Ukrayna topraklarının yönetimi, Polonya’ya devredilerek Lublin Birliğinde toplanmıştır. İki ülkenin idari yönetimi, yargı kuralları ve ordusu birbirinden ayrı olmuştur. Bu topraklarda yaşayanlar arasındaki siyasi ve sosyal ayrım, soylular ve soylu olmayanlar arasındaki fark olmuştur. Lublin birliği’nin soyluları dinsel, dinsel ve milliyet açısından homojen olmasa dahi ülkenin egemenliğine olan bağlılık, birliği oluşturmuştur (Sysyn, 1985, s. 9-10). Birden fazla unsurun çeşitliliğini taşıyan birliğin homojen olmayan yapısı özerklik arayışlarını güçlendirmiştir. Farklı milliyetlerin ve dinlerin çeşitliliğini içeren Lublin Birliği, batıya dönük uygulamalarla Moskova yönetiminden farklı politik yönelimler göstermiştir. Birliğin içerisinde Ukrayna topraklarında yaşayan Kozakların özerklik arayışlarına imkân verilmemesi bir isyanın oluşmasına neden olmuştur (Kubicek, 2008, s. 31). Kozakların liderliğinde başlayan bu isyan, Moskova Knezliği’nin hakimiyet alanını genişletmesiyle sonuçlanmıştır. Lublin Birliği’ne karşı topraklarını genişletmek isteyen Moskova Prenslığı, 1547’de Çarlık haline gelmiştir. 1648’li yıllara gelindiğinde, Ukrayna topraklarında bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. Bu mücadeleyi modern Ukrayna tarihine geçen Kozak Hetmanlığı’nın kurucusu Bohdan Hmelınskiy yönetmiştir.

Ukrayna tarihi, kozakların liderliğinde gerçekleşen bağımsızlık arayışlarını önemli bir anlatıda konumlandırmıştır. Özellikle 1648 yılında başlayan ayaklanmalar bağımsızlık mücadelesi açısından kritik bir sürecin tezahürü olmuştur. Ayaklanmalarla başlayan bağımsızlık mücadelesi, Ukrayna için toprak kazanımlarıyla sonuçlanmıştır. Ukraynalılar bu yüzyılda başlayan ayaklanmayı dış baskılardan kurtulma mücadelesi,

Kozak devletinin yaratılmasıyla sonuçlanan ulusal bir hareket ve genel olarak Ukrayna ulusunun şekillenmesinde belirleyici etkilere sahip mücadele olarak değerlendirmiştir (Kohut, 2003, s. 141). Kozaklar tarafından yönetilen mücadeleler, Ukrayna tarih anlatısında bağımsızlığa verilen önemle ilişkilendirilmiştir. 17. yüzyılın ortalarında başlayan ayaklanmalar (Bağımsızlık mücadelesi), egemen bir devletin oluşturulması noktasında fırsatlar yaratmış ve Ukrayna tarihinde bir dönüm noktası olmuştur (Chekalenko, 2016, s. 33). Ukrayna tarih anlatısı, kozakların bağımsızlık mücadelelerini ve güçlü askeri yapılarının oluşumunu vurgulamıştır. Ukrayna kozakları yalnızca askeri bir fenomen değil, aynı zamanda Ukrayna ulusunun önde gelen, güçlü topluluğu olarak görülmüştür. Kozakların kültürü, ulusun pekiştirilmesi sürecinde önemli olmuştur. 17-18. yüzyıllara denk gelen Kozak dönemi, Ukrayna kültürünün gelişme çağı olmuştur. Bu dönem ‘altın çağ’ olarak adlandırılmıştır (Кукса ve Коломієць, 2010, s.14). Bu durum, Kozakların özgürlük mücadelelerinin, liderlik anlayışlarının ve askeri başarılarının modern Ukrayna tarihi belleğine hangi açılardan girdiğini göstermiştir.

Bohdan Hmelnytskyi’nin yönetimindeki bu süreç, 1654 yılında Moskova ile yapılan Pereyaslav Anlaşmasıyla değişmiştir. Bu anlaşmayla birlikte Ukrayna iç politikasını yönetme gücüne sahip olmuş, dış tehditlerden korunmak konusunda ise Moskova’nın desteği alınmıştır (Щепѡак, 2012, s. 11). Hmelnytskyi’nin, Polonya’ya sağladığı üstünlüğü sürdürmesi ve toprak bütünlüğünü koruyabilmesi için Moskova’dan yardıma ihtiyaç duyması, uzun dönemde Ukrayna’nın Moskova hakimiyetine girmesiyle sonuçlanmıştır. Don Kozaklarının bölgedeki hakimiyetini tekrar Rus çarlığına sunan Pereyaslav Anlaşması hem Rus hem Ukrayna tarihi açısından önemli bir sürecin başlangıcı olmuştur. Ukrayna-Kozak Devleti’nin, Moskova Çarlığı’nın egemenliği altına girmesine neden olan anlaşmayla, Ukrayna’da Rus egemenliği başlamıştır. Bu anlaşma Ukrayna ve Rus toplumu arasındaki tarihi ortaklığın bir parçasını oluşturmuştur (Yapıcı, 2007, s. 63). Ukrayna tarihinde önemli yer bulan Pereyaslav Anlaşması ve bu anlaşmaya giden süreç araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Ukrayna tarihi hakkında çalışmalar yapan Robert Magocsi, Pereyaslav Anlaşmasını, Ukrayna tarihinde yeni bir Muskovit veya Rus evresinin başlangıcı olarak değerlendirmiştir. Moskova Knezliği, Pereyaslav Anlaşmasından 75 yıl sonra Rus imparatorluğuna dönüşmesiyle Ukrayna’nın mirası üzerinde hak iddia etmiştir. Rus Çarının, ‘Küçük Rusya’ olarak gördüğü Ukrayna toprakları, bölge üzerindeki tarihsel mirası önemli hale getirmiştir. Pereyaslav Anlaşmasıyla, Kozaklara verilen haklar ve

özgürlükler istenildiği zaman geri alınabilecek hediyeler niteliğinde görülmüştür. Bu nedenle yapılan anlaşma Çarlık yönetiminin Ukrayna üzerinde hakimiyet oluşturmalarını kolaylaştırmıştır (Magocsi, 1996, s. 216). Kozak Hetmanlığının bağımsızlık mücadelesi ve askeri başarıları tarihsel dönem içerisinde oldukça önemli olmasına rağmen bu dönemde Moskova yönetiminin gücü geniş etkiler oluşturmıştır.

Modern tarih yazımıyla desteklenen Ukrayna'nın ulus inşa süreci, Kozak Hetmanlığı'nın askeri örgütlenme başarılarıyla ön planda tutulmuştur. Serhii Ploky'e göre Hetmanlık, modern Ukrayna ulusunun yapı taşlarını inşa etme noktasında önemli olmuştur. Kozaklar, Ukrayna ulusunun oluşumunda ortak tarihsel efsaneler, kültür, gelenek ve dilsel temeller sağlamıştır. Ukrayna tarihinde, edebiyatında, sanatında ve dil alanında çalışmalar yapan yazarların Hetmanlık'tan gelen alt yapıya sahip olması farklı bakış açısı sağlamıştır. Eneida'nın yazarı Ivan Kotliarevsky, Ukrayna halk şarkılarının ilk derlemesini yayımlayan Mykola Tsertev ve ilk Ukrayince dil bilgisi kitabının yazarı Oleksii Pavlovsky gibi önemli şahsiyetler Hetmanlık döneminden gelmiştir. Önemli mücadelerin verildiği Kozak toprakları güçlü tarihsel mirasa sahip olmuştur. Bu nedenle Kozak toprakları, ulusa hem dilini hem de adını (Ukrayna) vermiştir (Ploky, 2017, s. 130). Modern Ukrayna tarih anlatımında Kozak Hetmanlığı dönemi çeşitli açılardan işlenmiştir. Bu dönemde Ukrayna ulusal kültürü ve diline yapılan katkılar yıllar süren tarihsel yazım mirasının yapı taşlarını oluşturmıştır.

2.1.3. Rus İmparatorluğu Dönemi

Rus İmparatorluğu'nun, Doğu Avrupa'da ve Ukrayna toprakları üzerinde kurmak istediği hakimiyet uzun yüzyıllar devam etmiştir. Pereyaslav Anlaşmasıyla kazandığı hakimiyet gücünü 1774 yılında Osmanlı-Rus savaşını bitirecek olan Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla perçinleyen (Ploky, 2017, s.130) Rus imparatorluğu bölgesel kazanımlar elde etmiştir. Kırım üzerinde hakimiyet arayışında olan Rus İmparatorluğu, Kırım'a siyasi açıdan ortak olmuştur. Küçük Kaynarca Anlaşması, Osmanlıların bölge üzerindeki hakimiyetini sonlandırmıştır. Kırım'ın Rus imparatorluğuna dahil edilmesiyle, bölge Rus yerleşimine açık hale getirilmiştir. Bölgede etnik bir karışıklık söz konusu olmuştur. Aynı zamanda Ruslar, Kırım'da askeri olarak güç kazanmıştır (Kubicek, 2008, s. 51-52). Osmanlı ile Rus İmparatorluğu arasında yaşanan savaş sonucunda yapılan Küçük Kaynarca Anlaşmasıyla Osmanlı'nın önemli toprak kayıpları olmuştur. Rus İmparatorluğu, yapılan anlaşmayla kazanımlar elde etmiştir.

Rus İmparatorluğunun genişlemeye yönelik politikaları yeni bir savaşın başlamasına neden olmuştur. 1853-1856 yılları arasında süren Kırım Savaşı, Rus İmparatorluğu'nun beklentilerini yerine getirememiştir. Rus İmparatorluğunun batılı güçler karşısında ekonomik ve teknolojik yönden zayıflığını gösteren savaş sırasında, Ukraynalı köylülerin anti-serflik düşünceleri önemli ölçüde canlanmış ve 1855 yılında 'Kıyiv Kozakları', 1856 yılında 'Tavria'ya irade yürüyüşü' hareketleri başlamıştır. İmparatorluk içerisinde gerçekleşen yürüyüşler II. Aleksandr tarafından bir manifestonun sunulmasıyla sonuçlanmıştır. Bildirinin hazırlanması ve sunulmasıyla 19 Şubat 1861'de serflik kaldırılmıştır (Труба ve Полянський, 2018, s. 7). Uzun yıllar Rus topraklarında hâkim olan köylü serfliği II. Aleksandr tarafından kaldırılmış olmasına rağmen, toprak sorunları ve sosyal sorunların önüne geçilememiştir. Kırım Savaşındaki askeri ve ekonomik kayıplara eklenen serflikin kaldırılması ve halkın özgürlük arayışları Rus İmparatorluğunu çeşitli yönlerden etkilemiştir. Bu nedenle ekonomik gücün sağlanması ve Rus donanmasının güçlendirilmesine ağırlık verilmiş aynı zamanda halk arasında kültürel birliktelik desteklenmiştir. Bu süreçte Rus kültürel sömürgeleştirme ön plana çıkmıştır (Ploky, 2017, s. 150). Rusların, sınırlar içerisinde kendi dilsel ve kültürel anlayışlarını farklı etnik gruplar üzerinde uygulamaya başlaması, asimilasyon politikalarının bir örneğini oluşturmuştur.

Rus İmparatorluğunun sosyo-kültürel yönden uyguladığı asimilasyon politikalarına direnmeye çalışan Ukraynalılar, bu dönemde önemli kültürel çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Halk masalları, şiirler, farklı lehçeler gibi toplumun kültürel öğeleri üzerinde çalışılmış, 1798 yılında modern Ukrayince kitap yayımlanmıştır. Şairler ve yazarlar Ukrayna kültürünü ve Ukrayna dilini geliştirmeye yönelik eserler yayımlamışlardır. Özellikle Taras Sevçenko'nun 1840 yılında yazdığı 'Kobzar' isimli eseri, köylü dilini ve Ukrayna dili lehçelerini birleştirerek Ukrayna dilinin gelişmesi için önemli katkılar sunmuştur. 1860'lı yıllarda Ukrayna kültürel hareketliliklerini destekleyen topluluk (*Hromada*) oluşturulmuş, Ukrayna dili ve kültürü çeşitli eserlerle desteklenmiştir. 1863 yılında Rus yetkilileri kültürel yayılma sürecini yasaklayarak, bu toplulukları dağıtmışlardır. Bu topluluk 1870 yılında tekrar açılmış fakat uzun sürmeden 1876 yılında Rus Çarı II. Aleksandr tarafından yayımlanan 'Ems Kararı'yla tüm Ukrayince kitapların yayımlanması ve halka açık performanslarda Ukrayince'nin kullanılması yasaklanmıştır (Kubicek, 2008, s. 55-58). Rus imparatorluğunun

asimilasyon politikaları çeşitli alanlarda uygulanarak, ayrılık düşüncelerini geliştirecek dilsel, kültürel farklılıkları destekleyecek yönelimlerin önünde durulmuştur.

Ukraynalılar, toplumsal ve kültürel yönden yaptıkları çalışmaları gizli şekilde yürütmeye çalışmışlardır. İmparatorluk içerisinde uygulanan baskıcı politikalara rağmen Ukraynalıların kendi dillerine ve kültürlerine yönelik özgürlük arayışları sürmüştür. 1890'lı yılların başında Ukrayna'da 'Taras Kardeşliği' gibi milliyetçi öğrenci gruplarının ortaya çıkışı ve gizli siyasi partilerin oluşumu söz konusu olmuştur. Aynı zamanda Rus İmparatorluğundaki ilk Ukrayna siyasi partisi 'Devrimci Ukrayna Partisi' adıyla 1900 yılında Harkiv'deki bir grup öğrenci tarafından kurulmuştur. Bu parti Ukrayna genelinde gizli şekilde örgütlenmeyi başararak, 1901 ve 1902 yılları arasında köylülerin birleşerek ayrılıkçı eylemler oluşturmasını desteklemiştir. Aynı zamanda 1905 yılında başlayan 'Birinci Rus Devrimi' sırasında hükümet bazı bölgelerde gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bu Ukrayna'da köylü ayaklanmalarının başlaması için fırsat yaratarak yeni talepleri başlatmıştır (Yekelchuk, 2007, s. 58-59). İmparatorluğun içerisinde başlayan karışıklıkların giderek büyümesi, halkın sorunlarına çözüm bulunmaması, ilerleyen süreçte daha büyük olayların habercisi niteliğinde olmuştur.

9 Ocak 1905 yılında St.Petersburg'da başlayan eylemleri takip eden aylar halkın kararlı eylemleriyle devam etmiştir. Devrim niteliği taşıyan eylemler, emek hareketinin keskin şekilde yoğunlaşmasıyla bölge dışına çıkmıştır. Toplumun farklı kesimlerinden yükselen sesler; çözülememiş tarım sorunlarına, zorlu çalışma koşullarına, işçi haklarının sağlanmasına ve ulusal baskıların kaldırılarak, istenilen özgürlük ortamının oluşturulması üzerine olmuştur. 1905 yılının Ocak ayında başlayarak etkisini giderek arttıran grevler ve ayaklanmalar, 1907'de gerçekleşmiş olan Haziran Darbesine kadar imparatorluk üzerinde etkisini göstermiştir (Богачук, 2007, s. 18). Rus devrimi, halkın tüm kesimlerini sarmış ve otokratik rejimi ciddi şekilde sarsmıştır. Toplumdaki demokratik değişim hareketi, devrimdeki katılımcı grupların tutumlarına, amaçlarına ve hedeflerine bağlı olarak hem genel hem de özel biçimler almıştır. Ukrayna'yı etkisi altına almış olan bu hareketlenmeler ilk aşamada soylular ve entelektüeller arasında kitleleri eğiterek, ulusal kimliklerin oluşturulması açısından girişimler olarak görülmüş; 1905-1907 yılları arasındaki devrim, politik, ekonomik ve kültürel-eğitim programlarını barışçıl ve barışçıl olmayan yollarla uygulamaya çalışan Ukrayna sosyalist ve burjuva partilerinin sayısındaki hızlı bir büyüme ile karakterize edilmiştir. Farklı sosyal sınıflar

arasında artan ekonomik ve sosyal memnuniyetsizlik, çarlığın daha fazla vakit geçmeden önlem almasını zorunlu kılmıştır. 17 (30) Ekim 1905'te İmparator II. Nikolay, Rusya vatandaşlarına özgürlük tanıyan 'Kamu Düzeninin İyileştirilmesi Hakkında' olan manifestoyu (Ekim Manifestosu) imzalamıştır. 1905-1907 devriminin ilk zaferi olarak değerlendirilen manifesto; kişinin gerçek dokunulmazlığı, vicdan özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme ilkeleri üzerine sivil özgürlüğün sarsılmaz temellerini kapsayarak; siyasi partiler, sendikalar ve diğer kamu kuruluşlarının yanı sıra muhalefet basınının ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır (Куликов, 2008, s. 29-36). Bu bildirge, imparatorluğun demografik üstünlüğünü oluşturan Ukraynalılar üzerinde etkisini hissettirmiştir.

İmparator II.Nikolay'ın Ekim 1905'te bildirisini yayımladığı gün, Ukrayince resmi yayınlar üzerindeki yasaklar da kaldırılmıştır. Aralık 1905'e gelindiğinde, Ukrayince iki gazete Lubny ve Poltava şehirlerinde basılmıştır. Eylül 1906'da Ukraynalı liberaller Kiyiv şehrinde Ukrayince ilk günlük gazeteyi 'Rada (Meclis)' basmaya başlamıştır. 1907'de ise, Ukrayince ilk dergi yayımlanmaya başlanmıştır (Plokyh, 2017, s. 162). 1905 devrimi, Ukrayna ulusal yaşamının kısa vadeli refahına katkıda bulunmuştur. Ukraynalılar, demokratikleşme adımlarını hem toplumsal hem de yönetsel olarak değerlendirmişlerdir. Duma'da koltuk elde ederek siyasi sürece dahil olan Ukraynalılar, aynı zamanda kurdukları kültürel derneklerle ulusal hareket içinde fikirlerini paylaşma imkânı bulmuşlardır. Rus milliyetçiliğinin baskın olduğu yıllarda, Ukraynalıların lehine uzun yıllar devam etmeyen süreç Çar'ın otokratik yönetimiyle sınırlandırılmıştır. 1906 ile 1917 yılları arasında açılan dört Duma, temsili devlet organı niteliğinde kalmıştır. Farklı toplumsal kesimlerden oluşan üyeleriyle halkın söz sahibi olma fırsatını bulabileceği Dumalar, tarım sorunu, mali durumların iyileştirilmesi ve ordu reformlarına yeterince müdahil olamamıştır. Başlangıçta demokratikleşme niteliği taşıyan adımlar toplumun farklı kesimlerindeki memnuniyetsizliği gidermeye yetmemiştir. 1905 Devrimi birçok açıdan yarım kalmış olmasına rağmen Rus İmparatorluğu'ndaki Ukrayna ulusal hareketinin dönüm noktasını oluşturmuştur. Devrim hareketiyle, Ukraynalı devrimciler ilk kez fikirlerini kitlelere ulaştırmış, fikirlerin gücünü görmüşlerdir. Onlar, ilk kez kitlelere Ukrayna yerel diliyle seslenme ve basın üzerinden fikirlerini yayma imkânı bulmuşlar aynı zamanda Ukrayna'nın dört bir yanında Ukrayna Dernekleri ve Aydınlanma (*Prosvita*) Derneklerini kurmuşlardır (Plokyh, 2017, s. 166). 19. yüzyılın sonlarında Ukrayna'da sosyal ve politik canlanmanın yaşanması, Ukrayna milli kimliğinin gelişmesinde olumlu bir etki

yaratmıştır. Ukrayna siyasi hareketinin bağımsızlığa olan ihtiyacı daha belirgin hale gelmiştir. Ukrayna derneklerinin, siyasi örgütlerin kurulmasıyla, bağımsızlık fikirleri ulusal kurtuluş mücadelesinin oluşmasını sağlamıştır. Kitleli birliktelik ve mücadeleler ulusal bağımsızlık düşüncelerini güçlendirmiştir.

1905 Devrimi'nin Rus İmparatorluğunda yarattığı olumsuz etkiler, 1910'lu yılların başında Ukrayna ulusal birliğinin karşısında durulmasına neden olmuştur. Bu dönem Rus İmparatorluğunun uyguladığı baskı ve Ruslaştırma politikaları, Ukraynalılar üzerindeki etkisini arttırmıştır. Magocsi 20. yüzyılının ilk on yıllık sürecinde Ukraynalı örgütlerin canlanması ve siyasi faaliyetlerine yönelik girişimlerin durdurulmasını emperyalist bürokratik baskı ile açıklamıştır. Farklı etno-kültürel özellikler taşıyan gruplar Rus ideolojisinin baskılarına maruz kalmıştır. Ukraynalı olmanın saygınlığı azaltıcı bir durum olarak gösterildiği toplumda, Ukraynalı olmanın sosyal, ekonomik veya kültürel anlamda olumlu etkileri olmamıştır. Bu nedenle Ukraynalıların, Ruslaşması ya da Küçük Rusya'daki Ruslar olarak görülmesi avantajlı hale getirilmiştir. 1914 öncesinde Ukrayna milliyetçi düşüncelerinin ayakta kalması Rus imparatorluğunda değil Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda, özellikle Galiciya'da gerçekleşmiştir (Magocsi, 1996, s. 381-382). Rus İmparatorluğunda uygulanan politikalardan etkilenen Ukraynalıların ulusal düşünceleri, batıdaki gücünü sürdürmüştür. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, endüstriyel büyüme, kentleşme, kitle siyasetinin ortaya çıkışı Ukrayna'da modern bir toplum yaratmıştır. Etnisite, modern kimliğin önemli bir unsuru haline gelmiştir. 1917'lerde Ukraynalılar, kendilerini bir ulusa aidiyetlik içerisinde, dil ve kültürlerini geliştirebilecekleri fikirlere sahip olmuşlardır. Fakat bu farkındalık Ukrayna hareketinin siyasi bağımsızlık talebini öne çıkaracak kadar güçlü olmamıştır. I. Dünya savaşının getirdiği etkiler, Rus İmparatorluğunu olumsuz yönde etkileyerek, Ukrayna ulusal hareketinin ve gerçekleşecek bir devrimin önünü açmıştır (Yekelchuk, 2007, s. 66). Ukraynalı aydınlar ve köylüler arasında yaşanan ayrılıkçı düşünceler ulusal bilincin oluşmasını engellemiştir. Köylüleri, köleleştiren ve toplumun sosyo-ekonomik imkanlarından mahrum bırakan ayrılıklar ulusal ruhun bütünlük kazanmasını engellemiştir.

2.1.4. Sovyetler Birliği D6nemi

Rus İmparatorluğu'nun 1917 yılının Şubat ayında karşı karşıya kaldığı devrim, İmparatorluğu yöneten Çarlık rejiminin sonunu getirmiştir. I. Dünya Savaşı'nın getirdiğı etkilerin yanı sıra 6lkenin tarımsal sorunları ve işçi sınıfına yönelik hakların korunmaması, devrim sürecini hazırlayan fakt6rleri oluşturmuştur. İ ve dış politik koşulların derinleşmesi, isyan hareketiyle başlayan Şubat Devrimini meydana getirmiştir. Toplumun farklı kesimlerinde başlayan hareketlenmeler, 6lkenin birçok b6lgesine yayılmıştır. Rus imparatorluğunun siyasi ve toplumsal gerçekliklerinin sebep olduğu isyanlar, II. Nicholas'ın tahttan indirilmesi ve Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. I. Dünya Savaşının şartları dahilinde Rus İmparatorluğu'nun içerisinde verdiği siyasi, iktisadi, sosyal m6cadeleler ve iç savaş koşullarında Bolşevik olmayan ulusların, ulus devlet bilinciyle hareket etmesi Sovyetler Birliği'ni etkilemiştir. Lakin g6l6 devrim hareketinin sınıf m6cadeleleri noktası, ulus bilinciyle hareket eden ve 1905 yılında Ukrayince yayınlarda kaldırılan yasaklarla sesini duyurma imkânı bulan Ukraynalıların ulusal hareketini sınırlandıramamıştır. 1917 devriminin Rusya'da sınıf m6cadelelerinin sonucu olduğuna yönelik ortak g6r6ř, Ukrayna'da olanları anlamak için yeterli değildir. 1917 yılında Ukrayna 6zelinde de bir devrimin gerçekleştiği s6ylenmelidir. Gerçekleşen Ukrayna devrimi ulusal olmakla birlikte sosyo-ekonomik sorunları da içermiştir (Subtelny, 2009, s. 339). Ukrayna'nın bağımsızlık m6cadelesi 1917 yılında gerçekleşen Şubat Devrimiyle itici g6c6n6 kazanmıştır.

Ukrayna halkının 1917-1921 yılları arasında bağımsızlık yolundaki kurtuluş m6cadelesi bir dizi olaya sahne olmuştur. Romanov İmparatorluğu'nun topraklarındaki Ukraynalılar ulusal 6zerklik haklarını aramaya başlamışlardır. Kurulacak olan yeni y6netimin kabul ettiği resmi kararlarla eğitim kurumları ve kamu kuruluşları çalışmalar y6r6tm6řt6r. B6ylece 1917-1921 Ukrayna Devrimi başlamıştır. Ukrayna 6zerk y6netiminin oluşturulması s6recinde devrimci hareketin siyasi organı '*Ukrayna Merkez Rada*'sı olmuştur. 17 Mart 1917'de parti ve kamu kuruluşlarının temsilcileri Kiyiv'de Ukrayna Merkez Rada'sını kurmuşlardır. Ardından Ukrayna h6k6metinin tohumlarını atan '*Ukrayna Merkez Rada Genel Sekreterliği*' kurulmuştur. Ukrayna Merkez Rada'sının, '*Genel Sekreterliği*', Ukrayna halkının en y6ksek organı olarak tanımlanarak, Ukrayna'nın yeni h6k6metini g6stermiştir. Yeni y6netimin, Ukrayna'daki hukuki, siyasi ve sosyal d6zen sorununa yaklaşımları, 7 Kasım'da yayınlanan Ukrayna

Merkez Rada'sının Üçüncü Bildirisinde¹ açıklanmıştır. Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin (UHC) kuruluşunu ilan eden bu yasa (Ukrayna'nın Sovyet Rusya'dan fiilen ayrılması anlamına gelmiştir), Ukrayna Merkez Rada ve hükümetinin (Ukrayna Genel Sekreterliği) kanun çıkarma ve hâlâ Rus İmparatorluğu içinde özerk olarak görülen Ukrayna'da kamu idaresini yürütme hakkını onaylamıştır (Зозуля, 2018, s. 33). Üçüncü Bildirinin ardından hızlanmaya başlayan özerklik süreci Ukrayna'nın bağımsızlığı yönünde gelişmiştir. Dördüncü Bildiriyle birlikte 22 Ocak 1918'de Ukrayna'nın bağımsızlığı ilan edilmiştir. Merkez Rada'nın yerini 29 Nisan- 14 Aralık 1918 arasında var olan ve Tüm Ukrayna Çiftçileri Kongresi'nde ilan edilen Ukrayna devleti almış ve Hetman Pavlo Skoropadskiy devlet başkanı seçilmiştir. Bu dönemde ekonomiden ulaşımına birçok farklı konuyla ilgilenilmiş ve gelişmeleri denetleyecek komisyonlar kurulmuştur (Лебедева, 2019, s. 61).

Hetman Pavlo Skoropadskiy liderliğindeki yönetim; iktisadi, toplumsal ve kültürel alanda yaptığı çalışmalarla devletin ve toplumun birliğini sağlamaya çalışmıştır. Skoropadskiy, devlet yönetiminin yanı sıra Ukrayince dilinin yeniden canlandırılması, ulusal eğitim kurumlarının oluşturulması, Ukrayince gazetelerin, dergilerin, ders kitaplarının sayısının arttırılması, kütüphaneciliğin geliştirilmesi olmakla birlikte müzik, tiyatro gibi ulus inşasına yönelik çalışmaları da desteklemiştir. Milli kimliğin oluşumunda önemli yeri bulunan aydınlar, devletin eğitim ve kültürel gelişmelerle desteklediği sürece katılarak ulusun canlandırılmasında önemli rol oynamışlardır (Купрійчук, 2011, s. 19). Ukrayna halkının devletleri için verdiği ulusal kurtuluş mücadelesi ve ulusal canlanma oldukça güçlü olmuştur.

1919 yılında Bolşeviklerin 'Ukrayna'ya yönelik propaganda faaliyetleri pek çok alanda kendini göstermiştir. Bolşeviklerin yürüttüğü politikalara karşılık, Ukraynalıların ayrılıkçı eylemlerine yönelik düşünceler 28 Kasım 1919 tarihli 'Kızıl Bayrak' dergisinde gösterilmiştir. Bu dergide, Ukrayna Sosyalist Cumhuriyeti'nin egemenliğine karşı itirazda bulunulmuştur. Sovyet Rusya'da yaşanan sorunlara rağmen Ukrayna'nın bağımsızlığına yönelik gerçekleştirdikleri eylemlerin karışıklık içerdiği ifade edilmiştir

¹ Ukrayna Merkez Radası tarafından 1917-1918 yılları arasında ilan edilen bildiriler, bağımsız Ukrayna devletine giden sürecin önemli parçalarını oluşturmuştur. Birbirini takip eden dört farklı bildiri, devlet yönetiminden, halkın demokratik özgürlüklerini kapsayan çeşitli düzenlemeleri içermiştir. 1917 yılındaki Üçüncü Bildiriyle, *Ukrayna Halk Cumhuriyeti* (Ukr. *Українська Народна Республіка*) ilan edilmiştir. *Parlamento'nun ilk başkanı, Ukrayna ulusal tarih yazıcılığı'nın önemli isimlerinde biri olan milliyetçi aktivist, Mihaylo Hruşevskiy olmuştur* (1866-1934). (Tuncel, 2020, s. 19).

(Винниченко, 1920, s. 339). Bolşevikler iktidarı korumak için 1920'lerde bir Ukraynalaştırma politikası başlatmışlardır. Farklı milletlere verilen tavizler, toplumsal huzuru korumaya yönelik zorunlu sürecin bir parçası olmuştur. Bu süreç Ukrayna ulusal kültürünün gelişmesine ve Ukraynalıların siyasi yönden devlet yönetimine katılımına imkân tanımıştır. 30 Aralık 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmuştur. Ukrayna Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti (1936'dan sonra Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti -Ukrayna SSC- olacaktır) Sovyetler Birliği'ni oluşturan dört kurucudan biri olmuştur. Komünistler, eski Çarlık İmparatorluğunda otoritelerini sağladıktan sonra, ülkeyi yeniden inşa etmek ve komünist bir siyasi, ekonomik ve sosyal sistem yaratmak gibi büyük bir görevle karşı karşıya kalmışlardır. Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra, Nisan 1923'te Rusya Komünist Partisi'nin (Bolşevik) 12. Kongresi'ndeki kararlar, Rus olmayanlara yönelik birbiriyle ilişkili politikaları gündeme taşımıştır. Böylece siyasi ve sosyo-kültürel alanda etkileri görülecek olan politikalarla, sosyalizmin geniş coğrafi sınırlar içinde yaşayan topluma aktarılması hedeflenmiştir. Ulusal komünistlerin baskısı altındaki Bolşevikler, ulusal sorunu çözmek adına 'Ruslaştırmadan arındırma' anlamına gelen 'yerelleştirme' politikasını ilan etmişlerdir. 'Yerelleştirme' (İng. *Nativization*, Ukr. *Коренізація*, Rus. *Коренизация*) adı verilen politikayla 'Rus Şovenizmine' karşı mücadele edilmiştir (Кафарський, 2007, s. 174). Böylece çeşitli etno-kültürel grupları içerisinde taşıyan Sovyetler Birliği, toplumsal birliğin sağlanması ve bu sürede yönetimin güçlendirilmesi açısından zaman kazanmıştır.

Yerelleştirme politikasıyla, Rus olmayan milletler arasında dil ve kültür eşitliği desteklenmiş, milletlerin kendi dillerinde eğitim alma imkânı sağlanmıştır. 1920'lerde, Ukrayna tarihi açısından önemli gelişmeler yaşanırken, devrim yıllarının ve bağımsızlık mücadelesinin heyecan verici olayları, Ukrayna etnik kitlesinin modern, sosyolojik ve kültürel olarak olgun bir ulusa dönüşme sürecini büyük ölçüde hızlandırmıştır. Yeni Ekonomi Politikası (İng. *New Economic Policy (NEP)*, Ukr. *Нова економічна політика*, Rus. *Новая экономическая политика*) altında, sanayi üretimi aşağı yukarı devrim öncesi düzeye geri dönerken, hâlâ tam olarak toparlanamamış köylüler mütevazı bir yaşam içerisinde bulunmuşlardır. Aynı yıllar Ukrayna Cumhuriyeti'nin kültürel konularda gerçek bir özerkliğe sahip olduğu ortam oluşmuştur. Ukrayna'nın eğitim, edebiyat ve sanat alanlarındaki başarıları gerçekten etkileyici olmuş ve Ukrayna şehirleri, eski Ruslaşmış görünümünden hızla arınmaya başlamıştır (Rudnytsky, 1972, s.

241). Sovyetlerin, ekonomik ve kültürel politikaları farklı halkların ve özellikle köylü sınıfının desteğini kazanmıştır. Sanayi ve tarım politikalarıyla desteklenen ekonomik gelişmeler refah düzeyini yükseltmiştir. 1920'ler yerelleştirme politikalarıyla, Ukrayna milli kimliğinin oluşması ve ulusal birliğin sağlanması açısından oldukça önemli yıllar olmuştur. Siyasi, ekonomik, kültürel ve özellikle eğitim alanında uygulanan politikalarla Ukraynalılar millet olma bilincini oluşturmaya başlamışlardır. Çarlık rejiminden farklı olarak Sovyetler, eğitime büyük öncelik vermiştir. Sovyetlerin eğitime verdiği önem ideolojik bakış açısından kaynaklı olmuştur, Sovyet toplumu yeni düzenin bir modeli olarak hizmet edecekse iyi eğitilmeliydi; dahası, eğitilmiş bir nüfus, devletin üretim kapasitesini ve gücünü büyük ölçüde arttıracak ve son olarak eğitim, yeni nesle Sovyet değerlerini aşılamak için mükemmel fırsatlar sağlayacaktı. Bu dönemde Ukraynalı çocukların %97'sinden fazlası kendi ana dillerinde eğitim almışlardır. Bu kitlesel eğitim kampanyası Ukrayince yürütüldüğünden, eğitimin yayılması Ukraynalılığın ülkenin gençleri arasında yayılması anlamına gelmiştir. Kitap, dergi ve gazetelerin Ukrayince dilinde basılması dilsel ve kültürel gelişim için önemli bir adım olmuştur. Aynı zamanda siyasi kurumlardaki Ukraynalıların sayısı da artmıştır (Subtelny, 2009, s. 388-389). 1920'li yılların yerelleştirme politikalarının siyasi etkileri de Sovyetler Birliği yönetimi içinde destek bulmuştur. Yerelleştirme politikalarıyla başlayan ulus inşası uzun sürmemiştir. Bu politikalar 1932'lerde hızlı bir şekilde terk edilmiştir. Stalin'in devraldığı yönetim 1933-1934'lü yıllarda 'yeniden-Ruslaştırma' politikasına başlamıştır (Cohen, 1998, s. 80). Ukrayna ulusunun oluşumuna katkılar sağlayan yerelleştirme politikaları iktidara Stalin'in geçmesiyle önemli ölçüde değişmiştir.

1924 yılında Sovyetler Birliği'nin iktidarına geçen Stalin, devlet yönetimini daha baskıcı kurallarla belirleyerek siyasi, ekonomik ve sosyal alanda değişiklikler yapmıştır. Stalin 'Yeni Ekonomi Politikalarını' kısıtlayarak, özel işletmelerin ve devletin tahıl tedariki konusunda politikalarını otoriter idareyle yönetmiştir. SSCB ürünlerinin ihracatı yoluyla sabit sermayenin oluşturulması, Stalin'in özel programı olan ulusal sanayinin gelişmesi için ana görev seçilmiştir. Böylece ülkede sosyalizm inşası için kaynak yaratmanın önemli yolu açılması sağlanmıştır (Hizoba, 2007, s. 259-260). Stalin'in sanayi hamleleri bir dönem olumlu yönde gelişmeler göstermesine rağmen köyler ve şehirler arasındaki dengenin bozulmasına neden olmuştur. Sanayi oluşumuna yönelik geniş yatırımlar köylüler üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Stalinist dönemin amacı, Sovyet Rusya'da bir sanayi üssü kurmak olmuştur. Pek çok Rus lider ve ekonomist bu amacın

ulaşılamaz olduğunu düşünmüştür. Nihayetinde bir şehir-sanayi üssünün Sovyetler tarafından kurulması hem bir Rus hem de bir Sovyet özlemini yerine getirmiş olacaktı. Sovyet planlarında sınai büyüme, dar anlamda temel metallerin, enerjinin ve makinelerin üretiminin genişlemesi olarak tanımlanmıştır (Hardt ve Modig, 1968, s.4). Bu büyük sanayi hamlesi yeni ekonomi planlarını gündeme getirmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ulusal ekonomisini güçlendirme hedefleri, 1928 yılında ortaya konulan 'Beş Yıllık Kalkınma Planları' çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Sanayi ve tarımsal üretimi arttırmak için iddialı hedefler belirlenmiştir. 1928 yılında, Beş Yıllık Kalkınma Planlarının uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, 1929-1932 yıllarında, Stalin tarafından sanayinin modernleştirilmesi ve tarımın kolektifleştirilmesi doğrultusunda önemli bir adım atılmıştır. Zorunlu kolektifleştirme sonucu şehirlerle köyler arasındaki ekonomik boşluğın derinleşmesi, ekonomik sorunların oluşmasına neden olmuştur (Aydıngün ve Kuzgunkaya, 2020, s.131). Beş yıllık kalkınma planları çerçevesindeki ekonomik hamlelerin sonuçları Sovyet hükümeti için ağır olmuştur. Kolektifleştirme uygulaması büyük ölçekli tarımsal üretimi gerçekleştirmek için uygun olmamıştır. Hatta köylüler, kolhoz uygulamasıyla karşı karşıya kalarak tahıllarına el koyulmuş ve geçimlerini sağlamaları zorlaşmıştır. Tahıl mücadelesi veren köylüler, sosyalizm inşasını sabote etmekle suçlanmış ve yönetimin baskıcı uygulamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Devletin çıkarları doğrultusunda uygulanan kolektifleştirme uygulaması, köylülerin direncinin kırılmasına neden olmuştur (Merl ve Templer, 2016, s. 191-220). Özellikle verimli tarım arazilerine sahip olan Ukrayna, tarımsal politikaların getirdiği bu zorlu sürece fazlasıyla direnmiştir. Fakat Stalin'in uyguladığı politikalar giderek sertleşmiş ve köylülerin yaşam koşullarını zorlaştırmıştır.

Stalin'in ekonomi politikalarıyla hedeflediği özel mülkiyeti yok etme çabaları ve tarımsal alanda ön plana çıkan kolektifleştirme uygulaması, 1932-33 yıllarında kıtlığın yaşanmasına ve milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu konuda yapılan araştırmalar çeşitlilik göstermekle birlikte bu durumun sebepleri uygulanan politikalara, zorla tahıl alımlarına ve iklim koşullarına bağlanmıştır. Özellikle Ukrayna halkının bu politikalara gösterdiği direnç açıktır. Bu konuda bölgesel ve toplumsal sınırları çizmek mümkün olmasa da 1930-1933 yılları arasında meydana gelen açlık Ukrayna'da büyük acıların yaşanması neden olmuştur (Aydıngün ve Kuzgunkaya, 2020, s. 137). 1932-1933 yıllarında Ukrayna'da yaşanan kıtlık (Holodomor), Ukrayna

köylülerini pek çok alanda etkilemiş ve dirençlerini kırmıştır. Ukrayna milletinin köylü kitleleri arasında gelişebileceğini anlayan Stalin için köylü halk önemli bir sorun teşkil etmiştir. Ukrayna köylülerinin yaratabileceği olumsuz eylemlerin etkileri üzerinde duran Stalin, kolektifleştirme uygulamasıyla bireysel toprak sahiplerine karşı durulmasını ve Ukrayna milliyetçi tabanın yıkılmasını amaçlamıştır (Conquest, 1986, s. 219). Bu süreçte Ukrayna kültürüne, diline ve toplumsal yapısına önemli darbeler gerçekleşmiştir. Özellikle 1920’li yılların sonundaki dil reformları kaldırılmış, 1930’lu yıllarda Ukrayince yayınlar giderek azalmış ve Rusça, Sovyet ortak dili olarak basında yer almıştır. Stalin döneminde, dünya devrimi fikri, tek ülkede sosyalizmi inşa etme fikrine olan üstünlüğünü kaybederken, Rus milliyetçiliği ideolojik temelde yerini belirlemiştir. Rusların ağabeylik düşünceleri sürdürülmüştür (Yekelchyk, 2007, s. 116).

Mücadele bilinciyle hareket eden Ukrayna milliyetçileri, Ukrayna’nın farklı şehirlerinde yaptıkları gizli faaliyetlerle bağımsız Ukrayna Devleti’nin kurulması için mücadele etmişlerdir. Özellikle 1929 yılında kurulan Ukrayna Milliyetçi Örgütü’nün yürüttüğü faaliyetler bu noktada oldukça önemlidir. Ukrayna Milliyetçiler Örgütü’nün stratejik hedefi, Ukrayna bağımsız uzlaş devleti’nin oluşturulması ve geliştirilmesi için verilen mücadele olmuştur. Ukrayna Milliyetçiler Örgütü, Ukrayna’nın kültürel, dilsel ve eğitim alanındaki bağımlılığının sonuçlarını kesin olarak ortadan kaldırarak ulusal ve kültürel canlanmayı hedeflemiştir. Ukrayna halkının yaşamını tüm alanlarda etkilemeyi amaçlayan Ukrayna Milliyetçiler Örgütü, sadece siyasal bir hareketlilik değil, kültürel ve eğitim süreçlerini destekleyen bir yapıda olmuştur (Ухач, 1998, s. 31). 1929 yılında bağımsızlık için direnç gösteren Ukrayna Milliyetçileri Örgütü özellikle gençler arasında oldukça destek kazanmıştır. Örgüt demokrasinin ve sosyalizmin önünde durarak, milleti en üst konuma yükseltmiştir. Etnik ideolojiyi temel alan örgüt kapsayıcı bir milliyetçilik düşüncesiyle faaliyetlerde bulunmuştur. Etnik açıdan saf Ukraynalı neslin yaratılması, Ukraynalıların yaşadıkları tüm zorlukların üstesinden gelmek için harekete geçirici bir nitelik taşımıştır. Buna karşılık Polonya, Ukraynalı köylülere saldırılar başlatmıştır. Durdurulamayan Ukrayna Milliyetçiler Örgütüne karşı harekete geçen Polonya yönetimi, şüpheli militanları kamplara hapsedmiştir (Kubicek, 2008, s. 94). Ulusal mücadelesini sürdüren Ukrayna, doğu ve batı arasında çeşitli açılardan sıkıştırılmıştır. Ulusal ruhun kırılmaya çalışılması, Ukraynalıların olumsuz sosyo-ekonomik durumlarla sınanması ulusal birliğin oluşmasını geciktirmiş fakat engelleyememiştir.

Stalin döneminde gerçekleşen diğer bir olay ise II. Dünya savaşının başlaması olmuştur. Tarihte şiddetli çatışmalar ve insanlık dramları yaşatan bu savaş, Ukrayna'yı ve Ukraynalıları da etkilemiştir. Avrupa coğrafyasındaki rekabetin artması ve yapılan anlaşmalarla ülkelerin güvenliklerini sağlama arayışları ülkeler arası blokları oluşturmuştur. Bu dönemde Ukrayna üzerindeki kültürel baskılar artmış, dernekler kapatılmış, gazeteler kaldırılmış ve sürgünler gerçekleşmiştir. Sovyet yetkilileri, Batı Ukrayna'yı Polonya'nın sömürge burjuva yönetiminin kurtarıcıları olarak görülmesini amaçlamışlar, halkın 'gönlünü ve aklını kazanma' çabasıyla bir Ukraynalılaştırma politikası başlatmışlardır. Bu politika Sovyetler için, Polonyalaştırmadan kurtuluş anlamına gelmiştir. Lviv'deki ve diğer Doğu Galiçya kasaba ve şehirlerindeki tüm Polonya kültür kurumları, feodal ve burjuva geçmişinin sembollerini taşıması nedeniyle kaldırılmıştır. Bu kurumsal gelişmelerin yanı sıra, demografik değişiklikler de yaşanmıştır. Doğu Polonya, 1939 Eylül'ünün sonlarında Kızıl Ordu tarafından işgal edilirken, ilk güç boşluğu ve Polonya yönetiminin tüm sembollerine karşı intikam çağrıları, Ukraynalı ve Polonyalı köylüler arasında yeni bir iç çatışmaya neden olmuştur. Sovyet hükümeti, sınırlar içerisinde ayrılıkçı hareketlere neden olabilecek kişileri tutuklamıştır. Bu dönemde ayrılıkçı düşüncelere yer verecek kişiler sınır dışı edilmiştir (Magocsi, 1996, s. 619).

Stalin yönetimi altında uygulanan politikalar, kitlelere baskılarla devam etmiştir. Bu yıllarda Ukrayna ulusunun aktif sosyal grupları, Stalin yönetimi tarafından sınırlandırılmak istenmiştir. Bu dönemde Ukrayna halkının manevi, kültürel ve ulusal değerlerini etkileyecek ve tarihi izler bırakacak uygulamalar görülmüştür. Ekonomik ve toplumsal durumların yanı sıra ülkenin kimlik yapısı da değişime açık hale gelmiştir. Özellikle bu dönemde Ukrayna'nın doğu ve batı olarak bölgesel ayrımları dikkat çekici olmuştur. Ukrayna'da uygulanan ağır kolektifleştirme politikaları ve doğu bölgelerinde başlayan sanayileşme hamleleri, çiftçilerin topraklarını boşaltmasına neden olmuş ve şehirlere olan göçü arttırmıştır. Ülkenin doğu bölgesine gerçekleşen göçler etnik bir karışımın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Stalin liderliğindeki tarihi süreç, uygulanan politikaların kapsamı ve içeriği açısından incelenirse Sovyetler Birliği'nin geniş sınırları içerisindeki ideolojik ve politik yaklaşım anlaşılabilir. Bu noktada uygulanan politikaların etkilerini tarih yazım sürecinde değerlendiren Lubomyr R. Wynar, Stalin dönemini Ukrayna'sının tarihsel yazım sürecini açıklamıştır. 1954 yılına kadar süren Stalin dönemini, Shelest dönemi (1963-1972) izlemiştir. Bu dönemler bazı tarihçiler

tarafından Ukrayna tarih çalışmalarının canlanması olarak tanımlanmıştır. Ukrayna tarih anlayışında yaşanan kısa süreli bir serbestleşmenin ardından 1972’li yıllar sonrası Ukraynalı tarihçiler üzerinde artan baskı görülmüştür (Wynar, 1979, s. 4).

5 Mart 1953 yılında Josef Stalin’in ölümüyle Sovyet tarihinde bir dönem kapanmıştır. Fakat Sovyetler Birliği’nin yönetimde uzun süre görev alan ve uyguladığı politikalarla Sovyet coğrafyasında etkiler bırakan Stalin’in mirasını kaldırmak kolay olmamıştır. Stalin’in ölümünün ardından devletin yönetim kadrolarında hızlı değişiklikler yapan Nikita Kruşçev Ukraynalılara güven tazelemiştir. Bu dönemde Ukraynalı parti yetkililerine yönetimde yer vererek, Ukraynalıların Sovyet milliyetindeki konumları yükseltilmiştir. Kültürel yönde düzenlenen tarihi yıl dönümleri ve yapılan anıtlarla, Ukrayna’nın Rusya ile yeniden birleşmesi üzerine vurgu yapılmıştır. Nikita Kruşçev yönetiminde Ukrayna’ya yönelik önemli bir gelişme de Kırım’ın tekrar Ukrayna topraklarına katılması olmuştur. Rusya Federasyonu tarafından uygulanan politikalarda ekonomisi bozulan Kırım, Kruşçev yönetiminde yapılan desteklerle güçlenmiştir. Aynı zamanda bu dönemde yapılan reformlarla Sovyet sanayisi gelişme göstermiştir. Fakat Kruşçev’in umut verici politikaları uzun sürmemiştir. 1964 yılının ekim ayında Kruşçev’in yakın çevresinde aralarında Leonid Brejnev ve Nikolay Podgorginde bulunduğu Saray darbesiyle Kruşçev yönetimi sona ermiştir (Plokh, 2017, s. 242-248).

1964’te Kruşçev’in yerine Leonid Brejnev gelmiştir. Brejnev döneminde Ukrayna açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan ilki Brejnev’in ‘Birlik’ fikri olmuştur. Diğer önemli gelişme Helsinki Antlaşması ile SSCB’nin savaş sonrası sınırlarının resmen tanınması ve yeni Sovyet Anayasası olmuştur (Karadeli, 2014, s. 11). Bu dinamikler Ukrayna’yı yakından ilgilendiren siyasi sürecin bir parçası olmuştur. Leonid Brejnev yönetimi sırasında, Sovyetler Birliği’nin yaşadığı bir takım sosyal, ekonomik ve politik karışıklıklara rağmen ‘Rus Fikrin’den vazgeçilmemiştir. Yönetim kadrolarında istikrar sağlanarak, muhalif hareketler kontrol altına alınmıştır. Rus fikri resmî ideolojinin önemli dinamiği olmaya devam etmiştir. Sovyet vatandaşlarının güvenliği önemli ölçüde sağlanmıştır. Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa’da sosyalizmi korumaya hazırlanmıştır (Shlapentokh, 1992, s. 203-204). Brejnev dönemi Sovyet ruhuyla Rus milliyetçiliğinin birleşmiş bir ideolojik yönelimi olmuştur. Üstün bir Sovyet insanı tüm gerekli özellikleri taşıyan bir konumda tutulmuştur.

1970'lerin sonunda Sovyet toplumunda yaygın ekonomik ve sosyal durgunluk başlamıştır. Bu durgunluk ve istikrarsızlık dönemi Sovyetler Birliği'nin yıkılma sürecini hızlandırmıştır. Siyasi ve ekonomik reformlar devleti içeriden iyileştirmeyi amaçlamıştır. Demokratik reformlar Mikhail Gorbacov tarafından yürütülmüştür. Sovyetler Birliği'nin içinde bulunduğu zor ekonomik, siyasi ve sosyal durumlardan kurtarma çabaları için reformlar başlatan Gorbacov, birliğin çöküşüne engel olamamıştır. Sovyetler Birliği'nin iki yıllık liderliğinde iç politikanın iki unsuru olarak başlattığı Perestroika (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) reformları önemli olmuştur. (Gidadhubli, 1987, s. 784). Gorbacov, politikalarının yarattığı sorunların üstesinden gelmek için mücadele ederken, reformun önündeki önemli yapısal engellerinde aşılması gerekmiştir. Yönetim kadrosunda oluşan eksiklikler ve reformun neden olduğu belirsizlik sonucunda ortaya çıkan sorunlar, politikaların uygulanmasını engellemiştir. Bu, Gorbacov'un ekonomik ve sosyal politikalarının çoğunu destekleyebilecek bir altyapının yokluğuyla birleştiğinde, Gorbacov'un kafasındaki kapsamlı reform türünü son derece zorlaştırmıştır (Battle, 1988, s.367).

1980'lerin başındaki ekonomik kriz, Sovyet liderliğini 1985 baharında Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Merkez Komitesi Genel Sekreteri seçilen Mihail Gorbacov tarafından başlatılan reformları gerçekleştirmeye sevk etmiştir. Sosyo-ekonomik programının özü, 'sosyo-ekonomik kalkınmayı hızlandırma' görevi olmuştur. Ekonominin yoğunlaştırılması, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hızlandırılması, yönetim ve planlamanın yeniden yapılandırılması, yapısal ve yatırım politikaları, organizasyon ve disiplinin yaygın olarak iyileştirilmesi üzerinde durulmuştur. Diğer Sovyet Cumhuriyetlerinden farklı olarak, perestroika (yapılanma) ve glasnost'un (açıklık) Sovyet Ukrayna'ya ulaşması birkaç yıl sürmüştür. Bununla birlikte, Ukrayna toplumunda ekonomi, çevre ve kültürle ilgili pek çok hoşnutsuzluk oluşmuştur. Başlangıçta Gorbacov devrimini motive eden şey, durgun bir Sovyet ekonomisini canlandırma ihtiyacı olmasına rağmen bu reform süreci tersine etki yaratarak ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir (Magocsi, 2010, s. 717).

Gorbacov'un başlattığı reform hareketi, Ukrayna Komünist Partisi'nin sert ve katı tutumu nedeniyle ülkede pek fazla karşılık bulamamıştır. Ekonomik sıkıntılar ve özellikle Çernobil Nükleer Santrali kazasının yol açtığı ağır yıkım, toplumda sistemin meşruluğunun sorgulanmasına neden olmuş ve sisteme duyulan tepkiyi arttırmıştır. 26

Nisan 1986'da yaşanan Çernobil kazası, Ukrayın milliyetçiliğinin yeniden canlanmasında âdeta bir dönüm noktası olmuştur (Aydınün, 2012, s. 221). Ukraynalıların demokratik yönetim arayışlarının arttığı ve milli hareketlenmelerin başladığı 1989 yılı Ukrayna'nın bağımsızlığa giden sürecini hızlandırmıştır. Ukrayna toplumunu harekete geçiren konular arasında sosyo-ekonomik konuların yanı sıra dilsel, tarihsel ve kültürel kaygılarda olmuştur. Bu yöndeki ulusal hareketler, bağımsızlığın yaklaşık iki yıl öncesine uzanan tarihsel dönemde Ukrayince dil faktörünün ön plana çıkmasıyla ilişkilendirilmiştir. Ukrayna'nın egemen bir devlet olmadan önce Ukrayna dilinin devlet dili ilan edilmesi sembolik öneme sahip olmuştur. Ukrayna'ya devlet dilinin resmi statüsünü veren yasası kabul edilmiştir (Azhniuk, 2017, s. 311).

1990'da Ukrayna nüfusunun büyük bir kısmı siyasi olarak harekete geçmiş ve komünist yetkililere karşı siyasi, ekonomik ve kültürel taleplerde bulunmuştur. Özellikle yönetime karşı güçlü bir muhalefeti temsil eden Rukh grubu bu sürecin kilit faktörü olmuştur. 1989 yılının Şubat ayında taslak programını yayınlayan Rukh Grubu kendisini, 'devletin, kamusal ve ekonomik yaşamın her alanında köklü sosyalist yenilenmeye' bağlı, 'Ukrayna vatandaşlarının yurtsever girişimine dayanan kitlesel, gönüllü bir örgüt' olarak tanımlamıştır (Kubicek, 2008, s. 126-127). Bu grup, Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesinde önemli görevlerde bulunmuştur. Milliyetçi özellikler taşıyan grubun faaliyetleri farklı alanlarda görülmüştür. 1989 yılında Ukrayince kullanımı konusunda kabul edilen dil yasasına rağmen çoğu kurumda Rusça kullanımı devam etmiştir. Bunun istisnası, milliyetçi hareket Rukh'un 1990'daki bölgesel seçimleri kazandığı ve Ukrayince'yi resmi iletişimin tek dili olarak seçtiği, çok daha az Ruslaştırılmış batı Ukrayna'ydı (Arel, 1995, s. 599-600). Ukrayna'nın bağımsızlığa giden sürecinde adımları atan Rukh grubu, siyasi alanda oluşturduğu muhalefetle aktif rol oynamıştır. Ülkenin sınırları içerisinde önemli nüfus yoğunluğu bulunan Ukraynalılar, Çernobil felaketi dahil olmak üzere farklı politikalardan olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu nedenle ülkenin yönetsel yapısında başlayan hareketler bağımsızlıkla sonuçlanmıştır. Ukrayna bu süreçte bağımsızlığını olumlu yönde yönetmiştir. 24 Ağustos'ta Ukrayna Parlamentosu, bağımsızlığı ve Ukrayna devletinin kurulmasını ilan etmiştir. Ukrayna'nın 'bölünmez ve dokunulmaz' olduğunu ve kendi topraklarında sadece Ukrayna anayasası ve yasalarının geçerli olduğunu ilan etmiştir (Marples, 2019, s. 333). Sovyetler Birliğin artan sosyo-ekonomik sorunlarına çözüm getiremeyen politikalar farklı milletlerde toplumsal sorunları oluşturmuştur.

Ukrayna'nın ulusal canlanmasında başlayan kademeli gelişmeler milliyetçi örgütlerin oluşumuyla sonuçlanmıştır. Ukrayna'da ulusal birlikteliğin aşamalı gelişimi siyasallaşma sürecine girerek bağımsızlıkla sonuçlanmıştır.

2.2. Bağımsız Ukrayna'nın Ulus İnşa Süreci

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla siyasi iklimin değiştiği geniş coğrafyada beliren bağımsızlık mücadelesini kazanan Ukrayna, modern devlet yönetimine zorlu koşullarda geçmiştir. Bağımsız Ukrayna'nın siyasi, ekonomik, bürokratik dinamiklerini belirlemesi gereken devlet inşa sürecinin yanında, buna paralel tarihsel, dilsel, dinsel ve kültürel temelde oluşturması gereken bir ulus inşa süreci de söz konusu olmuştur. Sovyetler Birliği'nin, coğrafya üzerinde bıraktığı etkileri kaldırmak ve devletleşme geleneğini dönüştürmek uzun yıllara yayılmıştır. Ukrayna'nın tarihi mirası gereği çok etnili ve kültürlü yapısı özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında ulus inşa sürecini yavaşlatan etkenler olmuştur. Buna karşıt Ukrayna'nın Turuncu Devrim ve AvroMeydan gibi kırılma noktaları olarak adlandırılabilcek dönemlerde devlet başkanlarının uyguladığı politikalarla ulus inşa süreci hızlanmıştır. Bağımsız Ukrayna'da 2004 yılında Turuncu Devrimle başlayan demokratikleşme arayışları 2014 yılında AvroMeydan olaylarıyla ulus inşa sürecini derinleştirmiştir. Bu bölümde Ukrayna'nın bağımsızlık sonrası geçirdiği dönüşüm, devlet başkanlarının politikaları ve ulus inşa sürecinde yaptıkları reformlar çerçevesinde ele alınmıştır.

2.2.1. Bağımsızlığın İlanından Donbas Savaşı'na Kadarki Süreçte Ulus İnşasına Yönelik Çalışmalar

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Ukrayna'da siyasi, ekonomik, kültürel ve bürokratik gelişmeler desteklenmiştir. Ukrayna halkı, demokratik bir devlet anlayışıyla devletlerini oluşturmak için aktif çalışmalar başlatmışlardır. Devletin ve toplumun farklı kademelerinde başlayan çalışmalar bağımsızlığa giden süreci hızlandırmıştır. Moskova'daki darbe girişiminin ardından siyasi krizi fırsata çeviren Ukrayna Parlamentosu (ya da yüksek konsey) 24 Ağustos 1991'de Ulusal Bağımsızlık Bildirgesini ilan etmiştir. Bağımsızlık adımı Ukrayna'nın ilk Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk'un seçilmesiyle devam etmiştir. Ukrayna,

bağımsızlık sürecini yönetirken aynı zamanda Sovyetlerden kalan yönetsel, hukuki, bürokratik, askeri ve sosyal mirasını değiştirmeye yönelik çalışmalar başlatmıştır. Ukrayna'nın ilk Cumhurbaşkanı Kravçuk, Sovyet mirasının Ukrayna'ya yönelik geçişini devlet ve toplum açısından sağlayacak siyasi bir dönüşüm sürecini yönetmiştir. 1992 yılına gelindiğinde bağımsız Ukrayna, Sovyetlerden kalan devlet sembollerini değiştirmeye başlamıştır. Ukraynalılar, kendi bayraklarını, armalarını ve marşlarını kabul etmişlerdir. Mavi ve sarı renkli bayrağını, devlet amblemini ve milli marşını kabul ederek toprakları içerisinde birleştirici unsurlar tayin etmiştir. Ulusal Bağımsızlık sürecini farklı unsurlarla (Bayrak, Mili Marş, dil) destekleyen Ukrayna, gelecek yıllarda milli tarih yazımından milli kimlik inşasına kadar pek çok alanda etkisini gösteren projelerin adımlarını atmıştır. Bu yöndeki gelişmeler Ukrayin etnik özelliklerine dayanan sembollerin oluşturulması olsa da ülkenin içerisinde yaşayan herkese eşit haklar verilmiştir. Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak kabulü sınırları içerisinde yaşayan herkesin vatandaşlık hakkı kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Yurttaşlık anlayışına dayanan milli kimlik inşası ön planda tutulmuştur.

Ukrayna'nın Avrupa devletleriyle yakınlaşmasını sağlayacak politikalar yürüterek, ekonomik hedefler belirleyen Kravçuk'un iktidarı ardından Ukrayna'nın Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma olmuştur. 1994 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Leonid Kuçma, Ukrayna'nın yönetimini devralmıştır. Anayasal sürecin verdiği haklar doğrultusunda görevini yerine getiren Kuçma iki dönem görevde bulunarak Ekim 2004 yılına kadar Ukrayna'yı yönetmiştir. Bu dönemde anayasal değişikliklerle yönetsel ve toplumsal süreç desteklenmiştir. Ukrayna, 28 Haziran 1996 tarihinde kabul ettiği yeni anayasayla cumhurbaşkanı önemli yetkilere sahip olmuştur. Ukrayince dili resmi devlet dili olarak yasal çerçeveye alınmıştır. Rusça ve diğer dillerin korunmasına yönelik kararlar belirlenmiştir (Ukrayna Mevzuatı, 1996). Ukrayna 28 Haziran 1999 yılında mevcut Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma'nın devlet yönetmek adına kazandığı ikinci zafer Ukrayna siyaseti üzerindeki kontrolünü arttırmıştır. Kuçma, devlet yönetimindeki görevini devletin bazı kurumları üzerindeki hakimiyetini sağlamak için kullanmıştır. Kuçma'nın başarısıyla sonuçlanan seçimler Ukrayna'nın yeni gelişen demokrasisinde endişe yaratacak bir döneme girildiğinin sinyallerini vermiştir. Yakın gelecekte demokratik erozyon oluşturabilecek bu süreç Ukrayna'nın demokrasi yolundaki sürecini etkilemiştir (Birch, 2002, s. 339). Bu dönemde iç politik belirsizliklerin yanı sıra dış politikada Rusya'yla olan ilişkilerde

dengelesizlikler söz konusu olmuştur. Rusya ve Ukrayna arasında belirgin olmayan ilişkiler, beraberinde sorunları getirmiştir. Bu sürecin temelinde yatan önemli bir neden Rusya'nın Ukrayna'yı tam bağımsız bir devlet olarak görmemesi olmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlığı Rusya tarafından geçici olarak görülmüştür.

Ukrayna bağımsızlığını ilan ederek, ulusal demokrasi mücadelesi verdiği yıllarda ülke ilk Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk (1991-1994) ve iki dönem üst üste cumhurbaşkanlığı yapan Leonid Kuçma (1994-2004) ülke yönetiminde söz sahibi olmuştur. İlk Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk döneminde Ukrayna'nın yönetsel sürecinde öncelik verilmesi gereken ekonomik hedeflere ulaşamamıştır. Bu dönemde özellikle devletin milli bağımsızlık ve bütünlüğünün teminatı olarak dil, din, kültür ve tarih gibi unsurlar ön plana çıkarılmıştır. 1994 yılında devletin başına geçen Leonid Kuçma, 'Ukrayna Anayasası'nı kabul etmiş, Ukrayince dili bağımsız devletin yasal çerçevesine alınmıştır. Leonid Kuçma, Cumhurbaşkanlığı yetkilerini ekonomide, yönetsel süreçte oldukça yoğun şekilde kullanmıştır. Kuçma görev süreci boyunca parlamentodaki komünist çoğunluğu kırmak için ulusal demokratların desteğine ihtiyaç duymuş ve onlara bazı tavizler vermiştir. Bu konuda Holodomor anma törenlerinin tarihi resmi olarak Kuçma döneminde belirlenmiş. Bununla birlikte Kuçma, Sovyet kültürel hatıraları hakkında kararlar almaktan kaçınmıştır. 1997 yılında, Ukrayna Milliyetçiler Örgütü (İng. *Organization Of Ukrainian Nationalists*, Ukr. *Організація Українських Націоналістів*, Rus. *Организация Украинских Националистов*) ve UPA'nın (İng. *Ukrainian Insurgent Army*, Ukr. *Українська Повстанська Армія*, Rus. *Украинская Повстанческая Армия*) tarihini araştırmak ve değerlendirmek amacıyla özel bir hükümet komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon, Ukrayna'nın tüm bölgelerinde koşulsuz olarak kabul edilecek olan OUN-UPA tarihine ilişkin çelişkili olmayan tek bir anlatı oluşturma sorunu olacağı sonucuna varmıştır. Genel olarak 2000'lerin başında, OUN ve UPA'nın kahramanca hatırası, faaliyetlerinin baskın oluğu bölgelerde yerel nüfusun hafızasında yaşatılmıştır. Ukrayna'nın orta ve doğu bölgelerinde bu örgütler radikal Ukrayna milliyetçiliği ve Nazilerle ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle örgütlere ilişkin bölgesel düşünce farklılıkları söz konusu olmuştur. Kuçma, ulusal düzeydeki çalışmalarda, tarihçilerin araştırma sonuçlarına bağlı kalmıştır. Bu nedenle OUN ve UPA hakkında tek bir anlatı oluşturma girişiminde bulunmamıştır (Yurchuk, 2017, s. 116-117). Bu dönem milli kimlik inşası açısından belirsizlikler ve kararsızlıklar içeren

bir dönem olmuştur. Milli kimlik inşa sürecinde uygulanan devlet politikalarıyla Sovyet tarihsel mirasının karşısında net şekilde durulmamıştır.

Leonid Kravçuk ve Leonid Kuçma dönemlerindeki politikaların kararsızlığı milli kimlik inşa sürecini karmaşıklştırmıştır. Özellikle Kuçma dönemi belirsiz politikaları, milli kimlik inşa sürecini zorlaştırmıştır. Milli kimliğin oluşturabileceği toplumsal çatışmaları önleyen bu durum uzun vadede farklı tarih anlatımlarının oluşmasına ve ulusal birliğin sağlanmasındaki güçlükleri meydana getirmiştir. Bu nedenle Kuçma dönemi milli kimlik inşasının ulusal birliği sağlama yönünde köklü etkilerin yapıldığı bir dönem olmamıştır. 2000’li yılların başında farklılıkları içerisinde bulunduran bir ulus inşa süreci yaşanmıştır. Kravçuk ve Kuçma milli kimliğe yönelik ılımlı politikalar uygulamıştır. Özellikle Kuçma döneminde keskin ayrılıklar meydana getirecek politikalar takip edilmemiştir. Bunun yanı sıra Yuşçenko ve Yanukoviç döneminde kimlik politikalarında değişiklikler söz konusu olurken daha milliyetçi politikalar takip edilmiştir. Yuşçenko’nun Ukrayna milliyetçiliğini ön plana çıkarırken Yanukoviç neo-sovyet milliyetçi uygulamaları desteklemiştir. Russever ve neo-Sovyet milliyet politikalarına dönüş ulus inşa sürecini etkilemiştir (Kuzio, 2013, s.30-31). Yuşçenko ve Yanukoviç dönemlerinde karşıt milliyetçilik politikalar baskın hale gelmiştir.

2004 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimleri Ukrayna’da önemli olayların yaşanmasına neden olmuştur. Ukrayna, iki dönem (1994 ve 1999) devlet başkanlığı görevini yerine getiren Leonid Kuçma’dan sonra yeni devlet başkanını belirlemiştir. Fakat bu seçimler ülke içinde oldukça zorlu siyasi ve toplumsal atmosferde gerçekleşmiştir. 2004 yılındaki seçimlerde rekabet eden iki aday Viktor Yuşçenko ve Viktor Yanukoviç ülkedeki ayrı grupların desteğini almıştır. Adaylar ilk turda %50 oranındaki yeterli çoğunluğa ulaşamamışlar ve bu nedenle seçimler ikinci tura kalmıştır. 21 Kasım’da yapılan ikinci tur seçimlere hile karıştığı iddiası protesto gösterilerini başlatmıştır. 21 Kasım 2004 seçimlerinin sonuçları demokrasi sürecini korumaya yönelik protestolarla sonuçlanmıştır. Seçim sonuçları yüz binlerce kişiyi, özgür ve adil seçimlerin yapılması noktasında sokaklara çıkarmıştır. Demokratik haklarını savunmaya kararlı halkın başlattığı gösteriler Turuncu Devrim olaylarıyla anılacak tarihsel bir süreç başlatmıştır (Kypra ve diğerleri, 2005, s. 5). 2004 yılının Kasım ayında başlayan bu gösteriler uzunca bir süre devam etmiş ve geniş yankı uyandırmıştır. Muhalefet kanadından gelen tepkilere eklenen halkın demokratik sürece dahil olması sonucu

seçimler yenilenmiştir. 26 Aralık'ta yapılan seçimde %45,95 oy alan Viktor Yanukoviç, %54,05 oyla Viktor Yuşçenko karşısındaki seçim mücadelesini kaybetmiştir (Electionguide, 2004). Seçim sonuçlarına göre Ukrayna'nın nc Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko olmuştur.

2005 yılının ilk ayında görevine başlayan Yuşçenko, Ukrayna'nın batılı yönde modernizasyonunu sağlamaya başlamıştır. Viktor Yuşçenko, Ukrayna'nın milli kimliğinde uyanış olarak değerlendirilebilecek, kültürel politikalara ve tarihsel hafızanın restorasyonuna ağırlık vermiştir. Ukrayna'nın 1932-1933 yıllarında yaşadığı önemli olaylardan biri olan Holodomor konusu bu süreçte ön plana çıkmıştır. Özellikle Yuşçenko döneminde alınan 28 Kasım 2006 tarihli kararla 'Holodomor' Ukrayna'da yaşanan 'soykırım' olarak kabul edilmiştir (Ukrayna Mevzuatı, 2006b). Tarihsel hafızanın milli kimliğe etkisi açısından değerlendirilebilecek bu karar, Ukrayna toplumunun ortak bir tarihsel bilinç oluşturması noktasında etkili olmuştur. Yuşçenko döneminde uygulanan milliyetçilik temelli politikalar milli kimliğin oluşumunu ve ulus inşa sürecinin hızlandırmıştır. Bu dönemde kültürel ve tarihsel hafızanın oluşturulmasına yönelik politikalar belirginlik kazanmıştır. Sovyet tarihsel mirasından uzaklaşılarak daha belirgin Ukraynalı milli kimliğinin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu süreç tarihsel adaletin sağlanması ve ulusal uyanışın desteklenmesiyle ilişkilendirilmiştir (Liubarets, 2016, s. 199). Ulusal hafızanın canlanmasına yönelik sürecin devlet aklıyla yönetilmesi amaçlanmıştır. Aynı ulusun parçasını oluşturacak toplumun, ortak tarih ve kültür anlayışında birleştirilmesi, tarihsel hafızanın yönlendirilmesinde kilit unsur olmuştur. Bu nedenle tarihsel çalışmaları organize edebilecek bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Tarihsel hafızanın oluşturulmasına ve bu yönde faaliyetlere verilen destekle, 31 Mayıs 2006 tarihinde Ukrayna Ulusal Hafıza Enstitüsü, zel statüye sahip merkezi bir yürütme organı olarak kurulmuştur (Ukrayna Mevzuatı, 2006a).

Ukrayna ulusal birliğinin tarihsel sembolleri olan milliyetçi örgütlere yönelik düşünceler bu dönemde g kazanmıştır. Ukrayna Milliyetçiler rgt (OUN) ve Ukrayna İsyen Ordusu (UPA) gibi örgütlerin hem söylemlerde hem de kurumsal yollarla bölgesel düzeyde farklılıklarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ukrayna'nın Büyük Vatanseverlik Savaşı ve UPA'nın kahramanlıkları ulusal birliğin desteklenmesine yönelik unsurlarla birleşmiştir (Yurchuk, 2017, s. 121). Ukrayna milli kimliğinin tarihsel

temelli oluşumuna olan desteğin Yuşçenko tarafından kararlı şekilde yönetilmesi ulus inşa sürecine belirginlik kazandırmıştır. Bu dönemin milli kimlik ve ulus inşası yönünden netlik taşıyan politikaları, siyasi çekişmelere neden olmuştur. Yuşçenko'nun önemli tarihsel olayları gündeme getirmekten çekinmeyen söylem ve politikaları tarihsel hafızanın canlandırılması yönünde tezatlıkları meydana getirmiştir. Ulus inşasını gerçekleştirmeye yönelik tarihsel politikalara verilen önem, siyasi tartışmaları meydana getirmiştir. Loenid Kravçuk ve Leonid Kuçma dönemlerinde uygulanan ulus inşa süreci politikaları belirsizler bulundurmasına rağmen Yuşçenko döneminde netlik kazanan bir süreç başlamıştır. Bununla birlikte ulus inşa sürecine yönelik siyasi ayrılıklar, iç politikadaki tartışmaları meydana getirmiştir.

Viktor Yuşçenko'nun yaklaşık beş yıllık görev süresi ardından, Ukrayna'nın dördüncü Cumhurbaşkanı, Viktor Yanukoviç olmuştur. 2010 yılındaki iktidarıyla sosyo-politik reformlara başlayan Yanukoviç, yetkilerini güçlendirmiştir. Ekonomik yönden uyguladığı politikaların yanı sıra Ukrayna'nın batıyla ilişkilerini güçlendirecek diyalog sürecine girilmesi temel hedefler arasında olmuştur. Buna rağmen iç ve dış politikada istenilen başarı sağlanamamış, Ukraynalıların istediği Avrupa ortaklığı başarıya ulaşamamıştır (Matuszak ve Sarna, 2013 s. 5-7) . Yanukoviç döneminin ilk yıllarında ortaya koyulan ve kısmen uygulanan reformlar beklentiyi karşılamamıştır. Ekonomi, yargı ve dış politika alanında ortaya koyulan hedefler gerçekleştirilmemiştir. Dış politikada Rusya'ya yakın söylemlerin oluşması, sosyo-politik süreçte denge kaybına neden olmuştur.

Bu dönemde Ukrayna milli kimliğine yönelik uygulanan politikalar bir önceki yönetime göre farklılıklar göstermiştir. Ukrayna tarihi ve dili üzerine yapılan çalışmalar içeriğe ilişkin değişikliklere neden olmuştur. Ukrayna milli kimliğini Sovyet tarihsel mirasıyla Rusya'ya yakınlaştırma girişimleri ulus inşa politikalarında hissedilmiştir. Bu dönemde Ukraynalıların hafızasında yer edinmeye başlayan Holodomor'a yönelik karşıt söylemler söz konusu olmuştur. Holodomor'un tarihsel ders kitaplarındaki içeriğinin temizliğine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yanukoviç, tarih, eğitim, kültür ve dil alanın yaptığı çalışmalarla Ukrayna milli kimliğinin oluşumuna yönelik baskıcı bir yönetim oluşturmuştur (Motyl, 2010, s. 25-26). Yanukoviç dönemi, Yuşçenko'nun milli kimlik politikalarına göre oldukça farklı yaklaşımlar taşıyan uygulamaları ve söylemleri kamuoyunda dikkat çekmiştir. Özellikle Ukraynalıların siyasi yönetimle değişiklik gösteren

ulus inşa çalışmaları güçlü toplumsal hareketliliğin seslerini oluşturmıştır. Rusya yanlısı bir anlayışla yönetimi sürdüren Yanukoviç'in, Ukrayna'nın Avrupa Birliğiyle (AB) olan ilişkilerini yönettiği dış politika, Rus yanlısı politikalarla dönemsel kırılma yaşamıştır.

2.2.2. AvroMeydan Olayları ve Donbas Savaşı'nın Ulus İnşa sürecine Yansımaları

Ukrayna'nın yakın geçmişinde yaşadığı ve önemli mücadeleleri meydana getiren AvroMeydan olayları ulusal birliğin oluşması noktasında ortak birliktelik duygusunu güçlendirmiştir. Ülkenin farklı bölgelerine yayılan geniş çaplı olaylar, Kırım'ın işgali, yasa dışı ilhakı ve Donbas Savaşı'yla toplumsal etkisini arttırmıştır. Toplumu çeşitli yönlerde etkileyen siyasi karışıklar ve güvenlik endişeleri milli kimliğin dinamik ve değişken yapısını etkilemiştir. Bu nedenle AvroMeydan olayları Ukrayna'nın ulusal düşüncesinde, tarih anlatısında, milli kimliğinin oluşmasında önemli bir kilometre taşı olmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazandığı yıldan itibaren sürdürülen ulus inşası süreci 2013 yılında başlayan AvroMeydan olaylarıyla daha güçlü bir döneme girmiştir. Ukrayna'nın demokratik sürece olan desteğiyle birleşen bağımsızlık mücadelesi yeni bir kimliğe olan ihtiyacın önemli bir göstergesi olmuştur. Ukrayna'nın tarihten gelen etnik kimlik anlayışı, bağımsızlıktan sonraki süreçte en köklü değişimini AvroMeydan olayları ve akabinde başlayan Donbas Savaşı'yla yaşamıştır. 2014 yılında başlayan Donbas Savaşı, Ukrayna halkının toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik düşüncelerini güçlendirmiştir.

Ukrayna'nın 2013 yılına kadar başarılı devam eden Ukrayna ve AB arasındaki ilişkilerin karşılığını ifade edecek olan AB Ortaklık Anlaşmasından geri adım atılması ülke içerisinde karışıklara neden olmuştur. Ukraynalılar, Yanukoviç hükümetinin Avrupa Birliği ile yakın ilişki planlarını askıya alması ülkenin farklı bölgelerindeki, protesto gösterilerini başlatmıştır. Ukraynalılar 2013 yılının son aylarında sokaklara dökülmüştür. Viktor Yanukoviç'in, AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamayı reddetmesi, dört yıllık iktidarının sonunu getirmiştir. Rus yanlısı politikalara yakın olan Yanukoviç hükümeti, devrimci duyguların yoğunlaşmasına neden olmuştur (Денисенко, 2019, s. 30). Ukraynalıların özgürlük düşüncelerinin tezahürü meydanlarda toplanan farklı sosyal gruplardan binlerce kişi olmuştur. Bu fikirsel birlik 2013 yılının sonlarına kadar sürdürülen Sovyet tarihsel mirasına ve kimlik anlayışına dayanan Ukrayna karşıtı düşünceleri yıkmıştır. Kiyiv'in meydanında toplanan kişiler

bazı bölgelerde özgürlüğe direnen ‘kale’ler oluşturmuşlardır. Bu süreç tarihsel mirasın özgürlük düşüncesiyle ilişkilendirilmiştir. Ukrayna ulusal düşüncesinde birleşen kişilerin oluşturdukları kaleler, Kozak dönemlerindeki idari merkezleri tanımlayan ‘Siç/Sich’ adını vermişlerdir. Bu fikirsel birlikte gelişen örgütlenme olgusu Onur Devrimi olarak adlandırılacak olayların yaşanmasına neden olmuştur (Kvit, 2014, s. 28-29). Ulusal bağımsızlık düşüncesinde birleşen halkın eylemleri ortak bir amaç doğrultusunda mücadele eden Ukraynalıların yurttaşlık düşüncesini güçlendirmiştir. 2014 yılında Rusya’nın, Kırım’ı işgali, yasa dışı ilhakı ve doğu bölgelerinde ayrılıkçılara verdiği destek Ukraynalıların ülke bütünlüğünü korumaya yönelik desteklerini arttırmıştır. Milli kimliğin sivik boyutlarını harekete geçiren bu faktörler, aynı kimlik duygusunda birleşen kişilerin ulusa olan aidiyetliğini sağlamıştır.

Ukrayna’yı sosyo-kültürel açıdan da etkileyen olaylar, tarihsel hafızanın tekrar yenilenmesine olan gerekliliği göstermiştir. Bu nedenle milli kimliğin oluşum süreci devlet ve oluşturulan özel kurumlarla tarihsel, kültürel, dilsel ve dinsel anlamda değişmeye başlamıştır. 2013 Kasım-2014 Şubat arasında devam eden Onur Devrimi sırasında Ukrayna’da ‘Leninopad’ süreci başlamıştır. Bu süreçte Lenin de dahil olmak üzere 20.yüzyılın diğer komünist Sovyet politikacılarına ve devlet adamlarına ait anıtlar kaldırılmıştır. Sovyetler Birliği ve komünizmin tarihsel geçmişine ait yansımalarından kurtulmak hedeflenmiştir. Ukrayna ulusal bilincini ve ruhunu özgürleştirmeye yönelik sembolik yapıların ve düşüncelerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Дем’яненко, 2017, s. 308). Ukrayna halkının birlik ve özgürlük temelinde verdiği mücadelenin, gelecek yılların ulus-inşa sürecine olumlu etkiler yarattığı söylenebilir. Özellikle AvroMeydan sonrasında başlayan Kırım’ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve Donbas Savaşı hem yönetimde hem de bağımsız Ukrayna’nın ulus-inşasında uygulanacak politikaların hassasiyet kazanmasını gerektirmiştir. Ukrayna’da gerçekleşen olaylar sadece rejim değişikliğine değil, aynı zamanda Rusya ve Avrupa Birliği’ne yönelik tutumda değişime neden olmuştur (Burkovskyi ve Haran, 2015, s. 73). Bu durumun altında yatan en belirgin neden Rus saldırganlığının açık bir ifadesi olarak toplumsal düşüncede oluşan değişimdir. Rus saldırganlığı Ukrayna’da siyasi milliyetçiliğin büyümesini hızlandırmış; Ukrayna nüfusunun çoğunluğu (Rusça konuşan vatandaşlar dahil) vatansever ve Ukraynalı olmaktan gurur duymaya başlamıştır (Solonenko, 2016). Bu doğrultuda ulusal düşüncelerdeki değişim devlete olan bağlılık

ve yurttaşlık anlayışıyla güçlenerek sivik kimlik dinamiklerini etkileyen önemli göstergeler oluşturmuştur.

AvroMeydan'ın son günlerinde Yanukoviç ülkeyi terk etmiş, bu süreci Kırım'ın işgali, yasa dışı ilhakı ve ardından Rus askeri güçlerinin Ukrayna'nın Donbas bölgesinde başlattığı saldırılar izlemiştir. Donetsk ve Luhansk oblastlarında (birlikte Donbas olarak bilinir) başlayan savaş, ülkede geniş etkiler yaratmıştır. Rus saldırganlığının getirdiği etkileri farklı alanlarda sınırlandırmak isteyen Ukrayna hükümeti, güvenlik ve ekonomik sorunlarla baş etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte batılı ülkelerin, Ukrayna'ya olan desteği sürmüştür (Sydorchuk ve Haran, 2018, s. 254). Birbiri üzerine eklenen sorunların yaşandığı süreçten kurtulma arayışında olan Ukrayna yeni reformlara ve güçlü politikalara ihtiyacı duymuştur. AvroMeydan olaylarının yarattığı etkiler Ukrayna halkının milli duygularını güçlendirmiş, böylece siyasi boşluğun doldurularak, yönetsel süreçte başlayacak değişimlere zemin hazırlanmıştır. Ukrayna'nın yeni Cumhurbaşkanı Petro Poroşenko, yönetimi devraldığında ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarına eklenen güvenlik sorunu da söz konusu olmuştur. Petro Poroşenko başlattığı politikalarla ülkenin ekonomiden savunmaya, anayasal değişikliklerden Avrupa Birliğiyle müzakerelere, yolsuzlukla mücadeleden ulus-inşasına kadar çok yönlü dönüşümü hedeflemiştir. Rus saldırganlığına karşı NATO ve AB ile ilişkileri derinleştirmeyi amaçlayan Petro Poroşenko dış politikada bu konulara öncelik vermiştir. 17 Haziran 2014 yılında Avrupa Birliği ile Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır (Ukrayna Mevzuatı, 2014). Bu anlaşmayla birlikte Ukrayna'nın siyasi, ekonomik ve hukuki alanlarda Avrupa'yla yakınlaşmasının yasal süreci başlamıştır. Ukrayna'nın güvenliğine önem veren Poroşenko, Rus saldırganlığını önlemeye yönelik çalışmalarını askeri reformlarla birleştirmiştir. Bu dönemde Ukrayna Askeri Doktrinin yeni versiyonu kabul edilmiştir. Ukrayna Ulusal Güvenlik Stratejisi temel alınarak, Rusya Federasyonu'nun saldırısına karşı koyulması, Ukrayna'nın Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyelik kriterlerinin karşılanması böylece askeri-ekonomik-teknik alanlarda eşit iş birliği sağlanması amaçlanmıştır (Ukrayna Mevzuatı, 2015a). Bu politikalar Ukrayna'nın batıyla olan ilişkisini güçlendirmiştir.

Ukrayna'nın ulus-inşa sürecine yönelimini hızlandıracak söylemlerde bulunan Poroşenko, kararlarını geniş alanda uygulamıştır. Bu dönemde devletin tarihsel, dilsel ve dinsel yaklaşımı yasal çerçeveye alınarak, ulus-inşa sürecinin temel dinamikleri

devlet politikası haline gelmiştir. 2015 yılında tarihsel hafızayı millileştirme çalışmalarının yasal süreci başlamıştır. Bu çerçevede Ukrayna'daki komünist ve Nasyonal Sosyalist (Nazi) totaliter rejimlerini kınayan, sembollerin propagandasının yasaklanmasının yasal dayanağını belirleyen ve komünist totaliter rejimin sembollerini ortadan kaldıracak prosedürü belirleyen yasa kabul edilerek, Sovyet gizli servisi arşivleri açılmıştır (Ukrayna Mevzuatı, 2015b). Aynı zamanda tarihsel hafızanın canlı tutulmasına yönelik Ukrayna'da 1932-1933 yıllarında gerçekleşen Holodomor'un yasal çerçevesi belirlenmiştir. Ukrayna'nın tarihi mirasından gelen Rusça ve Ukrayince'nin kullanımı konusunda devlet düzeyindeki ayırımına işaret eden süreci 2019 yılında başlatmıştır. Ukrayince'nin devlet dili olarak işleyişinin sağlanmasına yönelik statünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Ukrayince'nin devlet dili olarak kullanımının kapsamı belirlenmiştir (Ukrayna Mevzuatı, 2019). Poroşenko'nun başlattığı ulus inşa süreci bunlarla sınırlı kalmamıştır. Özel bir öneme sahip din konusunda başlatılan otosefal süreci Ukrayna'da geniş yankı uyandırmıştır. 15 Aralık 2018 tarihinde Ukrayna Kiyiv Patrikhanesi Ortodoks Kilisesi ve Ukrayna Otosefal Ortodoks Kilisesi'nin ortak bir konseyi, bu dini örgütlerin yeni bir yapıya kavuşturularak Ukrayna Ortodoks Kilisesi'nde birleşmesini ilan etmiştir (Shestopalets, 2020, s. 150-179). Ukrayna'nın yaşadığı olayların ardından yeni hükümetin başlattığı milli kimlik inşa çalışmaları devlet ve toplum düzeyinde geniş yankılar bulmuştur. Böylece bu dönem Ukrayna tarihsel sembollerine, dilsel ve dinsel gelişmelerine kapı aralayan bir süreci başlatmıştır. Ukraynalılar arasında tarihsel sembollere, ulusal kahramanlara, bayramlara ve özel günlere verilen destek artış göstermiştir. Bu dönem AvroMeydan olayları ve Donbas savaşlarının getirdiği milli kimliğin sivik dinamiklerini güçlendiren faktörler, siyasi kararlarla desteklenmiştir.

2019 yılında görev süresini dolduran Petro Poroşenko yeni yapılacaklar seçimler için adaylığını koymuştur. Mart 2019 yılında yapılan seçimlerde iki güçlü aday Petro Poroşenko ve Volodimir Zelenskıy yeterli oy çoğunluğunu alamamıştır. İkinci tur seçimlerde Volodimir Zelenskıy %73,22 oyla Ukrayna'nın yeni cumhurbaşkanı olmuştur (Electionguide, 2019). Daha öne siyasi deneyimi olmayan Zelenskıy'nin görev süresi hâlâ devam etmektedir.

Ukrayna bağımsızlık sonrası geçirdiği siyasi dönüşümün yanı sıra ulus-inşa sürecinin desteklendiği politikalar üretmiştir. Bu politikalar cumhurbaşkanlarının

reform programlarıyla bazı dönemler hızlanmış ya da durağan bir sürece girmiştir. Ukrayna'nın sınırları içerisinde Sovyetlerden kalan tarihi mirasın izlerini silmek ve Ukrayna milletini yeni temeller üzerinde inşa etmek devlet politikası haline gelmiştir. Leonid Kravçuk döneminde devletin asli unsurlarına önem verilerek bağımsız bir devletin oluşumu süreci desteklenmiştir. Fakat Kravçuk yönetiminin oldukça kısa sürmesi bu süreci ileriye taşıyamamıştır. Leonid Kuçma yönetiminde ulus-inşasına yönelik daha temkinli politikalar izlenirken, Kuçma Rusya'yı karşısına alacak politikalardan kaçınmıştır. 2004 yılında Turuncu Devrimle başlayan Ukrayna'nın demokrasi arayışında Viktor Yuşçenko Ukrayna'nın cumhurbaşkanı olmuştur. Yuşçenko döneminde ulus-inşasına yönelik geniş reformlar yapılmış ve bu yönde politikalar uygulanmıştır. Milli hafızanın oluşturulma aşamasından kültürel anlamda homojen bir millet yaratılmaya çalışılmıştır. 2013 yılında Ukrayna'nın Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan Yanukoviç yönetiminde Ukrayna geniş çaplı olaylara tanıklık etmiştir. Yanukoviç yönetiminde Ukrayna'nın ulus-inşa süreci bir ölçüde kesilmiş olsa da AvroMeydan protestoları sonrasında Ukraynalıların milli duygularında yükseliş kaydedilmiştir. Özellikle 2014 sonrası ulus-inşa sürecine yönelik uygulanan politikalar oldukça belirginlik kazanmıştır. 2014 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Petro Poroşenko döneminde de Ukrayna'nın tarihsel sürecine ve milli kimlik sürecine öncelik verilmiştir. 2015 Hafıza Yasalarıyla Ukrayna'nın Sovyetlerden kalma tarihi ve kültürel mirası ortadan kaldırılmak istenmiştir. 2019 yılında yüksek farkla seçimleri kazanan Volodimir Zelenskıy tarihi hafıza yönünde izlenilecek politikalar noktasında Holodomor konusuna desteğini ifade etmiştir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DONBAS SAVAŞI'NIN ETKİLEDİĞİ MİLLİ KİMLİK DİNAMİKLERİ

3.1. 1991-2014 Yılları Arasında Ukrayna Milli Kimliği'nin Değerlendirilmesi

Ukrayna 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan ederek siyasi sınırları içerisinde egemenliğini tayin etmiştir. Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak kabulü, etno-kültürel mirası ve etkilerini kaldırmakla aynı tarihe denk düşmemiştir. Ukrayna'nın bölgeleri arasındaki etnik, dilsel, kültürel, dini çeşitliliğin yanı sıra ülkenin devraldığı geniş topraklarda ulusal bilinç tam olarak yerleşmemiştir. Modern anlamda yeterli devlet deneyimine sahip olmayan bir ülke için farklı etnik ve bölgesel özelliklere sahip nüfusun tek bir devlet yönetiminde ve ortak duygular etrafında birleştirilmesi hızlı olmamıştır. Bu farklılıkları ortak duygular etrafında birleştirmeye çalışan Ukrayna, milli kimliğin inşasına yönelmiştir. Bağımsızlık sonrası sürecini ulus olma yolunda sürdürerek farklı grupları ortak bir ulusal bilinç ve sadakat duygusuyla birleştirmeye çalışmıştır. Ülkenin sınırları içerisinde yaşayanlara vatandaşlık hakkı verilerek etnik unsurlar gölgede bırakılmıştır. Toplumsal birlikteliği ve huzuru sağlayabilmek için ortak ulusal değerleri ve sembolleri içeren milli kimlik inşa çalışmaları başlatılmıştır. Bu sürecin özü 'biz' olma bilincine dayandırılan ulusa aidiyet duygusunun, vatanseverliğin, sadakat duygusunun ulus olma yolunda yeniden şekillendirilmesidir.

Siyasi sınırları içerisinde egemenliğini ve toplumsal huzuru korumaya çalışan Ukrayna, doğu ve batı bölgelerinin birbirinden kısmen uzak olan kimlik algılamalarını vatandaşlık anlayışıyla kontrol altında tutmak istemiştir. Uygulanan politikalar, etno-kültürel özellikler taşıyan demografik yapının ortak bir milli kimlik etrafında şekillenmesine hizmet etmiştir. Milli kimlik büyük çoğunluğu kapsayabilecek, çok katmanlı, uzun bir süreç olarak Ukrayna gibi bölgesel farklılıkları içeren bir toplumda etnik ve sivil unsurlardan etkilenmiştir. Ukrayna bölgelerindeki bölünme sadece etnik faktörlere indirgenecek düzeyde olmamakla birlikte, tarihsel bakış açılarının getirdiği farklılıkların payı bu noktada önemlidir. Ukrayna milli kimliğinin oluşumu, etnik ve sivil faktörler kapsamında, farklılıkların ortak noktada birleşmesiyle oluşur. Ukrayna'nın tek tip modern milli kimlik sahibi olmadığı gerçeğinden hareketle, tarihi

mirasın modernizasyonunu içeren milli kimlik oluşumu gerekli görülmüştür (Kuzio, 2002c, s. 148-165). Bu doğrultuda ülkenin tarihi, sembolleri, kahramanları, yaşadığı önemli olaylar tarih yazım süreciyle birleştirilerek, milli kimlik inşa çalışmaları başlatılmıştır.

Ukrayna’da tarihi mirasın getirdiği etkilerin yanı sıra toplumsal dinamikleri etkileyen siyasi krizler ve Rus saldırganlığı, Ukrayna sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların bağımsızlık süreciyle ilgili tutumlarını, dil tercihlerini, kendilerini tanımlama özelliklerini, vatanseverlik duygularını, dış politik yönelimlerini etkilemiştir. Netice itibariyle bölgesel farklılıkları bulunduran Ukrayna’da, kolektif bir bilinç oluşturma noktasında etnik, kültürel, dilsel yönelimlerin belirlenmesi önemli olmuştur. Tarihten gelen etnik temelli milli kimlik anlayışının dönüşümü, bağımsız Ukrayna’nın sivil değerlerle ilişkilendirilen yurttaşlık anlayışında yerini bulmuştur. Sovyet sonrası Ukrayna’nın milli kimliğini etkileyen etnik ve sivil unsurların göstergelerini değerlendirmek, milli kimliğin dinamiklerini ve dönüşüm sürecini anlamlandırmak açısından önem taşıyacaktır. Milli kimliğin etnik ve sivil temelleri toplumun farklı kesimlerini etkisi altına alan olaylardan etkilenmiştir. Özellikle Ukrayna’nın Donbas bölgesinde verdiği mücadele, çatışma ve savaşların etkileyebileceği milli kimlik unsuru açısından önemlidir. Ukraynalı milli kimliğinin ayırt edici özelliği olarak, vatandaşların etnik ve bölgesel özelliklerini geri planda tutarak; kendilerini Ukraynalı olarak tanımlaması, Ukrayna devletinin vatandaşı olmaktan gurur duyması, ulusal sembollerine bağlılık duyması, Ukrayna’yı savunmaya ve Ukrayna için daha fazla çalışmaya hazır olması gibi unsurlara yönelim artmıştır. Bu noktada öncelikle 1991-2014 yılları arasında ülke genelinde yapılan sosyolojik araştırmalardan hareketle halkın öne çıkan etnik ve sivil yönelimleri değerlendirilmiştir. Bağımsız Ukrayna’da 2014 yılına kadar olan milli kimlik yönelimlerini belirlemek, AvroMeydan olayları ve akabinde başlayan Donbas Savaşı’nın Ukrayna milli kimliğine olan etkilerini anlamayı kolaylaştıracaktır.

Sovyetler Birliği’nin çökmesi ardından etnik, dilsel, tarihsel argümanları içeren bölgesel ve buna bağlı kimliksel farklılıklar, bağımsız Ukrayna’nın uzun yıllar sürecektir olan milli kimlik siyasetini belirlemiştir. Ukrayna, bağımsızlığını ilan ederek Sovyetler Birliği sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların hepsini kendi vatandaşı olarak kabul etmiştir. Bağımsız Ukrayna’nın genel yönelimdeki farklılıklar, ilk olarak yapılan bağımsızlık referandumunda belli olmuştur. Bağımsızlığa verilen desteğin bölgesel

farklılıklar bulundurması, bölgesel yönelimlerde kutuplaşmayı göstermiştir. Bağımsızlık seçimine desteğin yüksek olduğu batı ve merkez bölgeleriyle desteğin daha az olduğu doğu ve güney bölgeleri arasındaki siyasi kutuplaşma uzun yıllar sürmüştür. Ukrayna vatandaşlarının farklı tercihleri özellikle önemli bir kırılma noktası olarak 2014 yılındaki olaylara kadar devam etmiştir. Bağımsızlık referandumuna daha az destek olan bölgelerin Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı oluşturduğu tehdit bu ayrılıkların 2014 yılına kadar devam ettiğini göstermiştir (Şahin, 2020, s. 98). Ülke vatandaşlarının yönelimleri, düşünceleri ve kendilerini tanımlama özellikleri sosyolojik anket verilerine yansımıştır.

Ukrayna'nın 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından 1 Aralık 1991 tarihinde bir referandum düzenlemiştir. Ukrayna'nın bağımsızlığı konusunda düzenlenen referanduma oldukça yüksek bir katılım gerçekleşmiş ve halk oylamasına sunulan Ukrayna'nın Bağımsızlık Bildirgesi katılımcıların yaklaşık %90'ı tarafından destek bulmuştur. 1991 yılını karşılaştırıldığında halkın Ukrayna'nın bağımsızlığına verdiği destekte yıllar içinde değişiklikler söz konusu olmuştur. *Razumkov Merkezi* (İng. Razumkov Center, Ukr. Разумков Центр) tarafından yapılan anket sonuçlarına göre 2003 yılında bağımsızlık referandumunu destekleyecek olanların oranı yaklaşık %46 olarak kaydedilmiştir (Razumkov Center, 2019, s. 5). 2003 yılında vatandaşların bağımsızlığa yönelik düşüncelerindeki değişime rağmen Turuncu Devrimle gelen demokrasiye sahip çıkma direnci, Ukraynalıların bağımsızlık referandumuna yönelik düşüncelerini de etkilemiştir. *Kyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü* (İng. Kyiv International Institute of Sociology, Ukr. Київський Міжнародний Інститут Соціології) tarafından 2005 yılında Ukrayna genelinde yapılan anket sonuçlarına göre bağımsızlık referandumun düzenlenmesi halinde bağımsızlığı destekleyeceklerin oranı %76 olmuştur (KMIC, 2005). Turuncu Devrim'den yaklaşık üç yıl sonra bağımsızlık referandumunu destekleme düşüncesinde olan halkın kararında önemli bir düşüş 2008 yılında yapılan anket sonuçlarına yansımıştır. *Kyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü* tarafından yapılan anket sonuçlarında bağımsızlık referandumunu desteklemeyi düşünen katılımcıların sayısı %50'lere kadar düşmüştür (KMIC, 2008a). Ukraynalıların bağımsızlığa yönelik düşüncelerinde henüz milli bilinci tam olarak belirginleşmemiş ve toplumun farklı kesimlerini etkileyen politik krizler kapsamında şekillenmiştir. Ukrayna'nın yıllar içerisinde modern devlet anlayışında kazandığı tecrübe ve ulus inşasına yönelik

uygulanen politikalar milli tercihleri ön plana çıkarmıştır. 2012 (Групи Рейтинг, 2018a) ve 2013 (Групи Рейтинг, 2013a) yıllarında Ukraynalıların bağımsızlığa verdikleri destek %60'ların üzerine çıkmıştır. Halkın bağımsızlık referandumuna karşı tutumu yıllar içerisinde değişiklik göstermekle birlikte toplumu etkileyen iç ve dış politik olaylar da halkın bağımsızlığa karşı düşüncelerini etkilemiştir. Vatandaşların bağımsızlığa karşı görüşlerini değerlendirmeye yönelik yapılan araştırmalardan görüleceği üzere Ukraynalıların bağımsızlığa verdiği destek güçlü bir direnç göstermemiştir.

Ukrayna'nın milli kimliği inşa edilirken etnik temelli bir kimlik oluşturulması amaçlanmamıştır. Ülkenin içerisindeki farklı etnik gruplar dikkate alınarak milli kimliğin inşasında vatandaşlık düşüncesine ağırlık verilmiştir. Bağımsız Ukrayna'nın 1 Temmuz 1992 tarihli sembolik öneme sahip ilk resmi anayasa taslağı gücün vatandaşlara verilerek, demokratik, yasal ve sosyal bir devlet oluşturulması amaçlamıştır (Razumkov Center, 2021, s.176-177). Özellikle etnisite unsurunun haricinde vatandaşlığa yönelik bir anlayış, farklı etnik grupları sınırları içerisinde bulunduran bağımsız Ukrayna açısından önemli bir etkidir. Bölgesel farklılıkların etkili olduğu topraklarda etnik Rusların sayısı da az değildir. Bağımsızlık öncesindeki 1989 yılı Sovyet nüfus sayımına göre etnik Ukraynalıların oranı yaklaşık %73'e yakınken bu sayı 2001 yılında Ukrayna nüfus sayımında %79 olmuştur. Etnik Rusların sayısı 1989 yılında yaklaşık %22 iken bu sayı 2001 yılında %17'lere kadar düşmüştür (Державний комітет статистики України, 2001). Bu sayılar yıllar içerisinde az da olsa değişiklikler göstermiştir. 2005 yılında milliyetleri sorulan kişilerden kendilerini Ukrayna milliyetine ait olarak hissedenler %77,9 iken Rus olarak görenler %18,2 olmuştur (KMIC, 2005b). Ukrayna topraklarında sayıları fazla olan etnik Rusların ve farklı etnik grupların bulunması grupsal ayrılıkları meydana getirebilir. Etno-kültürel özellikler taşıyan grupların ülke içerisinde bulunmasının yanında kendilerini etnik olarak mı yoksa yurttaş olarak mı tanımlayanların çoğunluğu Ukrayna milli kimliğinin yönelimi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle Ukrayna milli kimliğinin inşasında birleştirici politikalar uygulanarak yurttaşlığa dayanan bir anlayış benimsenmiştir. Bağımsızlık sonrası etnik tanımlamalardan sivik tanımlamalara doğru gerçekleşen yönelim Ukraynalı milli kimliğinin dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Etnik bir ulus tanımlamasından sivik bir ulus tanımlamasına geçiş, milli birliğin etnik unsurlara mı yoksa sivik unsurlara mı dayanacağı yönünde tartışmalara da neden olmuştur (Kulyk, 2016b, s. 591). Ülkeye olan

aidiyet duygusu tarihsel hafızanın canlandırılması, Ukrayince dilinin teşviki, ulusal sembollerin ön plana çıkarılması gibi değerlerle desteklenmiştir.

Ukrayna, bağımsızlıktan itibaren ülkede yaşayan herkesi vatandaşı olarak kabul ederek farklılıkları yurttaşlık noktasında desteklemiştir. Shulman, Ukrayna’da sivil milli kimliğin etnik milli kimlikten daha belirgin olduğunu ifade etmiştir. Etnik Ukraynalı yönelimin gücünü yansıtan unsur Ukrayna’nın dilidir. Dil, Ukraynalıları Ruslardan ayıran en önemli kültürel belirteç olmasa da bunlardan biridir (Shulman, 2004, s. 53-54). Buna rağmen dil faktörünün Ukrayna milli kimliğini etkileyen tek unsur olarak görülmemiştir. Lakin bir toplumda aynı dili konuşan bireylerin birbirine olan yaklaşımlarıyla farklı dili konuşanlara olan yaklaşım aynı olmayacağı gibi kişiler arası iletişimi olumsuz etkileyecek bir unsurdur. Aynı dili konuşanlar birbirine yakın veya akrabalık bağlarıyla ilişkili potansiyele sahip olarak algılanabilir. Bu benzerlik ortak köken, tarih, din gibi etnik unsurların algılanmasının önünü açarak, dil faktörü etnik köken veya etnik kimlikle ilişkilendirmiştir (Kulyk, 2013, s. 15). Milli kimliğin etnik yapısıyla ilişkilendirilen dil unsuru, Ukrayna gibi Ukrayince, Rusça ve Kırım Tatarca’nın hâkim olduğu bir ülkede özel öneme sahip olmuştur. Ukrayna ve Rusya arasındaki etno-kültürel bağlar ve dillerin birbirine yakınlığı etnik gruplar arası iletişimi kolaylaştırmış, etnik Ukraynalıların Rus diline ve kültürüne olan asimilasyonunu sağlamıştır. Devlet içerisinde birçok kişi tarafından günlük yaşamda Rusça kullanılmakla birlikte etnik Ukraynalılar arasında da Rusça kullanımı oldukça yaygın olmuştur (Kulyk, 2001, s. 204).

Ülkenin doğu bölgesinde hâkim olan Rusçayla batı bölgesinde güçlü olan Ukrayince’nin siyasi ve toplumsal sürece yansımaları söz konusu olmuştur. Ukrayna halkının yurttaşlık düşüncesine dayalı yönelimlerin anket sonuçlarına yansıyan belirgin yapısı dil unsuru için geçerli olmamıştır. Vatandaşların Ukrayince ya da Rusça kullanımı değişiklikler göstermekle birlikte, Ukrayna’nın milli kimliğini belirleme noktasında pasif nitelikte olmuştur. Ukrayna genelinde yapılan araştırmalar ışığında her iki dile karşı olan tercihlerde önemli ayrılıkların söz konusu olmayacağı söylenebilir. *Kıyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü* tarafından Ukraynalıların dilsel yönelimine yönelik yapılan araştırmada Rusçanın, Ukrayna’da çoğunluğun istediği bölgelerde ikinci resmi dil yapılmasına yönelik görüşler 2001 yılında %37 olmuştur. Rusça’nın ikinci resmi dil yapılması konusundaki görüşler 1996 yılında %39 iken 2001 yılında artış göstererek

%44 olmuştur (KMIC, 2001). 2005 yılında Ukrayna genelinde yapılan anket sonuçlarına bakarak Ukrayna’da Rusça’nın ikinci resmi dil olmasına yönelik azalış söz konusu olmakla birlikte önemli farklılıkların olmadığını söyleyebiliriz. Rusça’nın, Ukrayna devletinin ikinci resmi dili olmasını isteyenlerin oranı 2005 yılında %36,9 olarak kaydedilirken, Ukrayince ve Rusçanın iş hayatında ve toplumsal hayatta kullanım oranları arasında önemli farklılıklar mevcut olmamıştır (KMIC, 2005b). Ukrayna genelinde yapılan araştırmalardan hareketle, vatandaşlarının iki farklı dile olan yönelimlerinde 1996 yılından 2005 yılına kadar önemli değişiklikler söz konusu olmamıştır. 2004 yılında Ukrayna’da başlayan Turuncu Devrimin kısa vadede dilsel tercihlere yönelik önemli etkiler yaratmadığı da söylenebilir. 2006 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre anadilinin Ukrayince olduğunu söyleyenler %52, Rusça olduğunu söyleyenlerin oranı %31 hem Ukrayince hem de Rusça olduğunu söyleyenlerin oranı %16 ve diğer diller olduğunu belirtenler de %1’lik kısımda yer almıştır (Центр Разумкова, 2016, no.3-4, s. 7).

Dil tercihlerine yönelik yapılan araştırma kapsamında Rusça ve her iki dilin kullanımına karşı düşüncelere katılım dikkate değerdir. Bu tercihlerde yaklaşık altı yıllık süreçte belirli değişiklikler söz konusu olmuştur. 2012 yılında *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* (İng. Rating Group, Ukr. Соціологічна група «Рейтинг») tarafından yürütülen araştırmanın sonuçlarına göre, son iki yılda ülke içinde iki dilliliğe karşı çıkan ve destekleyenlerin sayısı hemen hemen eşittir. Bununla birlikte, 2009 yılına kıyasla, Rusça’ya devlet dili statüsü verilmesi için destek seviyesi %54’ten 2012 yılında %46’ya düşmüştür. 2012 yılında ankete katılanların %50’si Ukrayince’yi ana dilleri olarak kabul ederken %29’u Rusça’yı kabul etmiştir (Групи Рейтинг, 2012). *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından 2013 yılında yürütülen araştırmaya göre Ukraynalıların %43’ü Rusçaya devlet dili statüsü verilmesini desteklerken yaklaşık %51’i buna karşı çıkmıştır (Групи Рейтинг, 2013b). Ukraynalıların, dil tercihlerinde ve resmi dile yönelik görüşlerinde bağımsızlıktan 2013 yılına kadar yüksek oranlı değişimler kaydedilmemiştir. Ukrayna vatandaşlarının iki dilin günlük kullanımında önemli düşünce farklılıkları söz konusu olmasa da Ukrayince’nin resmi dil olarak tercih edilmesi önemlidir. 2009 yılından 2012 yılına gelindiğinde Rusça’ya devlet dili statüsü verilmesine ilişkin destek oranı azalırken, Ukrayince’nin anadil olması yönündeki görüşlerin katılımcıların yarısı tarafından destek bulması dikkate değerdir. Ukrayna’nın bağımsızlığını kazandığı yıldan, AvroMeydan olaylarına kadar geçen süreçte ülkenin

genelinde dilsel tercihlerde keskin ayrılıkların olmadığı da söylenmelidir. Ukrayna'daki söz konusu dil tercihlerinden hareketle, birden fazla dilin kullanıldığı toplumlarda, milli birliği ve siyasi istikrarı engelleyen faktörlerin temelinde kimlikle ilgili farklı görüşler söz konusudur. Dil faktörüyle sınırlı tutulamayacak kimlik olgusu, milli semboller, tarihsel bellek, yurttaşlık ve dış politika gibi milli kimliği etkileyen diğer alanlardaki politikalarla da ilgilidir (Kulyk, 2011, s.630) Ukrayna'da, Ukrayince ve Rusça kullanımlarının bölgesel farklılıkları söz konusu olsa da bu durum ülke genelinde kabul görmüş bir olgudur. Ukraynalıların, devlete ve ulusal değerlere olan bağlılığının tek göstergesi olmamıştır.

Ukrayna'nın milli kimliğini etkileyen önemli faktörlerden biri de Sovyetler Birliği'nin varisi olan Rusya ile olan ilişkilerdir. Ukrayna vatandaşlarının bölgesel olarak ayrılmış görüşleri devletin ve toplumun farklı alanlarına sirayet etmiştir. Ülkenin batı bölgesi daha çok Avrupa ülkelerine yakın bir tutum içerisindeyken, doğu bölgesinde Rusya'ya olan yönelim söz konusu olmuştur. Ukraynalıların, Rusya'yla ilişkilere yönelik tercihlerinde belirgin görüş ayrılıkları olmamıştır. Ülkelerin bağımsız olarak ilişkilerini sürdürülmesine yönelik düşünceler toplumda hâkim olmuştur. Bağımsızlıktan yaklaşık 10 yıl sonra Ukrayna vatandaşlarına Rusya ile olan ilişkilere dair görüşleri sorulduğunda katılımcılar Rusya ve Ukrayna'nın ilişkilerinin diğer ülkelerle aynı olmasını (sınırların kapalı, vizeli geçiş) %11 oranında isterken bu oran 2002 yılında %14'e çıkmıştır. Ukrayna ve Rusya'nın bağımsız ama dost devletler olmasını isteyenler (sınırları açık, vizesiz geçiş) 2001 yılında %59'dan 2002 yılında %63'e çıkmıştır. Ukrayna ve Rusya'nın tek devlette birleşmesine yönelik görüşler 2001 yılında %27'den 2002 yılında %20 oranına gerileyerek aradaki fark yaklaşık %7 olmuştur (KMIC, 2002). 2008 yılında yapılan benzer bir araştırmada Ukrayna'nın Rusya ile olan ilişkileri sorulan katılımcılar, Ukrayna ve Rusya'nın ilişkilerinin diğer ülkelerle aynı olmasını (sınırların kapalı, vizeli geçiş) isteyenler yaklaşık %17'ye çıkmıştır. Ukrayna ve Rusya'nın tek devlette birleşmesiyle ilgili fikir beyanı aynı yıl %15 seviyelerine düşmüştür (KMIC, 2008b).

Ukraynalılar, devletlerinin bağımsızlık ve siyasi sınırlarını koruyarak ilişkileri denge düzeyinde korumaya yönelik düşünceler içerisindeyken, Rus saldırganlığı öncesinde ilişkilerin iyi yönde olduğu belirtilmiştir. 2010 yılında yapılan ankette Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkilerin %93 oranında iyi yönde olduğu görülmüştür.

Ukrayna ve Rusya'nın tek devlette birleşmesiyle ilgili düşüncelerin yaklaşık %20 oranında olduğu gözükmemektedir. Ukrayna'nın Rusya ile olan ilişkileri sorulduğunda katılımcılar 2010 yılında Rusya ve Ukrayna'nın ilişkilerinin diğer ülkelerle aynı olmasını (sınırların kapalı, vizeli geçiş) yaklaşık %10 oranında olmuştur. Ukrayna ve Rusya bağımsız ama dost devletler olmasını isteyenler (sınırları açık, vizesiz ve gümrüksüz) 2010 yılında yaklaşık %67 olmuştur. (KMIC, 2010). 2010 yılında yapılan araştırmada Ukraynalıların görüşlerinde 2008 yılına oranla farklılıklar olduğu gözükmemektedir. Ukrayna'da, AvroMeydan olayları ve akabinde başlayan Rus saldırganlığı öncesinde yapılan bir araştırmada, Rusya'ya karşı olumlu tutum %81 düzeyinde olmuştur. Araştırma sonuçlarına göre Ukrayna ve Rusya'nın tek devlette birleşmesiyle ilgili düşüncelerin yaklaşık %14 oranında olduğu gözükmemektedir. Ukrayna'nın Rusya ile olan ilişkileri sorulduğunda katılımcılar 2013 yılında Rusya ve Ukrayna'nın ilişkilerinin diğer ülkelerle aynı olmasını (sınırların kapalı, vizeli geçiş) yaklaşık %11 oranında olmuştur. (KMIC, 2013). Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkilerin değerlendirildiği araştırma sonuçlarından hareketle, Rusya'ya karşı olumlu düşüncelerin oldukça yüksek olması yanında Ukrayna halkı, devletlerinin bağımsızlıklarını desteklemiştir. 2013 yılına kadar yapılan anket verilerinden hareketle, Ukrayna ve Rusya'nın dost devletler olarak, siyasi, diplomatik ve ticari yönden iyi ilişkilerin olması yönünde görüşlerini bildirmişlerdir.

Ukrayna bağımsızlık sonrası süreçte, bölgesel ve kimliksel farklılıkları ortadan kaldıracak ve ülkede yaşayan vatandaşlarını ortak duygular etrafında birleştirecek millî kimlik inşasına yönelmiştir. Yurttaşlık bilincinin oluşturulmasına hizmet edecek bu anlayışın toplumsal zemine oturtulması uzun yıllar sürmekle birlikte kritik öneme sahiptir. Bağımsızlığın ilk yıllarında Ukraynalıların kendilerini ülkenin vatandaşı olarak tanımlama yüzdeleri oldukça düşük değerler göstermiştir. Buna rağmen devlet yönetim anlayışında tecrübe kazanmış, siyasi krizleri geçirerek vatandaşların ülkelerine olan bağlılıkları artmıştır. Bağımsızlığın ilk yılı olan 1992 yılında kendini Ukrayna vatandaşı olarak görenlerin sayısı yaklaşık %45 iken bu sayı yıllar geçtikçe belirli oranlarda değişiklik göstermiştir. 2004 yılına kadar %4-5 oranında azalmalar yaşanmış olsa dahi 2005 yılı itibariyle bu oran %55'lere yaklaşmıştır (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2015a). 2010 yılında *Rating Sosyoloji Grubu araştırma*

merkezi tarafından yapılan araştırmada Ukraynalıların %57'si kendilerini öncelikle ülkelerinin vatandaşı olarak tanımlamıştır. Bölgesel düşünce farklılıkları söz konusu olmakla birlikte Ukrayna'nın batı ve merkez bölgesi sakinlerinin yaklaşık %70'i kendilerini ülkenin vatandaşı olarak görürken ülkenin güney ve doğu sakinlerinin sadece %44'ü kendilerini Ukrayna vatandaşı olarak tanımlamıştır (Групи Рейтинг, 2010a). Etnik temelli bir kimlik mirasına sahip olan Ukraynalıların, bağımsızlık sonrası düşünceleri yıllar içerisinde dönüşüm geçirmiştir. Kendilerini öncelikle ülkenin vatandaşı olarak tanımlamalarında artış görülmüştür. Buna rağmen Ukraynalıların, ülkelerinin vatandaşlığından gurur duyma seviyelerinde azalış dikkat çekmiştir. Ukrayna vatandaşlığından gurur duyanların oranı 2000 yılında %62 oranındayken (Razumkov Center, 2019, s.5). 2002 yılında Ukrayna vatandaşı olmaktan gurur duyanların oranları yaklaşık %40 olmuştur. 2006 yılında bu oran %5 artış göstererek %45'lere çıkmıştır. 2010 yılında bu oran %49,5'lara çıkmıştır (Гарань, 2021). 2000'li yıllarda yüksek seviyelere çıkmış olan vatandaşlıkla gurur duyma yüzdeleri yıllar içerisinde farklılıklar göstermiştir.

Ukrayna milli kimliğinin inşa sürecinde kritik öneme sahip olan sivil dinamiklerden biri de vatandaşların kendilerini vatansever olarak tanımlama tercihlerindeki yönelimlerdir. Ukraynalıların kimliksel farklılıkları geri planda tutularak ortak bir toprak parçasında birleşen yurttaşlık düşüncesi vatanseverlik düşüncesinde de kendini göstermiştir. 2000'li yıllarda kendini vatansever olarak görenlerin oranı yaklaşık %71 seviyesindeyken, 2005 yılında bu sayı yaklaşık %75'e çıkmıştır (Центр Разумкова, 2006, no.7, s.10). 2007 yılında *Razumkov Merkezi* tarafından yapılan araştırmaya katılan vatandaşlardan %80'i kendini Ukrayna vatanseverleri olarak görmüştür (Центр Разумкова, 200, no.9, s.19). Ukraynalılar arasında kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak görenler sayılarında 2013 yılına kadar keskin artışlar olmamıştır. Yapılan anket verilerine bakılacak olursa kendilerini vatansever olarak görenlerin sayısı yüksek olmuştur. 2010 yılında yapılan araştırmada Ukraynalıların yaklaşık %76'sı kendilerini vatansever olarak görmüşlerdir. Ukrayna'da kendilerini vatansever olarak tanımlayanlar ülkenin batı ve merkez bölgesinde yüksek olmuştur (Групи Рейтинг, 2010a). *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından 2013 yılında yapılan araştırmaya göre ankete katılan Ukraynalıların %81'i kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak değerlendirmiştir (Групи Рейтинг, 2013a). Ukrayna vatandaşlarının kendilerini ülkelerinin vatanseveri olarak görenlerin oranı oldukça

yüksek olmakla birlikte, Rus saldırganlığı öncesinde Ukraynalıların neredeyse yarısı ülkesinin topraklarını savunmaya hazır olduğunu belirtmiştir. *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından yapılan araştırmaya göre bir tehdit durumunda Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü 2010 yılında %43, silahlarla savunmaya hazır olduğunu belirtirken, 2012 yılında üçte biri (yaklaşık %33) silahlarla desteklemeye hazırdı. 2013 yılında yapılan son ankete göre, ankete katılanların %46'sı silahlarla desteklemeye hazır olduğunu belirtmiştir (Групи Рейтинг, 2013a).

Ukrayna bağımsızlığını kazandığı yıldan itibaren, Rus halklarının bir kolu (Küçük Ruslar) düşüncesinin tarihsel izlerine yönelik mücadeleler vermiştir. Sovyetler Birliği'nin etnik ve bölgesel özelliklere göre şekillendirdiği milliyetler anlayışı uzun yıllar devam etmiştir. Devlet ve toplum düzeyinde ülkesel bütünlüğü ve huzuru sağlamaya çalışan Ukrayna, siyasi sınırları dahilindeki tüm etnik grupları yurttaşlık ve sadakat duygusuyla birleştirerek milli kimliğin inşasını farklı alanlarda uygulamıştır. Milli kimliğin etnik düzeydeki hakimiyetine karşılık yurttaşlığa yönelik boyutlar söz konusu olmuştur. Milli kimliğin etnik boyutunu oluşturan unsurların yanı sıra sivil değerlere yönelim söz konusu olmuştur. Ukrayna genelinde yapılan araştırmalardan yola çıkarak vatandaşların kimliksel tercihlerinde değişikliklerin olduğu ve yurttaşlık temelli anlayış zemininin oluşmaya başladığı görülebilir.

3.2. Donbas Savaşı'nın Etkilediği Dinamikler ve 2014 Sonrası Ukrayna Milli Kimliği'nin Dönüşümü

Ukrayna bölgesel farklılıkları içeren bir ülke olarak etnik, dilsel, kültürel çeşitliliğin eşlik ettiği karışık kimliklere sahiptir. Ukrayna, bağımsızlık sürecini barış içerisinde sürdürme gayreti göstererek, vatandaşlarının sahip olduğu farklılıkları dengelemiş ve ayrılıkçı düşüncelerin toplumdaki yükselişinin önüne geçmeye çalışmıştır. Politik faktörlerin tetiklediği krizlerle bölgesel farklılıklar üzerinden Ukrayna'ya müdahaleler gerçekleşmiştir. 2014 yılında ülkede yaşanan AvroMeydan olayları şiddetin ve ayrılıkçı düşüncelerin büyümesine neden olmuştur. Siyasi karışıklıklar, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve akabinde doğu Ukrayna'ya askeri müdahalesiyle sonuçlanmıştır. Jeopolitik faktörlerin, milli kimliğinin belirteçleri olan tarihsel, etnik, dilsel, dinsel, kültürel unsurlarla birleşmesi, ülkenin doğusunda ayrılıkçı eylemlerin öne sürülen dinamiklerini oluşturmuştur. Rusya tarafından tarihte 'Yeni

Rusya' (İng. *Novorossiya*, Ukr. *Новоросія*, Rus. *Новороссия*) olarak adlandırılan bölgenin politik söylemlerde gündeme getirilmesi ve Ukrayna'nın doğu bölgesinde şiddete dayalı ayrılıkçı hareketlerin desteklenmesi söz konusu olmuştur. Ukrayna'nın doğusunu ve güneyini etkisi altına alan savaşın başlaması bölgesel açıdan olduğu gibi ülkenin geneli açısından da etkiler oluşturmıştır.

Ukrayna'da AvroMeydan olayları ve ardından Donbas bölgesinde başlayan ayrılıkçı hareketler siyasi ve askeri gerginliğe eşlik eden milliyetçilik düşünceleriyle de güçlendirilmiştir. Sovyet mirasını taşıyan Ukrayna'nın etnik, dilsel ve tarihsel unsurlarını karşı karşıya getirecek Rus milliyetçi düşüncelerle ülkede rekabet eden bölgesel kimlikler, iç savaşın başladığı algısını uyandırmıştır. 2014 yılında gerçekleşen AvroMeydan ve ardından başlayan ayrılıkçı hareketler Ukrayna'yı Rusya'yla karşı karşıya getirecek olan savaşın habercisi olmuştur. Kırım'ın işgali, yasa dışı ilhaki ve doğu bölgesinde ayrılıkçı hareketlerle başlayan ve savaşa evrilen süreç Ukrayna kamuoyundaki düşünceleri netleştirmiştir. *Kiyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü* (İng. Kyiv International Institute of Sociology; Ukr. Київський Міжнародний Інститут Соціології) tarafından 2016 yılında gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre *Ukraynalıların yaklaşık %63'ü Rusya'yla mevcut bir savaşın olduğu konusunda hemfikirdir* (KMIC, 2016). *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* (İng. Rating Group; Ukr. Соціологічна група «Рейтинг») tarafından 2019 yılında yürütülen bir araştırmaya göre ankete katılanların %68'i Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırgan bir tutumda olduğunu bildirmiştir (Групи Рейтинг, 2019b). Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkilerin sorulduğu araştırma sonuçları iki ülke arasında dengesiz ilişkiler olduğunu ifade eden katılımcıların sayısı 2000'li yılların başından 2014 yılına kadar yaklaşık %50'nin altına düşmemişken bu oranlar 2014 yılında farklılaşmıştır. Özellikle 2014 sonrasında iki ülke arasındaki ilişkilerin düşmanca olduğunu bildirenlerin sayısı %50'lere yaklaşmıştır (Razumkov Center, 2021, s.368). Araştırmanın sonucu katılımcıların yarısından fazlasının Ukrayna'da iç savaşın değil Rusya'yla olan savaşın başladığı yönünde düşüncelerini bildirmiştir. Neticede Ukrayna halkının AvroMeydan olaylarına katılımı Rusya yanlısı politikalara karşı çoğunluk tarafından verilen mücadelenin başlangıç noktasını oluşturmıştır.

Ukrayna'da başlayan Donbas Savaşı ülkede yıkımlara, insanların yerinden edilmelerine ve ölümlere neden olması açısından geniş etkilere sahiptir. Savaşların

toplumlar üzerinde oluşturduğu etkiler savaş bitmiş olsa dahi uzun sũrebilmekle birlikte, savaşa maruz kalan toplumların kendilerini tanımlama özelliklerinde değişim söz konusu olabilmektedir. Ukrayna bağımsızlığını ilan ettiği tarihten itibaren sınırları içerisinde yaşayan herkesi vatandaşı olarak kabul etmiştir. Bu sayede bũlgesel ve kimliksel ayrılıkların nũne geçilmesi hedeflenmiştir. Ülkede yaşayan herkesin vatandaş olarak kabul edilmesi, milli kimliğin inşasında etnik unsurlardan ziyade sivik unsurlara doğru bir yönelimin olduğunu göstermiştir. Ülkenin sınırları içerisinde etnik Ukraynalıların sayısı yıllar içerisinde artış göstermiştir. Buna rağmen bağımsızlık sonrası başlayan toprağa bağlı yurttaşlık anlayışı yıllar içerisinde ve özellikle 2014 sonrası tercihlere olan yönelimlere yansımıştır. Milli kimliğin etnik ve sivik boyutları dũřnũldũėũnde Ukrayna’da sivik yönelimlerin ön plana çıktığı grlmştir. Gorshenin Enstitüsü tarafından yürütülen tüm Ukrayna’yı kapsayan bir ankete göre, 2001 nüfus sayımı sırasında Ukrayna vatandaşlarının %77,8’i kendilerini Ukraynalı ve %17,3’ Rus olarak tanımlamıştır. Bu oranlar 2014 yılından sonra değişiklik göstermiştir. 2017 yılında kendilerini Ukraynalı olarak tanımlayan kişilerin oranı yaklaşık %92 iken, %5,5’ide kendini Rus olarak grmştir (нститутом Горшеніна - Фонду Ім. Фрідріха Ебєрта, 2017, s.7).

Ukrayna vatandaşlarının kendilerini tanımlama şekilleri, Rusya’nın saldırgan politikaları sonucunda değişmiştir. Özellikle etnik Rusların kendilerini etnik kökenleri üzerinden tanımlama ve etnik Rus beyanlarında bulunma, 2014 sonrası yaşanan olaylar sonucunda farklılıklar göstermiştir. Ukrayna içerisinde yaşayan farklı etnik gruplar olmakla birlikte kendilerini etnik Rus olarak beyan edenlerin sayısı azalmıştır. 2014 yılından önce kendilerini Rus olarak tanımlayanların sayısı %15’lerdeyken, bu sayı 2019 yılında %6’ya kadar dşmştir. Kendilerini Ukraynalı olarak tanımlayanların sayısıysa %90’a ulaşmıştır (Aydıngün ve Biletska, 2020, s. 349). Etnik Ukraynalılar arasında kendilerini Ukrayna’ya bağlı hissedendenlerin yüzdesi 2007 yılındaki sayılarla önemli ölçüde değişmezken (2007 %48- 2021 %51), etnik Ruslar arasında önemli ölçüde daha belirgin bir artış (%18’den %28’e) olmuştur (Razumkov Center, 2021, s. 144). Ukrayna sınırları içerisinde Ukrayın ve Rus etnik çoğunluğu olmakla birlikte bu noktada önemli olan husus halkın kendini hangi tercihlerle tanımladığıyla ilgilidir. Ukrayna’da etnisite güçlü bir belirteç olmamakla birlikte kimlikler daha çok bũlgesel özellikler taşımaktaydı. Bu nedenle etnik özelliklerle ilişkili olarak diğerlerinden ayrılmak güçlü

bir belirteç olmamıştır. Sadakat ve kimlik, Ukrayna'daki etnisite olgusuyla zayıf bir ilişki içindedir (Matveeva, 2018, s. 25).

Ukraynalıların kendi ülkelerine yönelik Rusya destekli ayrılıkçı müdahalelerin gerçekleşmesi vatandaşlar arasında Rusya karşıtlığını yükseltmiştir. Ukrayna'nın AvroMeydan da verdiği mücadele bağımsızlık için sembolik bir öneme sahip olmuştur. Rus Çarlığı ve Sovyetler Birliği mirasını öne süren Rusya'ya karşı bağımsızlık düşüncesi, destekçilerini arttırmıştır. *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* (İng. Rating Group; Ukr. Соціологічна група «Рейтинг») tarafından 2015 yılında yürütülen araştırmaya göre katılımcıların yaklaşık %56'sı Sovyetler Birliği'nin çöküşüne üzülmemiştir. Araştırmalar SSCB'nin çöküşüne üzülen Ukraynalıların sayısının 2010 yılında yaklaşık %46'lardan 2015 yılında yaklaşık %31'lere kadar düşerek azaldığını göstermiştir (Групи Рейтинг, 2015). Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından üzüntü duymayanların yanı sıra Ukrayna'nın bağımsızlığına olan desteğin artış gösterdiği de araştırma sonuçlarına yansımıştır. *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından 2014 yılında yürütülen araştırmaya göre katılımcıların %76'sı bağımsızlık seçimiyle karşı karşıya kalmaları durumunda Ukrayna'nın bağımsızlığının ilanını destekleyeceklerini bildirmiştir. 2013 yılında bağımsızlığı destekleyenler %61 düzeyindeyken, bağımsızlığı destekleyenlerde artış söz konusu olmuş Ukrayna'nın bağımsızlığı Donbas hariç ülkenin diğer bölgelerinde büyük çoğunluk tarafından desteklenmiştir. Ankete katılanlar ne kadar gençse ve eğitim düzeyleri yüksekse bağımsızlığı destekleme eğilimleri yüksek olmuştur. Kendini vatansever olarak nitelendiren Ukraynalıların bağımsızlığa olan desteklerinin oranı daha yüksek olmuştur. Bölgesel bağlamda, Ukrayna'nın bağımsızlığına oy vermeye hazır olanlarda olumlu yönde artışlar söz konusu olmuştur (Групи Рейтинг, 2014). 2017 yılında katılımcılara Ukrayna'nın bağımsızlığına yönelik düşünceleri sorulduğunda yaklaşık %76'sı bağımsızlığı destekleyeceklerini söylemiştir. Ukrayna'nın bağımsızlığını destekleme düşüncesinde olanların yaklaşık %93'ü batı bölgesindeyken, güney ve doğu bölgesinde bu oran %60'ın üzerindedir (Групи Рейтинг, 2017b). *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından 2018'de yapılan bir ankete göre bağımsızlık seçimiyle karşı karşıya kalınması halinde Ukrayna'nın bağımsızlığının ilanını destekleyecek olanların sayısı %80 olmuştur (Групи Рейтинг, 2018a).

Ukrayna'nın bağımsızlığına verilecek destekle ilgili düşünceler, Rus saldırganlığının toplumsal hafızalarda bıraktığı izlerle belirgin düzeyde artış göstermiştir. 2019 yılında yapılan araştırmaya göre bağımsızlığa verilecek destek yaklaşık %90'lara ulaşmıştır. Ukraynalıların bağımsızlığa verecekleri destekle birlikte sembolik öneme sahip olan bağımsızlık gününün özel bir gün (Ulusal bayram) olarak kutlanmasını isteyenler %68 olmuştur (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2019). Ukraynalıların yaklaşık %80'i devletin ulusal sembolleri olan bayrak, amblem, resmi devlet dili ve ulusal para birimiyle gurur duymakla birlikte bu sembollerle gurur duyanların sayıları 2011 yılı itibariyle artış göstermiştir (Razumkov Center, 2019, s. 5). Demografik yapının 30 yıllık bağımsızlık süreci içerisinde siyasi, toplumsal, eğitimsel açılardan geçirdiği değişim farklı düşünce ve değer yargılarına sahip grupların oluşmasını sağlamıştır. Bu nedenle sosyolojik araştırmalarda ideolojik ve bölgesel farklılıklardan ziyade toplumun yeni talepler oluşturan gençlerin düşünceleri hakimiyet kurmaya başlamıştır (Групи Рейтинг, 2021).

Ukrayna milli kimliğinden gerçekleşen dönüşümlerden biri de kendilerini her şeyden önce ülkenin vatandaşı olarak tanımlayanların sayılarındaki artıştır. Ukrayna'nın bağımsızlık öncesinde sahip olduğu etnik dinamiklere dayanan ulus anlayışı bağımsızlıkla birlikte sivik dinamiklere dayanan ulus anlayışına dönüşmüştür. Ülkenin sınırları içerisinde yaşayanlar yurttaşlar olarak kabul edilmiştir. Kimliksel ve bölgesel farklılıklar ayrı tutularak devletin sınırları içerisinde yaşayanlara vatandaşlık hakkı tanınmıştır. Nieguth'ye göre yurttaşlık aynı siyasi, sosyal, yasal, hak ve yükümlülüklerle sahip olan aynı bölgede yaşayan ve aynı devletin vatandaşlarından oluşan bir ulusu belirtmektedir. Sivik ulus tanımlamasında, akrabalık bağlarından oluşan bir gruba ait olma duygusundan ziyade, siyasi kurumlara ve değerlere bağlılık söz konusudur. Bireylerden ataları ve kültürel normları paylaşması istenmez. Bu nedenle etnik ve sivik uluslarda sınırların belirlenmesi farklılık göstermektedir. Etnik ulusların sınırları etnisiteye göre inşa edilirken, sivik dinamiklerle şekillenen uluslar sınırlar, bölge ve siyaset yoluyla tanımlanır. Kabul kriterleri göz önüne alındığında, sivik uluslar etnik uluslardan daha az kısıtlayıcı ve potansiyel olarak daha açıktır (Nieguth, 1999, s.158). Ukrayna'nın bağımsızlıkla başlayan sivik ulus inşa etme anlayışı ülkeye olan sadakat ve aidiyet duygusuyla yakından ilişkilidir. Ülkenin vatandaşları özellikle 2014 yılındaki olaylar sonrası kendilerini ülkelerine daha bağlı hissetmeye ve yurttaşlık duyguları

güçlenmeye başlamıştır. Nitekim yapılan araştırmalar da bu durumu doğrular niteliktedir.

2013 yılının aralık ayında yapılan araştırmada kendilerini öncelikle Ukrayna vatandaşı olarak tanımlayanlar yaklaşık %54 seviyesindeyken bu düşünceler 2014 yılı itibariyle önemli oranda yükselmiş ve yaklaşık %73 seviyelerine çıkmıştır. 2020 yılında yapılan ankete göre kendilerini Ukrayna vatandaşı olarak görenlerin oranı yükselerek katılımcıların yaklaşık %85'i milli kimliğe sahip olduğunu bildirmiştir. Milli kimlik, Ukrayna'nın batısında %90 iken doğu bölgesinde yaklaşık %83'tür. Araştırma sonuçlarına göre bölgesel kimlik, tüm bölgelerdeki vatandaşların yaklaşık %7'si tarafından paylaşılmıştır (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2020). Özellikle 2014 sonrası kendilerini ülkenin vatandaşı olarak tanımlayanlar artış göstermekle birlikte etnik ya da bölgesel kimliklerden ziyade milli kimliğin ön plana çıktığı görülmüştür. *Ukrayna Ulusal Bilimler Akademisi Sosyoloji Enstitüsünün* (İng. Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukr. Інститут соціології Національної академії наук України, Rus. Института социологии Национальная Академия наук Украины) yaptıdığı araştırmaya göre 2014 yılında kendilerini etnik köken üzerinden tanımlayanların sayısı %2,1 olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte kendini yaşadıkları bölgeler üzerinden tanımlayanların sayısı da 2014 yılında %8 olarak belirlenmiştir. Ukraynalıların etnik köken ve bölgesel özellikler üzerinden kendilerini tanımlama sayıları düşük seviyelerde olmakla birlikte 2014 sonrası kendilerini Ukrayna vatandaşı olarak görenlerin sayısı artmıştır. 2013 yılında kendilerini Ukrayna vatandaşı olarak tanımlayanlar %50,7'lerden 2014 yılında %64,6'ya yükselmiştir (Bekeshkina, 2017, s. 14).

Razumkov Merkezi (İng. Razumkov Center; Ukr. Разумков Центр) tarafından 2016 yılında yapılan araştırmaya katılanların %56'sı etnik kökenleri, iletişim dilleri ve gelenekleri ne olursa olsun, Ukrayna milletini tüm Ukrayna vatandaşlarının oluşturduğu bir topluluk olarak görmekte ve vatandaşlık tanımını kabul etmektedir. 2006 yılında yapılan araştırmaya katılanların %43'ü Ukrayna ulusuna dahil olmanın sivik, %34'ü etnik ve %15'i kültürel tanımını desteklemiştir (Центр Разумкова, 2016, s. 11). Ukrayna halkı, etnik kökenleri, konuştukları dil, çocuklarını yetiştirdikleri ulusal gelenekler ne olursa olsun kendilerini vatandaşlık temelinde tanımlayanların sayısı 2015 yılında önemli bir artış göstermiştir. Bu ifadeye katılanlar 2021 yılı itibariyle %51 seviyesinde

olmuştur (Razumkov Center, 2021, s. 361). Ukraynalıların kendilerini etnik, bölgesel kimlikler dışında öncelikle yurttaşlık, devlete bağlılık, ülkeye olan sadakat kapsamında tanımlaması sivik kimliğe olan yönelimi göstermiştir.

Ukrayna'nın Donbas bölgesinde ayrılıkçıların özerklik taleplerinde bulunması ülkenin sahip olduğu bölgesel kimlik farklılıklarının öne sürülerek bir iç savaşın başladığına dair görüşler ortaya çıkarılmıştır. Ukrayna'da başlayan siyasi krizin, ülkenin toprak bütünlüğüne yönelik saldırılarla sürdürülmesi, ayrılıkçıların Rusya tarafından desteklenmesi, vatandaşların ülkenin toprağını koruma bilinciyle birleşmesini sağlamıştır. Ayrılıkçılara karşı verilen mücadelenin sonucu olarak Ukraynalıların bağımsızlığa olan destekleri, toprak bütünlüğünün savunulmasına yönelik düşünceleri, vatanseverlik duygularının ön plana çıkması, Ukrayna vatandaşlığından gurur duymalarındaki artış, milli bayramlara ve özel günlere karşı yönelimlerinde olumlu eğilimler oluşmuştur. Kırım'ın işgali ve Donbas bölgesinde başlayan savaş Ukraynalıların, Rusya'ya yönelik algılamalarını değiştirmiştir. Ukrayna ve Rusya arasındaki tarihsel ve kültürel bağlılıklar, 2014 sonrası yaşanan olumsuz olaylardan etkilenmiştir. Özellikle Rusya'nın, iki ülke arasındaki kardeş halklar söylemi zedeleyen bu süreç Ukraynalılar üzerinde önemli etkiler oluşturmuştur. Netice itibarıyla Ukrayna'nın kendi tercihlerine göre hareket edebilecek yapısı ön plana çıkarken, Ukrayna vatandaşlarının devlete olan aidiyetlik duyguları güçlenmiştir. Bu durum sivik bir ulus oluşumunun önemli göstergesi olmuştur (Aydingün ve Biletska, 2020, s. 358). Ukraynalıların yurttaşlık temelli düşüncelerinde gerçekleşen değişiklikler kimliksel dönüşümlere neden olmuştur.

Vatanseverlik duyguları oldukça yüksek seviyelere ulaşan Ukraynalıların, ülkelerini savunma konusundaki eğilimleri de yükselmiştir. Savaşın başladığı yakın tarih itibarıyla *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından 2014 yılında yapılan anket sonuçlarına göre, Ukraynalıların %86'sı kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak değerlendirmiştir. Bu oranlar ülkenin batı, kuzey ve merkez bölgelerinde yüksek olmakla birlikte eğitimli ve ayrıca Ukrayince konuşan katılımcılar kendilerini daha fazla vatansever olarak değerlendirmişlerdir (Групи Рейтинг, 2014). 2017 yılında yapılan araştırmada katılımcılardan kendilerini vatansever olarak nitelendirenlerin oranı yaklaşık %83 olmuştur. 2014 yılının aynı dönemine kıyasla, vatanseverlerin toplam sayısı neredeyse hiç değişmemiştir. Ukrayna'nın tüm

bölgelerinde, kendilerini Ukrayna vatanseveri olarak görenlerin sayısı %75'in üzerinde kaydedilmiştir (Групи Рейтинг, 2017b). 2018 yılında yapılan diğer bir araştırmaya göre, Ukrayna vatandaşlarının %82'si kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak görmüşlerdir (Групи Рейтинг, 2018a). AvroMeydan olaylarının, Kırım'ın yasa dışı ilhakının ve Donbas Savaşı'nın etkilerinin hissedildiği yıllar itibariyle vatandaşların ülkelerine olan bağlılıklarında keskin artışlar olmuştur. 2019 yılının ağustos ayından yapılan anket bulgularına göre, Ukrayna vatandaşlarının %83'ü kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak görmüştür (Групи Рейтинг, 2019a).

Ukrayna sivil milliyetçiliğinin güçlenmesiyle, ortak siyasi bir bağlılık temelinde vatansever duygular ön plana çıkmıştır. Ukraynalıların büyük çoğunluğu kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak görmüş ve katılımcıların %70'i seçim yapmaları durumunda Ukrayna'yı anavatanları olarak seçeceğini ifade etmiştir. Katılımcıların %62'si yaşamak için Ukrayna'yı tercih ederken sadece %5'i Rusya'yı tercih etmiştir (Razumkov Center, 2019, s. 5). Ukraynalıların %80'i vatanseverliğin ana bileşeni olarak ülkelere olan sevgiyi, %64'ü ülkelerini silahlarla savunmaya hazır olma durumunu, %58'i çocuklarını vatanını sevecek ve saygı duyacak şekilde yetiştirmeyi, %56'sı ülkenin tüm yasalarına uymayı ve %51'i de ülkelerinin tarihi, kültürü hakkında bilgi sahibi olmayı göstermiştir (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2020b). Ukrayna vatandaşlarının ülkelere olan sadakat duygusu yıllar içerisinde aktif şekilde gelişmiştir. Ülkenin büyük çoğunluğu kendini vatansever olarak tanımlamaya başlamıştır. 2020 yılında yapılan araştırmada Ukraynalıların %85'i kendilerini ülkelerinin vatanseverleri olarak görmüştür (Групи Рейтинг, 2020). Ukraynalıların ülkeye olan bağlılıkları artarak, ülkelerini seven ve topraklarını korumaya yönelik yurttaşların sayıları yükselmiştir.

Ukrayna vatandaşlarının ülkelere olan bağlılık düşünceleri topraklarını koruma konusundaki hassasiyetleriyle de yakından ilgilidir. Vatandaşların Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü korumaya yönelik düşünceleri ve ülkenin savunulmasında görev almak istemeleri ön plana çıkmıştır. Ukrayna toplumunda insanları birleştiren temel unsur vatansever duygulardır. Bu yönelime hizmet eden ülkenin savunulmasına yönelik düşünceler yıllar içerisinde artış göstermiştir. 2013 yılında %8 seviyesinde olan yönelim 2015 yılında %41'lere ulaşmıştır (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2015a). *Rating Sosyoloji Grubu araştırma merkezi* tarafından 2017 yılında

yapılan araştırmada Ukraynalıların %54'ü, tehditle karşılaşılması durumunda ülkenin toprak bütünlüğünü silahlarla savunmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Bu yönelim Donbas Savaşı'nın henüz başlamadığı 2012 yılından neredeyse iki kat fazla olmuştur (Групи Рейтинг, 2017a). Ülkelerini savunmaya hazır olan vatandaşların tercihleri 2018 yılı itibarıyla önemli sayısal farklar göstermemiştir. Ukrayna'nın sembolik öneme sahip günleri olan Ukrayna Savunucuları Günü ve Anavatan Savunucuları Günü gibi ulusal kutlamaların yapıldığı günlerin özel günler olarak kalmasına yönelik fikirler halkın yarısından fazlası tarafından destek bulmuştur (Групи Рейтинг, 2018b). 2020 yılında Ukrayna'nın savunulmasına yönelik eğilimlerde artış yaşanmıştır. 2020 yılında ankete katılanların %59'u, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ellerinde silahlarla savunmaya hazır olduklarını ifade etmiştir (Групи Рейтинг, 2020).

Ukrayna'nın farklı liderleri tarafından desteklenen ve bazı dönemlerde geri planda bırakılan ulus inşası toplumun farklı kesimlerini milli duygular etrafında birleştirme amacına hizmet etmiştir. Ukraynalıların milli kimlik inşasına yönelik çalışmalar tarihi hafızanın canlandırılması, eğitim sisteminde gerçekleştirilen reformlar, ulusal dil ve kültürle ilgili yasal düzenlemeler ve ulusal semboller gibi unsurlarla desteklenmiştir. Ulus inşasını sürdüren Ukrayna, 2014 yılındaki olayları geride bırakarak bu süreçten milli duyguları güçlenmiş bir şekilde çıkmıştır. Ülkenin özellikle genç ve eğitilmiş nüfusunun milli bilinç ve gurura yönelik tutumları belirginlik kazanmıştır. Toplumun genelinde Ukrayna vatandaşlığıyla gurur duyanların sayısı artmıştır. 2014 yılında katılımcıların yaklaşık %61'i Ukrayna vatandaşı olmaktan gurur duyarken bu oran 2021 yılına kadar %60'ın altına düşmemiştir. 2002 yılından 2021 yılına kadar geçen sürede Ukrayna vatandaşlığıyla gurur duyanlar yaklaşık %72'lere çıkarak en yüksek seviyelere ulaşmıştır (Гарань, 2021). Ukraynalılar arasında milli birliğin ve ülkelerine olan sadakatin artan önemi sivil bir ulus anlayışının oluşmasına hizmet etmiştir. Ülkede yaşayan vatandaşlar için gurur kaynağı, yaşadıkları topraklar, halkın dili, bayrak, arma, marş gibi unsurlar belirginlik göstermiştir (Групи Рейтинг, 2014). Ukrayna devletinin ve ulusunun, milli marş, bayrak, dil gibi ulusal sembollerine yönelik değişen tutumları milli kimliğin artan önemini göstermiştir. Sovyet sonrası bağımsız Ukrayna'nın devlet inşası ulusal tarih yazımı, milli kahramanlar, yeni para biriminin kabul edilmesi, festivaller, anma törenleri gibi unsurlarla canlandırılmıştır (Kuzio, 2017, s. 8). Ortak tarihsel hafızanın oluşturulması ve sembolik öneme sahip kültürel değerlerin desteklenmesi milli kimliğin oluşumunu sağlamıştır. Böylece aynı

tarihsel ve kültürel değerleri taşıyan topluluğun bir ulusa dahil olma süreci hızlanmıştır. Ulus inşa sürecinin başarısı da ortak bilinç ve duygularla şekillenen milli kimliği taşıyan çoğunluğun ulusa mensubiyeti sağlamasıdır.

Ukrayna’da gelişme gösteren sivik yönelimlere dayalı milli kimlik anlayışı, vatandaşların devletine olan bağlılığını gösteren önemli bir unsurdur. 2014 sonrasında Rusya destekli ayrılıkçı grupların Donbas bölgesinde başlattığı savaş, Ukraynalıların ülke topraklarını korumaya yönelik düşüncelerini ön plana çıkarmıştır. Milli kimliğin gelişen sivik boyutu, Ukraynalıların ‘biz’ olma duygusuna yansımıştır. Yapılan araştırma sonuçları göz önünde bulundurularak Ukrayna milli kimliğinin içeriğinde Rusya’dan olan uzaklaşmanın göstergeleri bulunabilir. Ukrayna ulusunun değişen belirgin niteliklerinin aksine ülkede Rusçanın kullanımına yönelik karşıtlıklar söz konusu olmamıştır. Rusça konuşmanın veya Rusçayı sevmenin, Ukraynalı kimliğine yönelik olumsuz bir etkisinden söz edilmemelidir. Vatandaşların Ukrayince’ye olan bağlılığı artarken bu durumun aksine Rusça’nın kullanımında belirgin derecede değişiklikler söz konusu olmamıştır (Kulyk, 2016b, s. 600-601).

Ukrayna’nın bölgesel farklılıkları kapsamında öne sürülen dil tercihlerindeki ayrılıklar da kimliği etkileyen unsur olarak tartışılmıştır. Ülkenin batı bölgesinde Ukrayince’nin hakimiyeti söz konusuyken Rusça doğu bölgesinde kullanılan dil olarak belirginliğini korumaktadır. Aynı zamanda günlük hayatta iki dilin kullanımları Ukrayince ve Rusça’nın karışımı surjik² (Tuncel, 2020, s. 13) bir dilin oluşumuna sebebiyet vermiştir. Ukrayna’yı etkisi altına alan olaylar sonrası, ülkenin genelinde Rusça’nın ikinci devlet dili yapılması konusunda değişiklikler söz konusu olmuştur. 2015 yılında *Kıyiv Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü* tarafından yapılan kamuoyu araştırmasında katılımcıların %52’si Rusça’nın yalnızca nüfusun çoğunluğunun istediği bölgelerde ikinci resmi dil yapılması gerektiğini bildirmiştir. Bunun yanı sıra Rusça’nın ikinci devlet dili yapılması gerektiğine inananlar 2013’te %27’den 2015 yılında %19’a düşmüştür (KMIC, 2015). 2017 yılında yapılan araştırmada ana dilleri sorulan vatandaşlardan yaklaşık %68’i Ukrayince’yi ana dilleri olarak görmüştür (Центр Разумкова, 2017, no.1-2, s. 5). 2019 yılında yapılan farklı bir araştırma kapsamında

² Surjik’in (Ukr. суржик) kelime anlamı olarak farklı tahılların kullanımıyla üretilen un veya ekmek anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra ‘Surjik’ kelimesi Ukrayna’da, Ukrayince ve Rusça dillerinin birbirine karışmış halini ifade etmek için de kullanılmaktadır. Ukrayna’da bu kelimenin kullanımıyla, günlük hayatta her iki dilin karışmış gramer ve kelime yapısı kastedilmektedir. (Tuncel, 2020, s. 13).

ankete katılan vatandaşların yaklaşık %81'i Ukrayince'yi bağımsızlığın önemli bir unsuru olarak kabul etmiştir. Bunun yanı sıra Rusça'nın özel hayatta özgürce kullanılması gerektiği üzerinde duran katılımcıların yaklaşık %70'i devletin tek resmi dilinin Ukrayince olması yönünde görüş bildirmiştir (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Лька Кучеріва, 2020b). 2020 yılında yapılan ankette vatandaşların yaklaşık %73'ü ana dillerinin Ukrayince olduğunu bildirirken, yaklaşık %80'i tüm vatandaşların resmi devlet dilini konuşması gerektiği konusunda hemfikirler. (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Лька Кучеріва, 2020c). Ukrayna milli kimliğinin tek belirteci olmayan dil unsurunda ayrılıklar söz konusu olmuştur. Ukrayna vatandaşlarının günlük hayatta her iki dili kullanması yurttaşlık düşüncelerini ya da milli kimliği olumsuz yönde etkileyen bir durum değildir. Bununla birlikte vatandaşlar tarafından Ukrayince'nin tek resmi dil olarak desteklenmesi ve ana dilleri olarak görülmesi yıllar içerisinde olumlu yönde eğilim göstermiştir.

Ülkenin bölgesel ayrımı göz önünde bulundurularak ülke genelinde günlük konuşma dilinde Rusça veya surjik bir dilin kullanılmasına karşı olumsuz tutum söz konusu olmamıştır. Ukrayince'nin teşvikine yönelik atılan adımlar ve yapılan yasal düzenlemeler vatandaşların düşüncelerinde de belirginlik kazanmıştır. 2020 yılında devletin dil yasasını her alanda daha fazla uygulamasını isteyen katılımcılar yaklaşık %67 seviyesinde olmuştur (KMIC, 2020). Rus saldırganlığı, toplumsal düzlemde yarattığı etkilerle vatanseverlik, milli bilinç, milli gurur, yurttaşlık gibi sivik kimlik unsurlarında yönelimi arttırmıştır. Sivik bir ulusu oluşturan siyasi bağlılık, eşit haklara sahip olan toplumun vatandaşlarını kapsamaktadır. Ukrayna vatandaşlarının, Rusça'ya yönelik tutumları bu noktada etkili olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığı, Rusça'nın bir işgalci dili olarak algılanmasına neden olmuştur. Böyle Ukrayince diline yönelmeye ve değer kazanan milli dilde ustalaşmaya yönelik ihtiyaç hissedilmiştir. Dil konusunda kesin olarak anlaşmaya varılamasa dahi Rusça konuşanların Ukrayna ulusunun eşit üyeleri olduklarına dair hiçbir şüpheye sahip değildi. Rusça konuşanların kendilerini Ukraynalı olarak tanımlamaya daha istekli olmalarının arka yüzü, Ukraynalı olmanın değişen anlamı, yani Ukrayna ulusuna üyelik için etnik bir kriterden sivik bir kritere geçiştir (Kulyk, 2017, s. 13-14).

Ukrayna'nın tarihten gelen dilsel, etnik, kültürel, dinsel farklılıkları içeren toplumsal yapısı doğu ve batı bölgesel ayrımının temel faktörlerini oluşturmuştur.

Tarihsel miras bağlamında değerlendirilebilecek bölgesel kutuplaşmanın, siyasi yönelim üzerinde de etkileri söz konusu olmuştur. Ülkenin tarihsel mirası siyasi tercihlerin önemli belirleyicisi olmuştur. Özellikle etnik Rus nüfusun yoğun olduğu doğu bölgesi genel olarak Sovyetler Birliği mirasıyla ilişkilendirilirken, etnik Ukrayın nüfusunun yoğun olduğu düşünülen batı bölgesi daha çok bağımsızlık yanlısı ve Ukrayna kültürüne yakın olarak ön plana çıkmıştır. Toplumun kimlik yapısıyla ilişkilendirilebilecek bölgesel çeşitlilikler ülkenin siyasi coğrafyasında karşıtlıkları oluşturmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması ardından ülkenin bölgeleri arasındaki siyasi bölünmeler belirginleşmiştir. Ülkenin doğu ve batı bölgesi arasındaki siyasi yönelimler 1991 yılından itibaren uzun yıllar devam etmiştir. Ülkenin batı bölgesi daha çok milliyetçi parti ve politikacıları desteklemesine karşın, doğu bölgesinde Rusya ve komünizm yanlısı siyasi yönelimler karşılık bulmuştur (Katchanovski, 2006, s. 507). Ülkenin siyasi yönetiminden etkilenen halkın, devlete ve kurumlarına olan güven yıllar içerisinde çeşitli siyasi, ekonomik, sosyal olaylardan da etkilenmiştir. Özellikle farklı kimlik anlayışlarına sahip olan bölgeler, Rus saldırganlığının etkileriyle halkın kararlarında önemli değişiklikleri oluşturmuştur.

Ukrayna'da 2013 yılının son aylarında başlayan karışıklıklar ülkenin yönetim açısından karşı karşıya olduğu sorunları da göstermiştir. Ülke yönetiminin Avrupa Birliği katılımına yönelik dış politik sürecini etkileyecek Avrupa Birliğiyle ortaklık anlaşması'nı imzalamayı reddetmesi çeşitli açılardan etkileri tartışılabilir olacak olayların başlamasına neden olmuştur. Ukrayna'da protestolara dönüşen süreç, Rusya yanlısı tutum sergileyen Yanukoviç iktidarının değişimiyle sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın, Ukrayna'ya yönelik politikaları sertleşmiştir. Bu durum, halkın iktidara olan tutumunu değiştirmiştir. Ukraynalıların devlet yönetimine ve kurumlarına duyduğu güvensizliğine eklenen Rusya yanlısı politikalar sorunları derinleştirmiştir. Kiev'in Bağımsızlık Meydanı'nda başlayan AvroMeydan (Ukrayna siyasi söyleminde 'Onur Devrimi') olayları ülkede geniş etkiler yaratmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik karşıt politikaları, Kırım'ın ilhak ve işgaliyle sonuçlanmıştır. Ülkenin toprak bütünlüğüne yönelik saldırılar bununla da kalmamış doğu ve güney bölgeleri içerisinde Rusya destekli ayrılıkçılar bağımsızlık düşüncesiyle hareket etmeye başlamışlardır. Donbas bölgesinde başlayan savaş, ülke genelinde Rusya'ya yönelik düşüncelerde önemli

değişiklikler oluşturmuştur. Bölgeler arasındaki kutuplaşma 2014 sonrasında ülke genelinde belirginleşen milli kimlik anlayışıyla ortadan kalkmaya başlamıştır.

Ülkenin siyasi süreci yıllar içerisinde değişimler geçirmekle birlikte özellikle 2013'te başlayarak 2014'te etkileri yoğun şekilde hissedilen olaylar bölgesel düzeydeki doğu – batı siyasi yönelimlerdeki kutuplaşmayı ortadan kaldırmaya başlamıştır. Ukraynalıların, 2014 sonrasında yaşadığı olaylar ve Rus saldırganlığı halkın ülkeye olan sadakat ve vatanseverlik duygularını önemli oranda etkilemiştir. Bu durum Ukrayna'da son yıllarda yapılan siyasi seçimlerde Ukraynalıların bölgesel ayrılıkları gölgede bırakan siyasal tercihlerinin değiştiği görülmüştür. 2014 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ülke çeşitli siyasi, ekonomik ve güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya olmakla birlikte halkın yeni Cumhurbaşkanı Petro Poroşenko'ya güven düzeyi yüksek seviyelerde olmuştur. Bu güven doğrultusunda hareket eden yeni yönetim, ülkenin çeşitli alanlarında reform sürecini başlatmıştır. Bu dönemde Ukrayna milli kimlik inşasına yönelik tutarlı politikalar izlenmiş ve halkın ortak duygularda birleşmesi desteklenmiş dil, tarih ve kültür alanındaki politikalar ön plana çıkmıştır. Petro Poroşenko farklı özelliklere sahip olan toplumun ortak bir bilinç ve duygularda birleşmesini sağlayacak reform sürecini siyasi söylemlerinde dile getirmiştir. Rus saldırganlığıyla karşı karşıya kalan Ukraynalıların, vatanseverlik duygularındaki artışa eklenen siyasi söylemler ülkenin toplumsal yapısını birbirine yaklaştırmıştır. Sivik milliyetçiliğin ve kimliğin önemli dinamiklerinden biri olan siyasi hayata katılım, Ukraynalıların siyasi tercihlerindeki yönelimlerinde belirgin seviyelerde görülmüştür.

Ukraynalıların 2014 sonrası sivik kimliğin dinamiklerini oluşturan kendilerini her şeyden önce ülkelerinin vatandaşı olarak hissetme ve vatanseverlik duyguları ülkenin farklı bölgesel ayrılıklarını geri planda bırakarak halkın ortak bilinç etrafında birleşme sürecini hızlandırmıştır. Böylece Ukrayna halkının bölgesel siyasi tercihlerinin yerini ülkenin geneline yayılan siyasi yönelimler almıştır. 2019 yılında yapılan seçimlerde bu durum oldukça belirginlik göstermiştir. Ukrayna'nın yeni cumhurbaşkanı seçilen Volodimir Zelenskıy bölgesel farklılıkların dışında ülke genelinde yüksek oranlarda halkın güven ve desteğini kazanmıştır. Kamuoyu yoklamaları Ukrayna'nın doğu ve güney bölgesi dahil olmak üzere ülke genelinde olumlu beklentilerin söz konusu

olduğunu göstermiştir. Cumhurbaşkanına ve yeni yönetime duyulan güven doğrultusunda yüklenen roller, bir bütün olarak devlet mekanizmasıyla ilişkilendirilmiştir (Центр Разумкова, 2019, s. 46). Böylece Ukraynalıların, bölgesel bağlılıktan ziyade ülkenin gelişimine yönelik öncelikleri güçlenmiştir. Halkın ülkeye olan bağlılığı ve sadakati, devlet ve kurumlarına olan güvenle ilişkili olmakla birlikte bu durum sivik kimlik anlayışının güçlendiğini göstermiştir. 2014 öncesi siyasi yönelimlerde halkın siyasi tercihleri daha çok dış politik söylemlerde batı veya Rusya yanlısı, Ukrayince ve Rusça dil politikalarının uygulanması gibi unsurlar önemli belirteçleri oluşturmuştur. Bu nedenle 2014 öncesi siyasi yönelimler daha çok batı ve doğu bölgesel ayrımıyla bölünmüştür. 2014 sonrasında yaşanan olaylar sonrası bu ayrımın ortadan kalktığı görülmüştür. 2014 seçimlerinde Petro Poroşenko, ülkenin farklı bölgelerinden oy almıştır. Bu durum 2019 yılında cumhurbaşkanı seçilen Volodimir Zelenskıy döneminde de geçerli olmuştur. Zelenskıy ülkenin yirmi bölgesinde aldığı oylarla cumhurbaşkanlığını kazanmıştır. Bu nedenle 2014 sonrası toplumda bir homojenleşmeden bahsedilirken siyasi seçimlerdeki doğu-batı ayrımı ortadan kalkmaya başlamıştır. Ülkede siyasi mücadelelerde, Ukraynalı- Rus ayrımının etkileri giderek silinmiştir. Bazı bölgesel farklılıklar hâlâ söz konusu olmakla birlikte rakipler arasında siyasi söylemlerdeki etkisi azalmıştır (Biletska, 2020, s. 81-84). 2014 yılındaki olaylara eklenen Donbas bölgesindeki savaş, Ukrayna'nın toplumsal yapısını etkilemekle birlikte sivik milliyetçiliği güçlendirmiştir. Ülkenin etnik, dilsel, dinsel ve bölgesel ayrımını geri planda bırakan sivik milliyetçilik anlayışı Ukraynalıların ülkelerine bağlılık, sadakat, vatanseverlik, ülkeleri için çalışma ruhu gibi özelliklerini güçlendirdiği gibi çeşitli alanlarda etkisini göstermiştir. Ukraynalıların siyasi tercihlerindeki bölgesel ayrılıkları da etkileyen bu süreç doğu- batı siyasi ayrımını önemli oranda geri planda bırakmıştır. Böylece ülke yönetiminde Doğu'nun ya da Batı'nın keskin şekilde desteklediği ayrı adaylarından ziyade, ülkenin ve devletin yönetiminde ortak adaylar ön plana çıkmıştır.

Ukraynalıların sadakat duygusu ve yurttaşlık bilinci özellikle Rus saldırganlığı sonrasında güçlenmiştir. Kırım'ın yasa dışı ilhakı ve Donbas Savaşı parçalanmış bölgesel kimlikler üzerinde yarattığı etkilerle, vatanseverlik ve yurttaşlık bilinciyle güçlenen bir Ukrayna milli kimliğine olan dönüşümü hızlandırmıştır. Sivik milliyetçiliğin güçlendiği bu dönemde, vatanseverlik unsurları ön plana çıkmıştır. Ukraynalıların düşüncelerinde somutlaşan vatanseverlik bilinci yapılan araştırmalara da yansımıştır. Donbas bölgesinde başlayan savaş Ukrayna kamuoyunda vatan için hizmet

etme ve vatani koruma gibi ‘vatanseverlik’ temelli değerleri ön plana çıkarmıştır. Ukrayna ulusunu, etnik, dilsel, kültürel farklılıkların dışında tüm Ukrayna vatandaşlarını kapsayan bir ulus olarak değerlendirenler 2006 yılında %43’ten 2021 yılında %51’e yükselmiştir. Vatandaşların sadece %40’ı etnik veya kültürel bir ulus kavramını tercih etmiştir. Araştırmalar, kendilerini Ukrayna ile özdeşleştiren katılımcıların sayısının 2006 yılında %33’ten 2021 yılında %45’e çıktığını göstermiştir. Bölgesel ve ikamet yerine göre kendilerini tanımlayanların oranlarında azalmalar söz konusu olmuştur. Bilgiler ışığında Ukrayna halkının kendisini ülkesiyle özdeşleştirmesi anlamına gelen sivik kimliğin aktif şekilde geliştiği görölmektedir. Ukrayna’da yurttaşlık bilincine olan bağlılık duygusu artmış, ulus sivik veya siyasi değerler üzerinden algılanmaya başlamıştır (Razumkov Center, 2021, s. 189). Uzun süreli ve yıkıcı etkileri bulunan çatışma ve savaş olgusu, Ukraynalıların bağımsızlık düşüncesine yönelik tutumlarını, kendilerini her şeyden önce Ukrayna vatandaşı olarak tanımlamalarını, vatanseverlik duygularındaki yönelimlerini güçlendirerek, milli kimliğin sivik boyutunu oluşturan dinamiklerde önemli değişimler söz konusu olmuştur.

SONUÇ

Ukrayna, tarihsel temelleri yüzyıllar öncesi Kiyiv-Rus'a dayanan köklü bir devlettir. Coğrafi konum itibariyle geniş toprakları bulunan Ukrayna, kısmen farklı imparatorlukların yönetimi altında kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiş, 1 Aralık 1991 yılında yapılan referandumla 'Ukrayna Bağımsızlık Bildirisi' halkın çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. Ukrayna'nın bağımsızlık ilanı Sovyetler Birliği'nden miras kalan çok etnili ve kültürlü yapının ulusal ve bölgesel düzeyde etkilerini kaldırmak noktasında yeterli olmamıştır. Tarihsel süreçte geniş topraklar üzerinde hakimiyet sağlayan Sovyetler Birliği sınırları içerisinde yaşayan farklı etno-kültürel gruplar, milliyetler politikasıyla etnik ve bölgesel bağlılık temelinde şekillendirilmiştir. Devlete 'vatandaşlık'la bağlı olmak ve etnik gruba mensubiyet birbirinden ayrı tutulmuş ve kavramsallaşmıştır. Ukrayna bağımsızlığını kazanmasının ardından sınırları içerisinde egemenliğini tayin etmiştir. Tarihsel mirasın restorasyonu ile ulus inşa sürecine başlayan modern Ukrayna, yeni bir kimlik seçimiyle karşı karşıya kalmıştır. Bağımsızlığın kabulü ve ardından 1996 yılına kadar olan süreçte ülkenin siyasal, yasal, toplumsal nitelikleri tartışılmıştır. 28 Haziran 1996 tarihindeki anayasayla Ukrayna'da tek vatandaşlığa karar verilerek, ulusal azınlıkların etnik, dilsel, dini, kültürel kimlik farklılıklarının gelişimi desteklenmiş ve devlet sembolleri belirlenmiştir.

Ukrayna, siyasi ve anayasal statüsünü belirleyerek yönetim anlayışını kararlaştırmasına rağmen ulusal birliğin sağlanması uzun yıllar mümkün olmamıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla oluşan ideolojik boşluk, modern Ukrayna'nın ulus inşa sürecinde belirsizlikler oluşturmuştur. Ukrayna'nın sahip olduğu siyasi sınırlar tarihi mirasın izlerini taşıyan farklı bölgeleri içermekle birlikte, bölgesel çeşitliliğin temeli ülkedeki farklı etnik, sosyal, kültürel ve tarihsel unsurlara dayandırılmıştır. Ukrayna'nın doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine kısmen farklılıklar bulunduran toplumsal yapısı, birlikteliği sağlayacak ortak kimliğin belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Kimlik, bir bireyi veya grubu diğerlerinden ayıran özellikleri ifade etmekle birlikte, topluluğa olan aidiyetliği belirtmektedir. Bireysel ve kolektif açıdan değerlendirilebilecek olan kimlik kavramı 'ben' ve 'biz' tanımlamasının temelidir. Toplumsal değerlerin üretilmesi ve bütünleştirilmesi sürecinin parçası olan kimlik, ulus inşasının bir tezahürüdür. Bu nedenle toplumun ortak özelliklerini ve benzerliklerini kapsayarak bir ulusa ait olmayı belirtecek olan milli kimliğin oluşumu

önemlidir. Ukrayna sınırları içerisinde bulunan farklı etno-kültürel gruplar arasındaki bölgesel ayrılıklar, kapsayıcı bir milli kimliğin oluşumuna yönelik ihtiyacın önemli bir göstergesi olmuştur. Ukrayna bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren yaptığı anayasal düzenlemelerle, ülke sınırları içerisinde yaşayan farklı etnik, dilsel, kültürel grupları yurttaşlık anlayışında birleştirmeye çalışmıştır. Ortak bir toprak parçasına bağlılık bilinciyle, bölgesel ayrılıkların derinleşmesinin önüne geçilmeye çalışılmış ve ülkede yaşayanlara vatandaşlık hakkı tanınmıştır.

Ukrayna’da, Sovyetler Birliği’nin bölgesel farklılıkları taşıyan kimlik mirasından yeni bir milli kimliğe geçiş amaçlanmıştır. Ulus inşasına yönelik uygulanan politikalar kapsamında bölgesel farklılıkların etkilerinin sınırlandırılması ve toplumsal bütünlüğün sağlanması hedeflenmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren ulusal sembollere önem verilmiş ve tarihsel hafızanın canlandırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Ulusal birliğin sağlanması noktasında ortak bir tarihsel hafızanın oluşturulması oldukça önemli olmuştur. Ulus inşasına yönelik tarih anlatımı, semboller, sosyal ve kültürel alanlar Ukrayin etnik değerlerine bağlı olarak şekillendirilmiştir. Kiyiv Rus dönemine kadar uzanan tarihsel süreç, Ukrayince dilinin, mitlerin, önemli şahsiyetlerin, sembollerin, özel günlerin ön plana çıkarılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Böylece uzun yıllar sınırlandırılan Kiyiv Rus mirasına olan bağlılığa dikkat çekilmek istenmiştir. Bu kapsamda ortaya koyulan uygulamalarda, politikalarda ve yasal düzenlemelerde dengeli bir siyasi tutum sergilenmiştir. Kiyiv-Rus mirası öne sürülerek, Ukrayinci yaklaşım ortaya koyulmasına rağmen Sovyetler Birliği mirası tam olarak terkedilememiştir. Bu nedenle milli kimliğin önemli çerçevesini oluşturan ‘biz’ ve ‘diğerleri’ ayrımı net olarak ifade edilememiştir. Milli kimliğin net bir zemine sahip olmayan yapısının yanı sıra ulus inşa süreci bir dizi siyasi, sosyal, demografik ve kültürel zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Milli kimlikte kısa vadede mümkün olmayan değişim çabaları iç ve dış politik faktörlerin etkileriyle toplumsal ayrılıkları meydana getirmiştir.

Ukrayna’da başlayan AvroMeydan olayları ve akabinde ülkenin toprak bütünlüğüne yönelik ayrılıkçı hareketler, modern Ukrayna tarihine geçen dramatik olayları oluşturmuştur. Bu nedenle 2014 Ukrayna’nın çeşitli nedenlerle geçirmiş olduğu siyasi krizlerin ötesinde ve etkileri uzun yıllar sürececek bir yıl olmuştur. Ukrayna’nın başkenti Kiyiv’de başlayan kitlesel protestolar, Yanukoviç’in ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu süreci Kırım’ın yasa dışı ilhakı ve Donbas bölgesinde ayrılıkçı

hareketlerin başlaması takip etmiştir. Rusların, Kırım'ı ilhakı ve Donbas bölgesinde ayrılıkçı hareketlere verdiği destek ülke genelinde geniş etkiler yaratmıştır. Bölgesel olarak şiddetini arttıran olaylar birçok vatandaşın zarar görmesine neden olduğu gibi toplumda sosyal ve psikolojik etkiler yaratmıştır. AvroMeydan sırasında yaşanan ölümlerin yanı sıra toprak bütünlüğüne yönelik saldırılarda da birçok insan ölmüş ve milyonlarca insan yerinden edilmiştir. Buna rağmen birçok Ukraynalı, vatan topraklarını korumak için mücadeleye destek olmuştur. Milyonlarca Ukraynalıyı çeşitli alanlarda etkisi altına alan olaylar ulusal birliği yüksek seviyelere çıkarmıştır. Ukrayna halkının tarihsel hafızasında yer alan ulusal kahramanlar ve sembollerle kitlesel bir özdeşleşme sağlanmıştır. Rus saldırganlığına karşı oluşan birliktelik aslında Ukrayna halkının ülkelerine olan bağlılık duygusunu güçlendirerek, ulus olma sürecini hızlandırmıştır. 2014 yılında başlayan olaylarla Ukrayna'da sivik bir ulus oluşumu başlamıştır. Bölgeler arasındaki farklılıklara rağmen bu süreç Rusya saldırganlığına karşı koruyucu ve yurttaşlık bilincine dayanan bir milli kimliğin oluşumunu sağlamıştır.

2014 yılında başlayan savaşın etkisiyle, Ukrayna'nın kimlik haritası değişmeye başlamıştır. Savaşın bir ulusun kimliğine olan etkileri Ukrayna örneğinde net olarak görülmüştür. Rus saldırganlığı, Ukraynalıları ülkelerine olan aidiyet duygusunda birleştirmiştir. Ukrayna ulusuna ait olmaya yüklenen anlam değişik gösterirken, Ukrayna'da milli kimliğin etnik bileşeni, savaşın etkisiyle sivik tercihlere dönüşmeye başlamıştır. Bölgesel olarak nitelendirilebilecek Donbas Savaşı, Ukraynalılar arasındaki etnik veya bölgesel bölünmelerden kaynaklanan ayrılıkları vatanseverlik duygusunda birleştirmiştir. Milli kimliğin sivik bileşenine yönelim hızlanırken, kendilerini her şeyden önce Ukrayna vatandaşı olarak tanımlayanların sayısı artmıştır. Savaş, Ukraynalıların ulusal gurur ve aidiyetlik duygularını güçlendirirken, vatanlarını savunmaya hazır olan bir toplumun oluşmasını sağlamıştır. Ülkede hâkim olan Rusça kullanımı yaşanan olayların ardından değişiklikler göstererek Ukrayince'nin anadil olarak tercihinde ve kullanımında artışlar yaşanmıştır. AvroMeydan ve Donbas'taki savaş, bağımsızlıktan 2013 yılına kadar yavaş ilerleyen milli kimliğin inşasında kritik etkiler oluşturarak süreci hızlandırmıştır. Netice itibarıyla Donbas Savaşı'nın başlaması Ukrayna'da milli kimliğe belirginlik kazandırırken, milli kimliğin içeriği etnik yönelimlerden sivik tercihlere doğru bir dönüşümle sonuçlanmıştır.

Sonuç olarak Ukrayna genelinde yapılan anket verilerinden hareketle AvroMeydan ve Donbas'taki savaşın, ülkenin milli kimliğinde oluşturduğu etkiler açıktır. 2014 yılında başlayan Donbas Savaşı'nın, 24 Şubat 2022 tarihinde bölgesel düzeyden çıkarak Ukrayna'nın tamamını etkisi altına alan bir savaşa dönüşmesi, Rus saldırganlığını daha açık şekilde göstermiştir. Bu çalışmayla ortaya koyulan nicel araştırma verileri, 2022 yılının şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı savaşta fiili olarak görülmüştür. Birçok Ukraynalı ülkelerini savunmak için Rusya'nın askeri güçlerine karşı mücadele vermiştir. Hem askeri hem de sivil katılımı ile gerçekleşen ülkeyi koruma çabaları Ukraynalıların vatanseverlik bilincini göstermiştir. Bu nedenle çalışmamız tarihsel sürecin incelenerek, güncel olaylar kapsamında akademik araştırmalara zemin hazırlamak açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Anderson, B. (2006). *Imagined Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (2. Baskı.). New York: Verso.

Aydingün İ. ve Kuzgunkaya G. (2020). Millî Belleğin Canlandırılmasında ve Millî Kimliğin İnşasında Holodomor'un Rolü. Aydingün, A. ve Aydingün, İ. (Der.), *Sovyet Sonrası Ukrayna'da Devlet, Toplum ve Siyaset-Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler* (s.127-164) içinde. Ankara: AVİM.

Aydingün, A. ve Biletska, Y. (2020). Bağımsız Ukrayna'da Değişen Rusya Algısı: Bir Kırılma Noktası Olarak 2014. Aydingün, A. ve Aydingün, İ. (Der.), *Sovyet Sonrası Ukrayna'da Devlet, Toplum ve Siyaset-Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler* (s.331-364) içinde. Ankara: AVİM.

Aydingün, İ. (2012). Ne Doğu Ne Batı, Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın 'Geçiş' Ülkesi Ukrayna. Aydingün, İ. ve Balım, Ç. (Der.), *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna Türk Dilli Halklar – Türkiye ile İlişkiler* (s.211-307) içinde. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Bekeshkina, Iryna (2017). Decisive 2014: Did It Divide or Unite Ukraine?. Haran, O. ve Yakovlyev, M. (Der.), *Constructing a Political Nation: Changes in the Attitudes of Ukrainians during the War in the Donbas* (s.1-33) içinde. Kyiv: Stylos Publishing.

Biletska, Y. (2020). Sovyet Sonrası Ukrayna'da Devlet ve Siyaset. Aydingün, A. ve Aydingün, İ. (Der.), *Sovyet Sonrası Ukrayna'da Devlet, Toplum ve Siyaset-Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler* (s.49-92) içinde. Ankara: AVİM.

Bloom, W. (1990). *Personal Identity, National Identity and International Relations* (No.9). Cambridge University Press.

Burkovskyi, P. ve Haran, O. (2015). Before and After the Euromaidan: Ukraine Between the European Choice and the Russian Factor. Stepanenko, V., Pylynskyi, Y. (Der.),

Ukraine After The Euromaidan: Challenges and Hopes (s.73- 82) içinde. Berna, Peter Lang.

Chekalenko L.D. (2016). *Foreign policy of Ukraine*. Tsivatyi V.,G. (Der.), MFA of Ukraine, “LAT&K” , Kyiv.

Cohen, A. (1998). *Russian Imperialism: Development and Crisis*. Greenwood Publishing Group.

Conquest, R. (1986). *Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror Famine*. New York: Oxford University Press.

Cross, H. S., Sherbowitz-Wetzor, Olgerd P. (1953). *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*. Cambridge: Mediaeval Academy of America, Massachusetts.

D' Anieri, P., Kravchuk, R. ve Kuzio, T. (2018). *Politics and Society in Ukraine*. Motyl, A. J. (Der.), *Westview Series on the Post-Soviet Republics* (s.45-70) içinde. Routledge.

Esman, M. J. (1994). *Ethnic Politics*. Ithaca: Cornell University Press.

Hart, D., Richardson, C., Wilkenfeld, B. (2011). *Civic Identity*. Vignoles, V. L., Schwartz, S. J. ve Luyckx, K. (Der.), *Handbook of Identity Theory and Research* (s.771-787) içinde. London: Springer.

Hastings, A. (1997). *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge University Press.

Ivic, S. (2016). *Modernist and Postmodernist Accounts of Identity*. *European Identity and Citizenship* (s. 19-63) içinde. London: Palgrave Macmillan.

Jones, M. (2007). *War and National Identity Since 1914*. Carnevali, F. ve Strange, J-M. (Der.), *20th-Century Britain: Economic, Cultural and Social Change* (s. 79-94) içinde. Longman.

Karadeli, C. (2014). *Ortaçağ'dan Günümüze Ukraynanın Kısa Tarihi*. Çomak, H., Sancaktar, C., Yıldırım, Z. (Der.) *Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi* (s.1-17) içinde. İstanbul: Beta Yayınları.

Kohn, H. (1994). *Western and Eastern Nationalisms*. Hutchinson, J. ve Smith, A. D. (Der.), *Nationalism* (s.162-165) içinde. New York: Oxford University Press.

Kolstø, P. ve Høivik, S. (2018). *Political Construction Sites: Nation-Building in Russia and the post-Soviet States*. New York: Routledge.

Kubicek, P. (2008). *The History of Ukraine*. Frank W. Thackeray ve John E. Findling (Der). The Greenwood Histories of the Modern Nations. London: Greenwood Press Westport.

Kuzio, T (2002c). *Ukraine State and National Building*. London: Taylor & Francis.

Kuzio, T. (2002b). The Nation-Building Project in Ukraine and Identity: Towards a Consensus. Kuzio, T. ve D'Anieri, D. (Der), *Dilemmas of State-Led Building in Ukraine* (s. 9-27) içinde. London: Praeger Publishers,.

Kymlicka, W. (2000). Modernity and National Identity. Ben-Ami, S., Peled, Y. Spektorowski, A. (Der.), *Ethnic Challenges to the Modern Nation State* (s.11-42) içinde. London: Macmillan Press.

Magocsi, P. R. (1996). *A History of Ukraine*. London: University of Toronto Press.

Magocsi, P. R. (2010). *A History of Ukraine: The land and its peoples* (2. Baskı). London: University of Toronto Press.

Matveeva, A. (2018). *Through Times of Trouble: Conflict in Southeastern Ukraine Explained From Within*. London: Lexington Books.

Motyl, A. J. (1993). *Dilemmas of Independence: Ukraine After Totalitarianism*. New York: Council of Foreign Relations.

Oyserman, D., Elmore, K. ve Smith G. (2012). Self, Self-Concept, and Identity. Leary, M. R. ve Tangney, J. P. (Der.), *Handbook of Self and Identity* (s.69-104) içinde. London: Guildford Press.

Plokhly, S. (2017). *Avrupa'nın Kapıları Ukrayna Tarihi*. Çev: Gözde Erdoğan vd. İstanbul: Feylesof Yayınları.

Smith, A. (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.

Snow, D. A. ve Corrigall-Brown, C. (2015). Collective Identity. James D. Wright (Der.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 174-180) içinde. 2. Baskı. Oxford: Elsevier.

Subtelny, O. (2009). *Ukraine: A History* (4. Baskı). University of Toronto Press.

Sydorchuk O. ve Haran, O. (2018). Ukraine After Euromaidan: Increased Pluralism amid Patronal Politics. Bieber, F., Solska, M. ve Taleski, D. (Der.), *Illiberal and Authoritarian Tendencies in Central, Southeastern and Eastern Europe* (s. 253-273) içinde. Peter Lang AG, International Academic Publishers.

Sysyn, F. E. (1985). *Between Poland and The Ukraine: The Dilemma Of Adam Kysil, 1600-1653*. USA: Harvard Ukrainian Research Institute, Monograph Series.

Şahin, F. K. (2020). Sovyet Sonrası Ukrayna’da Millî Kimlik ve Ulus İnşası. Aydıngün, A. ve Aydıngün, İ. (Der.), *Sovyet Sonrası Ukrayna’da Devlet, Toplum ve Siyaset-Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler* (s.93-126) içinde. Ankara: AVİM.

Taylor, G. ve Spencer, S. (2004). *Social Identities: Multidisciplinary Approaches*. London: Routledge.

Troup, C. L. (2010). Civic Identity. Jackson II, R. L. ve Hogg, M. A. (Der.), *Encyclopedia of Identity*. (Vols. 1-1). SAGE Publications, Inc.

Tuncel, T. K. (2020). Ukrayna’nın Ulusal Tarih Anlatısının Oluşumu. Aydıngün, A. ve Aydıngün, İ. (Der.), *Sovyet Sonrası Ukrayna’da Devlet, Toplum ve Siyaset-Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler* (s. 13-47) içinde. Ankara: AVİM.

Vignoles, V. L., Schwartz, S. J. ve Luyckx, K. (2011). Introduction: Toward an integrative view of identity. Vignoles, V. L., Schwartz, S. J. ve Luyckx, K. (Der.), *Handbook of Identity Theory and Research* (s. 1–27) içinde. London: Springer Science + Business Media.

Viola, J. K. (2020). Where Technology, Youth, and Civics Meet: A Springboard for Understanding Civic Identity *Young People's Civic Identity in the Digital Age* (s.31-78) içinde. Cham: Palgrave Macmillan.

Wanner, C. (2010). *Burden of Dreams: History and Identity in Post-Soviet Ukraine*. Penn State Press.

Yapıcı, U. (2007). *Yeni Soğuk Savaş Putin, Rusya ve Avrasya*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

Yekelchuk, S. (2007). *Ukraine: Birth of a Modern Nation*. New York: Oxford University Press.

Yurchuk Y. (2017). Reclaiming the Past, Confronting the Past: OUN–UPA Memory Politics and Nation Building in Ukraine (1991–2016). Fedor J., Kangaspuro M., Lassila J. ve Zhurzhenko T. (Der.), *War and Memory in Russia, Ukraine and Belarus* (s.107-137) içinde. Cham: Palgrave Macmillan.

Білоцерківський, В. Я. (2007). *Історія України*. К.: Центр Учбової Літератури, 2007.- 536 s.

Богатчук, С., С. (2007). *Боротьба Українських Залізничників за Покращення Економічного, Соціального та Політичного Становища в Кінці XIX-на Поч. XX ст.* Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Історія, (12), 15-19. За заг. ред. проф. П.С. Григорчука – Вінниця.

Винниченко, В. (1920). *Відродження Нації : (Історія Української Революції [Марець 1917 Р. - Грудень 1919 р.])* Vol. 3. [Дзвін], 1968. – 535 s.

Куликов, С., В. (2008). *Император Николай II и Государственная дума: неизвестные планы и упущенные возможности*. Таврические чтения 2007: Актуальные проблемы истории парламентаризма в России в начале XX века. Научно-практический семинар, С.-Петербург, Таврический дворец, 11 декабря 2007 г. [Музей истории парламентаризма в России при МПА СНГ, Молодежный центр истории парламентаризма]: Сб. научн. статей / Под ред. А. Б. Николаева. - СПб. , 2008. – 227.

Курта, Г., Кемпе, І., Андрійка, В., І. (2005). *Президентські Вибори та Помаранчева Революція: Вплив на Трансформаційні Процеси в Україні*. Фонд ім. Фрідріха Еберта. К.: Заповіт, 2005. — 148 s.

Нагорна Л., П. (2012). *Історична Пам'ять: Теорії, Дискурси, Рефлексії*. Інститут Політичних і Етнонаціональних Досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 328 s.

Нізова, Л. (2007). Великий Перелом у Кустарно-Ремісничій Промисловості УСРР (1920 – 1930-ті рр.). Даниленко, В., М. (Відп. ред.) *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*: Зб. ст. К., 2007. s. 258-274. — Бібліогр.: 21 назв. — укр.

Ухач, В., З. (1998). *Культурно-Освітня Діяльність Організації Українських Націоналістів (1929-1944 рр.)*. Автореф. Дис. на Здобуття Наук. Ступ. Канд. Істор. Наук: 07.00.01 - Історія України / В.З. Ухач. - Київ: [Б.В.], 1998. - 16 с.

Makaleler

Aiken, N. T. (2008). Post-Conflict Peacebuilding and the Politics of Identity: Insights for Restoration and Reconciliation in Transitional Justice. *Peace Research: The Canadian Journal of Peace and Conflict Studies*, 40(2), 9–38.

Arel, D. (1995). Language Politics in Independent Ukraine: Towards One or Two State Languages? *Nationalities Papers*, 23(3), 597-622.

Atkins, R. ve Hart, D. (2003). Neighborhoods, Adults, and the Development of Civic Identity in Urban Youth. *Applied Developmental Science*, 7(3), 156–164.

Aydemir Dadak, E. ve Demir, N. (2020). Sosyal Kimlik Kuramı Bağlamında Bireylerin Kimlik Tanımlamaları: Kocaeli Kafkas Kültür Derneği Örneklemini. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 11-23.

Aydoğdu, H. (2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2004, Sayı: 10, 115–147.

Azhniuk, B. (2017). Ukrainian Language Legislation and the National Crisis. *Harvard Ukrainian Studies*, 35(1/4), 311–329.

Basil, S. (1939). Kiev, Mother of Russian Towns. *The Slavonic Year-Book (1939 - 1940): The Slavonic and East European Review*, 19(53/54), 62–82.

Battle, J. M. (1988). Uskorenie, Glasnost' and Perestroika: The Pattern of Reform Under Gorbachev. *Soviet Studies*, 40(3), 367-384.

Birch, S. (2002). The Presidential Election in Ukraine, October 1999. Department of Government, University of Essex, Wivenhoe Park, Colchester, Essex Co4 3sq, Uk. *Electoral Studies*, 21 (2002), 339–345.

Dalbay, R. S. (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2018/2, Sayı:31, 161-176.

- Drozdowski, D., Waterton, E., ve Sumartojo, S. (2019). Cultural Memory and Identity in the Context of War: Experiential, Place-Based and Political Concerns. *International Review of the Red Cross*, 101(910), 1-22.
- Gidathubli, R. G. (1987). Perestroika and Glasnost. *Economic and Political Weekly*, 22(18), 784–787.
- Gilley, B. (2004). Against the Concept of Ethnic Conflict. *Third World Quarterly*, 25(6), 1155–1166.
- Girgin, Ü. H. (2018) Gelenekten Postmoderne Kimlik İnşa Süreci ve Yeni Medya: Facebook Örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 202-230.
- Haller, M. (2003). War and National Identity. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 6(11-12), 97-116.
- Haran, O. V., Yakovlyev, M. ve Zolkina, M. (2019). Identity, War, and Peace: Public Attitudes in the Ukraine-Controlled Donbas. *Eurasian Geography and Economics*, 60, 1-25.
- Hedetoft, U. (1993). National Identity and Mentalities of War in Three EC Countries. *Journal of Peace Research*, 30(3), 281–300.
- Hrytsak, Y. (1998). National Identities in Post-Soviet Ukraine: The Case of Lviv and Donetsk. *Harvard Ukrainian Studies*, 22, 263–281.
- Kane, A. (2000) Narratives of Nationalism: Constructing Irish National Identity During The Land War, 1879–82. *National Identities*, 2:3, 245-264.
- Katchanovski, Ivan (2006). Regional Political Divisions in Ukraine in 1991–2006*. *Nationalities Papers*, 34(5), 507–532.
- Keranen, O. (2014). Building States and Identities in Post-Conflict States: Symbolic Practices in Post-Dayton Bosnia. *Civil Wars*, 16(2), 127–146.
- Kirshner, B. (2009). “Power in Numbers”: Youth Organizing as a Context for Exploring Civic Identity. *Journal of Research on Adolescence*, 19(3), 414–440.
- Knefelkamp, L. (2008). Civic Identity: Locating Self in Community. *Diversity And Democracy*, 11(2), Spring, 2008, 1–3.

- Kohut, Z. E. (2003). The Khmelnytsky Uprising, the Image of Jews, and the Shaping of Ukrainian Historical Memory. *Jewish History*, 17(2), 141–163.
- Konak, İ. (2012). Moskova Knezliği'nin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının Rolü. *Türkiyat Mecmuası*, 22 (1), 99-122.
- Korostelina, K. (2008). Concepts of National Identity and the Readiness for Conflict Behaviour. *National Identities*, 10(2), 207–223.
- Kulyk, V. (2001). The Politics of Ethnicity in Post-Soviet Ukraine: Beyond Brubaker. *Journal of Ukrainian studies*, 26 (1-2), 197-221.
- Kulyk, V. (2011). Language identity, linguistic diversity and political cleavages: Evidence from Ukraine. *Nations and Nationalism*, 17(3), 627–648.
- Kulyk, V. (2013). Language and Identity in Post-Soviet Ukraine: Transformation of an Unbroken Bond. *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 5(2), 14-23.
- Kulyk, V. (2016a). Language and Identity in Ukraine After Euromaidan. *Thesis Eleven*, 136(1), 90–106.
- Kulyk, V. (2016b). National Identity in Ukraine: Impact of Euromaidan and the War. *Europe-Asia Studies*, 68(4), 588-608.
- Kulyk, V. (2017). Identity in Transformation: Russian-speakers in Post-Soviet Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 71(1), 1-23.
- Kuzio, T. (2002a). History, Memory and Nation Building in the Post-Soviet Colonial Space. *Nationalities Papers*, 30(2), 241-264.
- Kuzio, T. (2013). Competing National Identities and Democratisation in Ukraine: The Fifth and Sixth Cycles in Post-Soviet Ukrainian History. *Acta Slavica Iaponica*, 33 (2013), 27-46.
- Kvit, S. (2014). The Ideology of the Euromaidan. *Social, Health, and Communication Studies Journal*, 1(1), 27–40.
- Liubarets, A (2016). The Politics of Memory in Ukraine in 2014: Removal of the Soviet Cultural Legacy and Euromaidan Commemorations. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 3(2016), 197–214.

- Marples, D.R. (2019). Ukraine's Drive to Independence in 1991. *Canadian Slavonic Papers/Revue Canadienne Des Slavistes* 2019, 61(3), 321–345.
- Merl, S. ve Templer, B. (2016). Why did the Attempt Under Stalin to Increase Agricultural Productivity Prove to be Such A Fundamental Failure? On Blocking the Implementation of Progress in Agrarian Technology (1929-1941). *Cahiers du monde russe*, 57(1), 191-220.
- Motyl, A. J. (2010). Deleting the Holodomor: Ukraine Unmakes Itself. *World Affairs*, 173(3), 25–33.
- Nieguth, T. (1999). Beyond Dichotomy: Concepts of the Nation and the Distribution of Membership. *Nations and Nationalism*, 5(2), 155-173.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2017/3, Sayı:28, 383-400.
- Paci, S., Sambanis, N. ve Wohlforth, W.C. (2020). Status-Seeking and Nation-Building: The “Piedmont Principle” Revisited. *The Journal of Interdisciplinary History* 2020, 51 (1), 65–95.
- Phinney, J. S. (1992). The Multigroup Ethnic Identity Measure: A New Scale for Use with Diverse Groups. *Journal of Adolescent Research*, 7(2), 156–176.
- Rudnytsky, I. L. (1972). The Soviet Ukraine in Historical Perspective. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne Des Slavistes*, 14(2), 235–250.
- Shestopalets, D. (2020). Church and State in Ukraine After the Euromaidan: President Poroshenko's Discourse on Religion, 2014–2018. *Politics and Religion*, 13(1), 150-179.
- Shlapentokh, D. (1992). The end of the Russian Idea. *Studies in Soviet Thought*, 43(3), 199–217.
- Shulman, S. (1999). The Cultural Foundations of Ukrainian National Identity. *Ethnic and Racial Studies*, 22(6), 1011–1036.
- Shulman, S. (2002). Challenging the Civic/Ethnic and West/East Dichotomies in the Study of Nationalism. *Comparative Political Studies*, 35(5), 554–585.
- Shulman, S. (2004). The Contours of Civic and Ethnic National Identification in Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 56 (1), 35-56.

- Şimşek, S. (2002). Günümüzün Kimlik Sorunu ve bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.
- Tamir, Y. (Yuli) (2019). Not So Civic: Is There a Difference Between Ethnic and Civic Nationalism? *The Annual Review of Political Science*, 22(1), 419-434.
- Tuminez, A. S. (2003). Nationalism, Ethnic Pressures, and the Breakup of the Soviet Union. *Journal of Cold War Studies* 5(4), 81-136.
- Wynar, L. (1979). The Present State of Ukrainian Historiography in Soviet Ukraine: A Brief Overview. *Nationalities Papers*, 7(1), 1-24.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. Kaygı. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (20), 225-237.
- Yıldız, R. ve Demir, S. (2015). Milli Kimliğin Oluşumunda Zihniyet. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 1-25.
- Youniss, J., McLellan, J. A. ve Yates, M. (1997). What We Know About Engendering Civic Identity. *American Behavioral Scientist*, 40(5), 620–631.
- Zhurzhenko, T. (2014). A Divided Nation? Reconsidering the Role of Identity Politics in the Ukraine Crisis. *Die Friedens-Warte*, 89(1/2), 249–267.
- Zubrzycki, G. (2002). The Classical Opposition Between Civic and Ethnic Models of Nationhood: Ideology, Empirical Reality and Social Scientific Analysis*. *Polish Sociological Review*, (139), 275-295.
- Денисенко, В. І. (2019). Зрив підписання угоди про асоціацію України та ЄС (жовтень-листопад 2013 р.). *Сумська старовина*, № LV, 30-45.
- Зозуля, Є. В. (2018). Нормативно-правові та організаційно-структурні засади функціонування національних органів охорони правопорядку періоду української революції 1917–1921 рр. *Правовий часопис Донбасу*, № 1 (62), 31-38.
- Кафарський, В. (2007). Національний комунізм та його вплив на політичну організацію суспільства. *Політичний менеджмент*, № 3, 170-185.

Кривицька, О. В. (2018). Спільна Ідентичність в Умовах Дезінтеграції Українського Суспільства: Особливості і Шляхи Формування. *Наукові Записки Інституту Політичних і Етнонаціональних Досліджень Ім. І. Ф. Кураса Нан України*, 3-4, 124-141.

Кукса, В. В. та Коломієць Т. В. (2010). Вплив Культури Козацтва на Формування Самосвідомості Українського Народу. *Сторінки Історії : Збірник Наукових Праць*, Вип. 30, 13–26.

Купрійчук В. (2011). Гуманітарний Розвиток Української Держави в Добу П. Скоропадського. *Вісник Національної Академії Державного Управління При Президентів України*, № 4, 18-24.

Лебедєва, Ю. (2019). Гібридні Війни Росії Проти України 1917—1921 і 2014—2019 Років та Діяльність Українських Урядів Щодо Подолання Наслідків Агресії. *Українознавство*, 2(71), 57-72.

Щербак В. О. (2012). Утвердження політичного статусу гетьманщини / Щербак В.О. // Наукові записки НаУКМА. - 2012. - Т. 130 : Історичні науки. - С. 9-13.

Sosyolojik Araştırmalar

Групи Рейтинг (2010а). *Чим Гордяться Українці І Росіяни І Що Для Них Означає Патріотизм*. 16.11.2010.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chem_gordyatsya_ukraincy_i_rossiyane_i_cho_dlya_nih_oznachaet_patriotizm.html (Ерішим Тариhi: 2 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2012). *Питання Мови: Результати Останніх Досліджень 2012 Року*. 25.05.2012.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/yazykovoy_vopros_rezultaty_poslednih_issledovaniy_2012.html (Ерішим Тариhi: 2 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2013а). *Динаміка Патріотичних Настроїв: Серпень 2013*.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_patrioticheskikh_nastroeniy_avgust_2013.html 20.08.2013. (Ерішим Тариhi: 2 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2013b). *Динаміка Ідеологічних Маркерів: Жовтень 2013*. 16.10.2013.

https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_ideologicheskikh_markerov_oktyabr_2013.html (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2014). *Динаміка Патріотичних Нastroїв*. 15.08.2014.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_patrioticheskikh_nastroeniy.html
(Erişim Tarihi: 2 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2015). *Динаміка Ностальгії За Срср*. 08.10.2015.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_nostalgii_po_ssr.html (Erişim
Tarihi: 2 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2017a). *До Дня Захисника України*. 05.10.2017.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ko_dnyu_zaschitnika_ukrainy.html (Erişim
Tarihi: 3 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2017b). *Патріотичні Нastroї Українців*. 22.08.2017.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/patrioticheskie_nastroeniya_ukraincev.html
(Erişim Tarihi: 3 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2018a). *Динаміка Патріотичних Нastroїв Українців: Серпень 2018*.
21.08.2018
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_patrioticheskikh_nastroeniy_ukraince_v_avgust_2018.html (Erişim Tarihi: 3.02.2022).

Групи Рейтинг (2018b). *До Дня Захисника України: Жовтень 2018*. 09.10.2018.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ko_dnyu_zaschitnika_ukrainy_oktyabr_2018.html (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2019a). *Динаміка Патріотичних Нastroїв Українців: Серпень 2019*.
21.08.2019.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_patrioticheskikh_nastroeniy_ukraince_v_avgust_2019.html (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2019b). *Ставлення Українців До Вирішення Питання Окупованих Територій*.
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/otnoshenie_ukraincev_k_resheniyu_voprosa_o_kkupirovannyh_territoriy.html 02.10.2019. (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2020). *До Дня Захисника України*. 14.10.2020.
<https://ratinggroup.ua/research/ukraine/fbb3f3c52d452cdd1646d4a62b69dba5.html>
(Erişim Tarihi: 3 Şubat 2022).

Групи Рейтинг (2021). *Покоління Незалежності: Цінності Та Мотивації*. 19.08.2021.

<https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pokolenie nezavisimosti cennosti i motivacii.html> (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2001). *Думки Та Погляди Населення України, Січень 2001 Року*. 17.01.2001.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=252&page=1&y=2001> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2005). *Думки і Погляди Населення України — Квітень 2005 р.* 5.05.2005.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=473&page=104> (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2008a). *Ставлення Населення України до Її Державної Незалежності*. 18.08.2008.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=372&page=93> (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2008b). *Ставлення Населення України Та Росії до Українсько-Російських Відносин*. 12.09.2008.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=443&page=1&y=2008> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2010). *Динаміка Ставлення Населення України І Росії Одне До Одного, Жовтень 2010*. 11.11. 2010. (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2013). *Динаміка Ставлення Населення України до Росії та Населення Росії до України*. 27.06.2013.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=177&page=4&y=2013> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2015). *Ставлення до Статусу Російської Мови в Україні*. 10.4.2015.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=517&page=5&y=2015> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2016). *Чи Йде Війна Між Росією Та Україною?* 15.3.2016.

<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=609&page=6&y=2016> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2020). *Ставлення Населення України До Закону Про Мову.* 29.7.2020.

<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=960&page=4&y=2020> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (2015а). *До Дня Незалежності: що українці думають про Україну?* 21.08.2015.

<https://dif.org.ua/article/do-dnya-nezalezhnosti-shcho-ukrainsi-dumayut-pro-ukrainu> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (2019). *Громадська думка України на 28-му році незалежності держави.* 22.08.2019.

<https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-ukraini-na-28-rotsi-nezalezhnosti-derzhavi> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (2020). *Що пережили Україна та світ у 2020 році й чого нам чекати 2021-го: політичні й економічні прогнози.* 21.12.2020.

https://dif.org.ua/article/shcho-perezgili-ukraina-ta-svit-u-2020-rotsi-y-chogo-nam-chekati-2021-go-politichni-y-ekonomichni-prognozi#_Toc59385793 (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (2020b). *Патріотизм, мова та зовнішньополітичні пріоритети – громадська думка України.* 21.01.2020.

https://dif.org.ua/article/%20patriotyzm_mova%20%20 (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва (2020с). *Українська мова: шлях у незалежній Україні.* 10.09.2020.

<https://dif.org.ua/article/ukrainska-mova-shlyakh-u-nezalezhniy-ukraini> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2022).

Kişisel İnternet Sayfası

Evans, H. G. (2011). *War, Peace and National Identity*. Sidney Myer Asia Centre, 15.06.2011. Personal Website of Gareth Evans. (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2021). <http://www.gevans.org/speeches/speech440.html>

Süreli Yayınlar

Kuzio, T. (2017). *Russian–Ukrainian Relations: From Friendship of Peoples to War*. In Russian Analytical Digest No. 203. Centre for Security Studies, Zurich. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD203.pdf>

Київський Міжнародний Інститут Соціології (2002). *12 років поспіль, 10 – під іменем КМІС: Соціальна динаміка України: 11-та хвиля*. 18.11.2002. https://www.kiis.com.ua/materials/pr/2002/prelease_december_2002.pdf

Центр Разумкова (2006). *Національна Безпека і Оборона* №7 (79). https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD79_2006_ukr.pdf

Центр Разумкова (2006b). *Національна Безпека і Оборона* №9 (93). https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD93_2007_ukr.pdf

Центр Разумкова (2016c). *Національна Безпека і Оборона* №3-4 (161-162). https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD161-162_2016_ukr.pdf

Центр Разумкова (2017). *Національна Безпека і Оборона* №1-2 (169-170). https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD169-170_2017_ukr.pdf

İnternet Kaynakları

Electionguide (2004). *Election for President. Ukraine*. <https://www.electionguide.org/elections/id/1957/> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

Electionguide (2019). *Referendum. Ukraine.*
<https://www.electionguide.org/elections/id/3256/> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2021).

Oxford Learners Dictionaries. Nation. Oxford University Press
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/nation?q=nation>
(Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021)

Türk Dil Kurumu. Millet. *Güncel Türkçe Sözlük (Tdk)*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2021).

Ukrayna Mevzuatı (1996). *Конституція України*. Відомості Верховної Ради України (Ввр), 1996, N 30, Ст. 141.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#Text> (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

Ukrayna Mevzuatı (2006a). *Про Утворення Українського Інституту Національної Пам'яті*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-2006-%D0%BF/ed20060531#Text>
(Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

Ukrayna Mevzuatı (2006b). *Про Голодомор 1932-1933 Років в Україні*. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 50, ст.504.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16#top> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).

Ukrayna Mevzuatı (2014). *Угода Про Асоціацію Між Україною, З Однієї Сторони, Та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством З Атомної Енергії І Їхніми Державами-Членами, З Іншої Сторони*.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140627#Text (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

Ukrayna Mevzuatı (2015a). *Про Рішення Ради Національної Безпеки І Оборони України Від 2 Вересня 2015 Року “Про Нову Редакцію Воєнної Доктрини України”*. № 555/2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#n17> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

Ukrayna Mevzuatı (2015b). *Про Засудження Комуністичного Та Націонал-Соціалістичного (Нацистського) Тоталітарних Режимів В Україні Та Заборону Пропаганди Їхньої Символіки*. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 26, ст.219. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19/ed20150409#Text> (Erişim Tarihi: 23 Mart 2021).

Ukrayna Mevzuatı (2019). *Про Забезпечення Функціонування Української Мови Як Державної*. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19/ed20190425#Text> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2021).

Гарань, Олексій (2021). *Чого досягла Україна?* Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 20.11.2021. <https://dif.org.ua/article/chogo-dosyagla-ukraina> (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Державний комітет статистики України (2001). *Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року*. <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2022).

Konferans Dokümanları

Solonenko, I. (2016), *'Ukraine's Relations with the EU and Russia: Why Geopolitics and Domestic Reforms are Linked'*. Ukraine Conference Papers, Arnold A. Saltzman Institute of War and Peace Studies, Columbia/SIPA. <http://www.siwps.org/research/ukraine-between-russia-and-the-west-buffer-or-flashpoint2/ukraine-conference-papers/>

Diğer Kaynaklar

Alesina, A., Reich, B. ve Riboni, A. (2017). *Nation-building, Nationalism, and Wars* * (s.1-37). National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper Series. No. 23435.

Fearon, J. D. (1999). *What is Identity (As We Now Use the Word)?*. California: Stanford University.

Gabrielsson, D. (2016). *Nationalism and Democracy : A Quantitative Study About the Relationship Between National Identity and Attitudes Towards Democracy* (Dissertation).

Hardt, J.P., ve Modig, C. (1968). *The Industrialization of Soviet Russia in the First Half Century*. Strategic Studies Department Paper Rac-P-36. Research Analysis Corporation. Mclean, Virginia. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD0698197.pdf>

Matuszak, S. ve Sarna, A. (2013) *From Stabilisation to Stagnation. Viktor Yanukovych's Reforms. OSW Point of View Number 32, March 2013*. UNSPECIFIED, Warsaw. Sayfa Aralığı: 5-7.

Razumkov Center (2019). *Citizens of Ukraine about Themselves, The Country and Its Future*. 2019, Kyiv. https://razumkov.org.ua/uploads/other/2019_DUMRA_GROMAD_ENG_UKR.pdf

Razumkov Center (2021). *Ukraine: 30 Years on the European Path*. (Yu. Yakymenko ve diğerleri) The Ukrainian Centre for Economic and Political Studies named after Olexander Razumkov, — Kyiv, «Zapovit» Publishing House, 2021, — 392 p. Kyiv, 2021. <https://razumkov.org.ua/uploads/2021-independence-30.pdf>

Veryha, V. (1963-64). *Rus', Russia and Ukraine. Ukraine: A Synopsis. Edited By U Of T Ukrainian Students Club 1963 – 64*. University of Toronto Library.

Дем'яненко В. Ленінопад. (В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди, за заг. ред.) *Енциклопедичний словник символів культури України*, Корсунь-Шевченківський: Всесвіт, 2017. – С. 308-310.

Інститутом Горшеніна У Співпраці З Представництвом Фонду Ім. Фрідріха Еберта (2017). *Українське Суспільство Та Європейські Цінності*. Звіт За Результатами Соціологічного Дослідження. http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/JEvropeiski_cinnosti_tables_and_diagrams_MR.pdf

Труба Р. І. ve Полянський О. А. (2018). *Україна у Складі Російської та Австрійської Імперії: Проблеми Колоніальної Антиукраїнської Політики та Національного Відродження (Кінець Хviii – Початок Хх Ст.)*. Історія України. Львівський Державний Університет Фізичної Культури, Кафедра Гуманітарних Дисциплін. 2018. - 39 с.

Центр Разумкова (2019). *Україна Після Виборів: Суспільні Очікування, Політичні Пріоритети, Перспективи Розвитку*. 2019, Київ. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Koalits_Ugoda.pdf

ÖZGEÇMİŞ

Gökberk Kuzgunkaya ilk ve orta eğitimini Atatürk İlköğretim Okulu'nda, lise eğitimini Çanakkale Mustafa-Gülşen Çınaroğlu Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2018 yılında Karabük Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Ukrayna Millî Eğitim Bakanlığının eğitim programı kapsamında Ukrayna'ya giderek, Taras Şevçenko Kiyiv Ulusal Üniversitesinde başladığı yüksek öğrenimini başarılı şekilde tamamladı. 2019 yılında “Sovyet Sonrası Ukrayna’da Devlet, Toplum ve Siyaset” başlıklı projede araştırmacı olarak yer aldı.

